

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ & ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΜΟΝΑΔΩΝ**

(ΠΡΩΗΝ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΝ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Caravaggio και περιοδική έκθεση:

**το αποτύπωμα της τέχνης του στα Ευρωπαϊκά μουσεία
του 20^{ου} αιώνα**

ΕΛΛΗ ΑΛΑΦΟΓΙΑΝΝΗ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Μαρία Βίγλη

ΠΥΡΓΟΣ ΗΛΕΙΑΣ 2016

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω ότι είμαι ο συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία και ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗ ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Έλλη...Αλαφογιάννη.....304.....

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κεντρικό πυρήνα της παρούσας εργασίας αποτελεί ο ζωγράφος του 17^{ου} αιώνα Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάτζιο.

Οι έννοιες «μουσείο», «πολιτιστική κληρονομιά», «θεσμός» και «συλλογή» θεωρούνται ορισμοί των οποίων η σημασία έχει επαρκώς αναλυθεί, οριστεί (ICOM) και κατανοηθεί, τουλάχιστον για την συντριπτική πλειοψηφία διεθνώς.

Σήμερα πάνω από τριάντα διεθνείς επιτροπές εργάζονται για την βελτίωση και ανάπτυξη της ποσότητας των υπηρεσιών και του στοχασμού που ο κόσμος του μουσείου παρέχει στην κοινωνία.

Οι δημιουργίες του καλλιτέχνη Καραβάτζιο αποτέλεσαν ήδη στην εποχή του «μουσειακά» εκθέματα, συλλέγονταν σε ιδιωτικές συλλογές ή κοσμούσαν μεγάλους καθεδρικούς ναούς. Η τεχνική του, γνωστή ως κυαροσκούρο, επηρέασε σύγχρονους του πέρα από τα σύνορα της πατρίδας του, γνωστοί σαν Καραβατζιστές. Ιδιόρρυθμος και πρωτοπόρος, οξυδερκής και εριστικός, ξεχασμένος από την ιστορία της τέχνης, επαναπροσδιορίστηκε τέσσερις ολόκληρους αιώνες μετά το θάνατό του, χάρη στον φωτισμένο ιστορικό τέχνης Ρομπέρτο Λόνγκι. Έκτοτε απολαμβάνει τεράστιας δημοφιλίας. Ένα και μόνο έργο του είναι αρκετό για το στήσιμο μίας περιοδικής έκθεσης.

Η πτυχιακή εργασία που παρουσιάζουμε με τίτλο «Καραβάτζιο και περιοδική έκθεση: το αποτύπωμα της τέχνης του στα Ευρωπαϊκά μουσεία του 20^{ου} αιώνα» απεικονίζει τον πολυτάραχο βίο του καλλιτέχνη και αναλύει τις περιοδικές Ευρωπαϊκές εκθέσεις που έλαβαν χώρα από τα μέσα του 1990 μέχρι και σήμερα. Η έρευνα για την ολιστική μουσειακή πρακτική των εκθέσεων που καταγράφονται έγινε αποκλειστικά με τη χρήση διαδικτύου, γεγονός που δυσχεραίνει την ανεύρεση στοιχείων ιδιαίτερα για την τελευταία πενταετία του 1990, όταν το διαδίκτυο δεν τύγχανε ευρείας χρήσης. Πολλές από τις εκθέσεις αυτές είναι είτε ιδιαίτερα μικρές σε έκταση, εφόσον δεν συμπεριλαμβάνουν αρκετά έργα του ζωγράφου, είτε σε πολύ μικρές γεωγραφικά περιοχές, με αποτέλεσμα να παρουσιαστούν δυσκολίες στην εύρεσή τους. Επίσης, ήταν αρκετά περίπλοκο το γεγονός ότι πολλά έργα του αντιγράφηκαν από άλλους καλλιτέχνες, αλλά ότι και ο ίδιος αναπαρήγαγε αρκετές ρεπλικές ενός πίνακα με το ίδιο θέμα. Παρόλα αυτά όμως οφείλουμε να συμπεριλάβουμε στα οφέλη της εργασίας τις γνώσεις που αποκομίζει κανείς διαβάζοντας τις πληροφορίες για τις μουσειακές δράσεις των μικρών εκθέσεων που λαμβάνουν χώρα σε εξίσου μικρές πόλεις, αναδεικνύοντας την ιστορική τους σημασία και ενδυναμώνοντας την τοπική πρωτοβουλία, αλλά και την επισκεψιμότητα. Αξιοσημείωτη είναι ακόμη η ελπιδοφόρα διαπίστωση για την επικοινωνιακή συνοχή των μουσείων που πραγματοποιείται μέσω τέτοιων δράσεων, ανταλλαγών και συνεργασιών με αμοιβαία οφέλη, συμβάλλοντας έτσι στην καλλιέργεια ενός δικτύου διεθνών σχέσεων. Το κύμα των περιοδικών εκθέσεων που περιγράφονται στην εργασία οφείλεται αποκλειστικά στην έρευνα πολλών μηνών. Οι πίνακές του Καραβάτζιο μπορούν ως εκ τούτου να ενταχθούν σε ένα συμβολικό επίπεδο (semiopheres, δηλαδή φορείς σημασίας κατά τον Krzysztof-Pomian), νέας αξίας, κατά κύριο λόγο μουσειακής αλλά και οικονομικής. Οι περιοδικές εκθέσεις που παρουσιάζει η εργασία αντανakλούν αυτή την αξία, μουσειακής και οικονομικής.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για ακόμη μία φορά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Μαρία Βίγλη για την υπομονή και την αφιέρωση πολύτιμου χρόνου ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία.

Επίσης ευχαριστώ ιδιαίτερα την Δρ. Κατερίνα Καρακάση για την ανιδιοτελή προσφορά της στην απόκτηση της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, που χωρίς την βοήθειά της θα ήταν ελλιπής.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω στους γονείς μου για όλα όσα μου έχουν προσφέρει στην διάρκεια των φοιτητικών μου χρόνων και την αμέριστη υποστήριξή τους σε κάθε μου επιλογή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το επιλεγμένο θέμα αποτελεί μια μονογραφία του βίου και της δραστηριότητας του καλλιτέχνη σε συνδυασμό με τα έργα που δημιούργησε στις πόλεις από όπου πέρασε. Ερευνώνται ερωτήματα που προέκυψαν μετά από τέσσερις αιώνες, κατά τους οποίους ο Καραβάτζιο, λησμονημένος από την ιστορία της τέχνης, επαναπροσδιορίζεται χάρη στον λαμπρό ιστορικό τέχνης Ρομπέρτο Λόνγκι το 1950. Η έρευνα που ακολουθεί ασχολείται με την απώλεια, την κλοπή, την αρπαγή και την ανάκτηση που αφορούν ορισμένα έργα του. Κατόπιν αναφέρονται και αναλύονται με σειρά αντίστροφης χρονολόγησης (επειδή στις αρχές της δεκαετίας του 1990 το διαδικτυακό ενημερωτικό υλικό είναι πολύ πιο δυσεύρετο και περιορισμένο) σημαντικές περιοδικές εκθέσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα στον Ευρωπαϊκό χώρο τα τελευταία είκοσι έτη, που έχουν ως κεντρικό πυρήνα τον ζωγράφο και τους οπαδούς του.

ABSTRACT

The chosen subject constitutes a monograph of the artist's life and action, in conjunction with the paintings that he created in the cities where he worked. We research the questions that came up after four centuries, when Caravaggio has been forgotten and redefined, thanks to the brilliant art historian Roberto Longhi in 1950. The research that follows deals with the loss, the theft, and the recovery that some of his works are related to. Thence, we report and analyze in reversed chronological order, because of lack of online information material in the early 1990s, significant periodic exhibitions that took place in Europe the past twenty years, having as a central core the artist and his followers.

Λέξεις-Κλειδιά: Caravaggio, περιοδικές εκθέσεις, μουσειακές πρακτικές, ψηφιακά μέσα, ενδυνάμωση τοπικής κοινωνίας, τουρισμός.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο I: Βιογραφία και έργο.....	8
I.i. Οι πρώτοι βιογράφοι.....	8
I.ii. Τα νεανικά χρόνια.....	12
I.iii. Τα χρόνια στη Ρώμη.....	13
I.iv. Τα μεγάλα θρησκευτικά έργα της Ρώμης.....	17
I.v. Τα χρόνια της εξορίας.....	21
I.vi. Νάπολη.....	21
I.vii. Μάλτα.....	23
I.viii. Σικελία.....	23
I.ix. Επιστροφή στη Νάπολη – Το τέλος.....	24
Κεφάλαιο II: Ερευνητικά ερωτήματα.....	26-31
II.i. Η « εκ νέου ανακάλυψη » του Caravaggio.....	26-27
II.ii. Αρπαγή–Κλοπή–Απώλεια–Ανάκτηση.....	27-30
II.iii. Σύγχρονες κλοπές.....	30
II.iv. Τα εκατό ανακαλυφθέντα έργα.....	30-31
Κεφάλαιο III: Περιοδικές εκθέσεις του Michelangelo Merisi alias Caravaggio στα Ευρωπαϊκά μουσεία 2015-1995.....	73
Συμπεράσματα.....	76
Βιβλιογραφία.....	77
Δικτυογραφία.....	78
Παράρτημα.....	83

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία επικεντρώνεται στο πρόσωπο του ζωγράφου Μικελάντζελο Μεριζί ντα Καραβάτζιο που για τέσσερις αιώνες παρέμενε στη λήθη, καταθέτοντας τα τελευταία στοιχεία για τη ζωή και τις δημιουργίες του που ανέδειξε η σχολαστική έρευνα των τελευταίων ετών, και τις περιοδικές εκθέσεις που έλαβαν χώρα στο διάστημα των τελευταίων είκοσι ετών στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Η εργασία απαρτίζεται από τρία κεφάλαια. Το πρώτο είναι αφιερωμένο στη περιπετειώδη ζωή του σε σύνδεση με τα έργα του. Αρχικά εξετάζονται οι πρώτες βιογραφίες του καλλιτέχνη από συγχρόνους του, τα κίνητρα και η απήχησή τους στον μετέπειτα χρόνο. Κατόπιν, καταγράφονται τα γεγονότα και οι δημιουργίες του, όπως αυτές, ύστερα από σχολαστική έρευνα ιστορικών τέχνης ήρθαν στο φως ανατρέποντας εδραιωμένες θεωρίες για τον ίδιο και τα έργα του. Το δεύτερο κεφάλαιο παραθέτει τα ερωτήματα για τον επαναπροσδιορισμό του μετά την έκθεση του Ρομπέρτο Λόνγκι το 1951, που έδωσε το έναυσμα για νέες έρευνες, μέσω αρχείων, σχολαστικής εξέτασης των πρώτων βιογραφιών του, αναδεικνύοντας νέα στοιχεία που συγκροτούν μία καινούργια καλλιτεχνική προσωπικότητα. Με το παράδειγμα της εξαφάνισης έργων του καλλιτέχνη από την συλλογή του μουσείου Βερολίνου στην λήξη του Β' Παγκόσμιου πολέμου εξετάζονται οι συνθήκες απώλειας των έργων τέχνης του ζωγράφου, η ανάκτησή τους, περιπτώσεις κλοπής, όπως και νεότερες ανακαλύψεις και αποδόσεις έργων στον Καραβάτζιο. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται σε περιοδικές εκθέσεις με επίκεντρο τον καλλιτέχνη, που έλαβαν χώρα τα τελευταία είκοσι έτη στην Ευρώπη. Παρουσιάζονται η θεματική της εκάστοτε έκθεσης, η μουσειακή πρακτική που ακολουθήθηκε και ο απόηχος και η επιτυχία που είχε. Τα οφέλη, οι επιτυχείς μουσειακές πρακτικές των περιοδικών εκθέσεων και τα ελπιδοφόρα μηνύματα που διαπιστώνονται, αποτυπώνονται στα συμπεράσματα.

Στόχος της έρευνας είναι η εξέταση της σύγχρονης μουσειακής πράξης, όπως αυτή διαμορφώνεται από τον σκοπό της εκάστοτε θεματικής, τον χώρο έκθεσης, την πόλη που φιλοξενεί την έκθεση, ιδιαίτερα πόλεις της περιφέρειας, που μέσα από την συγκεκριμένη δράση αναδεικνύουν και διαμορφώνουν την ταυτότητα του τόπου τους, την οργάνωση και παρουσίαση των έργων, νεωτεριστικά στοιχεία όπως η χρήση νέων τεχνολογιών για καλύτερη και ευκολότερη κατανόηση των εκθεμάτων από το κοινό, η ενημέρωση και ενεργή συμμετοχή του με την δυνατότητα πρόσβασης σε εξειδικευμένες πρακτικές, όπως αυτές της συντήρησης, επικοινωνιακή στρατηγική στη διάρκεια του χρόνου της περιοδικής έκθεσης, για μεγαλύτερη προσέλευση πολιτιστικού και ντόπιου τουρισμού, την ύπαρξη νέων μορφών εκθέσεων για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, που μέχρι πρότινος ήταν αποκλεισμένες από μουσειακές δράσεις, την χρήση μοντέλων αναπαράστασης και ερμηνείας των εκθεμάτων με την χρήση της αφής ή όσφρησης.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το παράρτημα της εργογραφίας του Καραβάτζιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

I. i. Οι πρώτοι Βιογράφοι

Για τον μεγάλο και ευρύτατα γνωστό σήμερα Ιταλό ζωγράφο του πρώιμου Μπαρόκ Μικελάντζελο Μερίτσι, υπάρχουν έως και σήμερα σκοτεινά σημεία για την ζωή και τα έργα που δημιούργησε, παρά την ερευνητική δουλειά των τελευταίων δεκαετιών. Ο ίδιος δεν έγραψε τίποτα, αλλά και η απουσία απογόνων, οικογένειας, κύκλου μαθητών του, στέρησε την δυνατότητα περισυλλογής τυχόν ιδιόχειρων εγγράφων ή επιστολών, από τις επόμενες γενιές, ενώ από όσα ο ίδιος είπε ελάχιστα έχουν καταγραφεί για τα έργα που δημιούργησε, παρά την ερευνητική δουλειά των τελευταίων δεκαετιών. Ο ίδιος δεν έγραψε τίποτα, αλλά και η απουσία απογόνων, οικογένειας, κύκλου μαθητών του, στέρησε την δυνατότητα περισυλλογής τυχόν ιδιόχειρων εγγράφων ή επιστολών, από τις επόμενες γενιές. Για τον μεγάλο και ευρύτατα γνωστό σήμερα Ιταλό ζωγράφο του πρώιμου Μπαρόκ Μικελάντζελο Μερίτσι, υπάρχουν έως και σήμερα σκοτεινά σημεία για την ζωή και τα έργα του, ενώ από όσα ο ίδιος είπε ελάχιστα έχουν καταγραφεί.

Η πρώτη αναφορά στον Μερίτσι γίνεται στο βιβλίο τέχνης *Schilderboeken* ενός συγχρόνου του, του Ολλανδού Καρέλ φον Μάντερ, που εκδόθηκε το 1604. Ο ίδιος είχε πολυετή παραμονή στο εργαστήριο του Καβαλιέρε ντ' Αρπίνο στην Ρώμη και θεωρείται σίγουρο πως, ακόμα και εάν δεν γνώριζε προσωπικά τον Καραβάτζιο, είχε βιώσει τις αντιδράσεις που ξεσήκωνε τόσο το έργο του, όσο και ο τρόπος ζωής του. Μετά την αναχώρησή του από την Ρώμη, μεταξύ 1601 και 1603, διατηρούσε στενές σχέσεις με τους συμπατριώτες του, που μαθήτευαν στο εργαστήριο του Καβαλιέρε ντ' Αρπίνο, όπως και ο Καραβάτζιο. Στις αναφορές του περιγράφει τον Καραβάτζιο σαν έναν ζωγράφο που την εποχή εκείνη βίωνε την επιτυχία αλλά και την έντονη κριτική. Περιγράφει τον τρόπο ζωγραφικής του σύμφωνα με μια νέα μέθοδο, «εκ του φυσικού», δηλαδή χωρίς την παραδοσιακή τεχνική με βάση το σχέδιο, άξια μίμησης. Οι αναφορές, ωστόσο που αφορούν τον επαναστατικό χαρακτήρα και τρόπο ζωής του, αφήνουν ένα πρώτο αρνητικό αποτύπωμα για την προσωπικότητά του. Χαρακτηριστική είναι η συχνή παράθεση αποσπάσματος από το βιβλίο του Φον Μάντερ, όπου περιγράφεται ο ασυνεπής τρόπος εργασίας του και η προτίμησή του να περιδιαβαίνει για μήνες τους δρόμους της πόλης, μόλις ξεπεράσει τις 14 ημέρες ζωγραφίζοντας, προκαλώντας και έτοιμος για διαμάχες και καυγάδες με το ξίφος του και τον υπηρέτη του μόνιμα δίπλα του. Σήμερα η αναφορά αυτή θεωρείται υπερβολική βάσει των στοιχείων που η έρευνα έφερε στο φως. Η σύγχρονη ιστορικός τέχνης Έμπερτ-Σίφερερ μετά από πολυετή έρευνα αντικρούει την θέση του Φον Μάντερ στο βιβλίο της, αποδίδοντας αυτά τα χαρακτηριστικά στο alterego του Μερίτσι, Ονόριο Λόνγκι. Η ίδια υποστηρίζει, σύμφωνα με το ερευνητικό της έργο, πως κατά την χρονική περίοδο της καταγραφής των συμβάντων αυτών από τον Φον Μάντερ ο Καραβάτζιο είχε μηνυθεί δύο φορές για βίαιη επίθεση, μιας εξ' αυτών και με την συνοδεία του Ονόριο Λόνγκι, διευθετώντας κάθε φορά την δικαστική διαφορά, ενώ μερικές φορές είχε συλληφθεί επειδή κουβαλούσε μαζί του ξίφος, κάτι που τότε στην Ρώμη σήμαινε ότι και σήμερα η προειδοποίηση λόγω μικρής απόκλισης από την επιτρεπόμενη ταχύτητα. Κατά την Έμπερτ-Σίφερερ (Ebert-Schifferer, 2012: 15-16), ο Φον Μάντερ τονίζει αυτές τις συμπεριφορές καθότι δεν τις κατανοεί και τις θεωρεί παρεκκλίνουσες, εξ' αιτίας της διαφορετικής βόρειο-ευρωπαϊκής νοοτροπίας και διαπαιδαγώγησής του, που θέλει τον τρόπο ζωής των ζωγράφων τακτοποιημένο και ενάρτετο όπως αρμόζει στα ευγενή αυτά επαγγέλματα και έτσι αποτυπώνει τα

γεγονότα με μία υπερβολική διάσταση. Η ίδια καταρρίπτει την θέση του Φον Μάντερ περί ασυνεπούς εργασίας, αφού ο όγκος των έργων που η έρευνα καταδεικνύει ανεβάζει τον αριθμό παραγωγής πινάκων σε περίπου δέκα έργα ανά έτος. Έτσι παρά την τότε επικρατούσα άποψη αντιλαμβανόμαστε πως ο Καραβάτζιο προγραμματίζε επιμελώς την παραγωγή και εκτέλεση των έργων του. Αυτό που ο Ολλανδός Φον Μάντερ λόγω της πολιτιστικής και ιδιαίτερα πολιτισμικής απόστασης κατέγραφε επικριτικά ως παράξενο, έθεσε τον θεμέλιο λίθο για την διαμόρφωση ενός αρνητικού στερεότυπου, που αναπαραγόταν συστηματικά από τους μεταγενέστερους βιογράφους.

Η επόμενη βιογραφία, γραμμένη στα χρόνια του καλλιτέχνη, είναι του γιατρού, λάτρη της τέχνης, συλλέκτη και τεχνοκριτικού Τζούλιο Μαντσίνι (1558-1630) από την Σιέννα, ο οποίος εγκαταστάθηκε οριστικά στη Ρώμη το 1592. Υπήρξε φίλος του καρδινάλιου Ντελ' Μόντε, προστάτη του Καραβάτζιο, που τον φρόντισε όταν αυτός αρρώστησε κατά την παραμονή του στο παλάτι του Καρδινάλιου. Πρόκειται για συγγράμματα, τα οποία δεν εκδόθηκαν όσο ζούσε, ωστόσο δοκίμια και άρθρα του κυκλοφορούσαν ευρέως σε πολλαπλά αντίτυπα στους καλλιτεχνικούς κύκλους, με τον τίτλο *Παρατηρήσεις γύρω από την ζωγραφική* και χρησιμοποιήθηκαν από τον Μπαλιόνε (π.1566-1643) στο βιβλίο του *Βίοι Καλλιτεχνών* που εκδόθηκε το 1642. Λίγο αργότερα βασίστηκε *Ο Βίος* του Μπελλόρι (1613-1696) στο βιβλίο του Μπαλιόνε με την προσθήκη ορισμένων νέων πληροφοριών. Κατά την Λάνγκτον η βιογραφία του Μπελλόρι *Ο Βίος* αποτελεί ουσιαστικά σχολιασμό των *Βίων* του Μπαλιόνε (Λάνγκτον, 2003).

Ο Μαντσίνι άρχισε την συλλογή του συγγραφικού του υλικού ήδη πριν το 1606, ολοκληρώνοντας τα χειρόγραφα άρθρα του το 1619, κάνοντας στο μεταξύ πολλαπλές προσθήκες στα αρχικά του κείμενα. Λίγο μετά την εγκατάστασή του στη Ρώμη συνδέθηκε φιλικά με τον Καρδινάλιο Ντελ Μόντε, τον πρώτο προστάτη του Μικελάντζελο Μεριζί. Ο Μαντσίνι ήταν ιατρός του Καρδινάλιου και περιποιήθηκε τον Μεριζί, όταν αυτός κατά την διάρκεια της παραμονής του στο παλάτι του Καρδινάλιου έπεσε άρρωστος. Ο γιατρός διατηρούσε με πολλούς ζωγράφους επαγγελματικές και φιλικές επαφές, μεταξύ των οποίων ο Αννίπαλε Καράτσι κι ο Γκουίντο Ρένι. Ο Μαντσίνι υπήρξε θαυμαστής του έργου του Καραβάτζιο και την εποχή της ασθένειάς του ασκούσε μια ήπια πίεση να εξασφαλίσει ένα έργο του αντί χρηματικής ανταμοιβής. Ο Καραβάτζιο του υποσχέθηκε έναν πίνακα που θα απεικόνιζε τον Άρη οργισμένο να ποδοπατά τον θεό Έρωτα. Δυστυχώς το έργο που του είχε υποσχεθεί ο ασθενής του κατέληξε στα χέρια του Καρδινάλιου Ντελ' Μόντε, όταν αυτός το είδε τελειωμένο σε μια επίσκεψη του στον άρρωστο. Οι προσπάθειες του Μαντσίνι να αποκτήσει ένα αντίγραφο του έργου απέβησαν άκαρπες. Απέκτησε βέβαια μία σημαντική συλλογή, σύμφωνα με το εμπορικά εκπαιδευμένο αισθητήριο του και την άρτια πληροφόρησή του. Έγραφε τις σημειώσεις του από μνήμης αλλά δεν αναπαρήγαγε φήμες. Τα χειρόγραφα του δεν περιείχαν πληροφορίες σχετικά με την εποχή της μαθητείας του Μεριζί στο Μιλάνο, πέρα από μικρές αναφορές, πως έλαβε καλή εκπαίδευση και έκανε μερικές τρέλες που ο ίδιος αποδίδει στο νεαρό της ηλικίας, αλλά και στο αχαλιναγώγητο πνεύμα του νέου. Σε μια μεταγενέστερη σημείωση αναφέρει ότι ο Καραβάτζιο διέπραξε ένα έγκλημα το Μιλάνο και φυλακίστηκε για ένα έτος. Η νεότερη έρευνα όμως αναιρεί αυτή την πληροφορία βάσει εγγράφων που καλύπτουν τον χρόνο στην ιδιαίτερη πατρίδα του και στο Μιλάνο, χωρίς να αφήνουν χρονικά κενά που να επιτρέπουν αυτή την υπόθεση, όπως υποστηρίζει η Έμπερτ-Σίφερερ (Ebert-Schifferer, 2012: 16). Την πληροφορία αυτή όμως χρησιμοποίησαν πρώτα ο ορκισμένος εχθρός, και ανταγωνιστής και βιογράφος του Καραβάτζιο, Μπαλιόνε τείνοντας να προσδώσει στην περιγραφή του την εικόνα ενός εγκληματία, μύθο που στήριζε με ζήλο και ο μετέπειτα βιογράφος Μπελλόρι στο βιβλίο του *Ο Βίος*. Ο Μαντσίνι σημειώνει την άφιξη του Μεριζί σε ηλικία των είκοσι ετών και υποθέτει ως τόπο καταγωγής του το Καραβάτζιο, που ο νεαρός ζωγράφος το πρόσθεσε ο ίδιος σαν μέρος του

ονόματός του. Εκτενείς αναφορές κάνει στον τρόπο ζωγραφικής του, ιδιαίτερα στην επιλογή χρωμάτων, αναφέρει τα έργα και τους παραγγελιοδότες αλλά και τις συνθήκες διαβίωσής του. Στην Ρώμη την εποχή περί τα 1600 ο Καραβάτζιο ήταν αναγνωρισμένος. Στο συμβόλαιό του με τον Τζεράσι τον Σεπτέμβριο του 1600 ο Καραβάτζιο αναφέρεται με πλήρη σεβασμό ως *egregiousinUrbepictor*: έξοχος ζωγράφος στην αιώνια πόλη. Στο *aniso*-αγγελτήριο, ένα τακτικό ενημερωτικό δελτίο της αυλής του Ουρμπίνο, ανακοινώνεται πως η πόλη περίμενε με αγωνία την αποπεράτωση των δύο πλευρικών έργων για το παρεκκλήσι Τζεράσι από τον Καραβάτζιο. Σε μία επιστολή πριν από το 1603 του Οτάβιο Ρότσι αναφέρονται οι Αννίπαλε Καράτσι, Καραβάτζιο και ντ' Αρπίνο ως οι επιφανέστεροι των ζωγράφων, επισημαίνοντας πως δεν θα μπορούσε να κατατάξει κανέναν σε διαδοχική σειρά (Ebert-Schiffere, 2012: 16). Την ίδια εποχή σημειώνει ο Μαντσίνι πως οι τρεις αυτοί καλλιτέχνες θα δημιουργήσουν σχολή. Και οι τρεις όπως και μερικοί άλλοι ζωγράφοι απολάμβαναν πέραν της χρηματικής αμοιβής τους επαινετικούς στίχους που εξυμνούσαν το έργο τους. Οι στίχοι, όπως είναι φυσικό προέρχονταν από το φιλικό περιβάλλον του ζωγράφου, ταυτόχρονα όμως ήταν και μία διαφημιστική καμπάνια ώστε τα έργα να πωλούνται σε υψηλές τιμές στο ελεύθερο εμπόριο τέχνης. Την διαδικασία πώλησης έργων στην ελεύθερη αγορά της Ρώμης εισήγαγε όσο ο φιλικός κύκλος του Καραβάτζιο όσο και ο ίδιος, ώστε ζωγράφοι όπως ο Πιέρφρανκο Μόλα ή ο Σαλβαντόρ Ρόσα είχαν υποχρεωθεί να εμμένουν στο τρόπο αυτό εμπορίου τέχνης, να κάνουν ρεκλάμα στην αγορά οι ίδιοι στους εαυτούς τους και να παράγουν έργα σειριακά. Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα φαινόταν αυτό σε πολλούς ζωγράφους σαν απειλή για την αποκτηθείσα ή επιθυμητή κοινωνική ανώτερη τάξη των ευγενών. Ο Μαντσίνι, παρ' ότι και ο ίδιος εμπορευόταν τέχνη, χαρακτηρίζει την παραγωγή σειριακών αντιγράφων 'διακόρευση'(Ebert-Schiffere, 2012: 18). Την ίδια εποχή ο Τζιοβάννι Μπαλιόνε, δηλωμένος αντίζηλος του Μερίτζι, αρχίζει την καταγραφή της βιογραφίας του Καραβάτζιο. Ήταν η εποχή που ο εκπληκτικός νατουραλισμός της τέχνης αποτελούσε το κύριο θέμα συζήτησης στη Ρώμη. Ο ίδιος ο Μπαλιόνε, κατά ειρωνικό τρόπο, ήταν ο πρώτος μιμητής της τέχνης του Καραβάτζιο για να καταλήξει λίγο αργότερα ορκισμένος εχθρός του. Περιγράφοντας μία νεκρή φύση του Καραβάτζιο επαινεί την δεξιοτεχνία του, για την ζωντάνια και φυσικότητα, την αντανάκλαση ενός παράθυρου πάνω σε μια καράφα με νερό και λουλούδια, τις σταγόνες δροσιάς στα πέταλα εξάισια αποδομένες (Hibbard, 1988: 343-387). Η στήριξη που απολάμβανε ο Μερίτζι από τους πάτρωνες του, η αφοσίωση και ακαταπόνητη υπηρεσία που πρόσφεραν οι φίλοι του διαφημίζοντας το ταλέντο του και μεσολαμβάνοντας για κορυφαίες αναθέσεις πινάκων σε υψηλές τιμές ενέτειναν το κλίμα του σκληρού ανταγωνισμού, ενώ ταυτόχρονα η προσβλητική συμπεριφορά του Μερίτζι κάθε άλλο παρά βοηθούσε στην εικόνα του. Ο Μπαλιόνε πίστευε ότι ο Καραβάτζιο απέκτησε φήμη επειδή έργα του βρισκόταν σε ένα παρεκκλήσι που είχε ήδη διακοσμήσει ο καβαλιέρε Ντ' Αρπίνο, ο οποίος με την αίγλη του χάριζε λάμψη στον νέο καλλιτέχνη (Λάγκντον, 2003: 288-9). Προσωπική εμπάθεια χαρακτηρίζει την κίνηση του Μπαλιόνε που ζωγράφισε τον πίνακα «*Ο θεός Έρωτας υποτάσσει τον Κόσμο, τη Σάρκα και το Διάβολο*», απευθύνοντας συγκεκριμένη πρόκληση στον ήδη διάσημο «*Νικηφόρο Έρωτα*» του Καραβάτζιο, φιλοτεχνημένο για τον Βιτζέντζο Τζιουστινιάνι. Ο Μπαλιόνε αφιέρωσε τον *Θείο Έρωτα* στον καρδινάλιο Βενεντέτο Τζιουστινιάνι, ο πίνακας όμως χλευάστηκε από τους άλλους ζωγράφους για την ώριμη και αρματωμένη μορφή που έδωσε ο Μπαλιόνε στον Έρωτα και τον οδήγησαν στη δημιουργία μίας νέας παραλλαγής του ίδιου θέματος, με τον Έρωτα ντυμένο περίτεχνα, ενώ τα χαρακτηριστικά του Διαβόλου που στρέφει το πρόσωπό του στο θεατή μοιάζουν με εκείνα του Καραβάτζιο. Η κλιμάκωση αυτής της αντιπαλότητας ήρθε με τους πίνακες του Καραβάτζιο στο παρεκκλήσι Κονταρέλλι, το καλοκαίρι του 1600, που σύμφωνα με την βιογραφία του Μπαλιόνε οι έπαινοι για τα έργα προέρχονταν

αποκλειστικά από εγκληματικά στοιχεία του φιλικού του περιβάλλοντος. Ακόμη και ο εχθρικά κείμενος στον Καραβάτζιο μετέπειτα βιογράφος Μπελλόρι σημειώνει πάνω στη σελίδα στο σημείο αυτό το σχόλιο “BaglioneBestia-Μπαλιόνε, ζώο”! (Ebert-Schifferer, 2012: 23).

Τα αποκαλυπτήρια των πινάκων χάρισαν τον καλλιτεχνικό κόσμο σε δύο στρατόπεδα. Στους υποστηρικτές της ιστορικής ζωγραφικής που ήθελαν την συνέχεια του παρελθόντος στο μέλλον, την διατήρηση των παραδόσεων της ρωμαϊκής εικονοτυπίας, με μεγαλύτερη ροπή στον κλασικισμό που έχει ως βάση της την τέχνη του σχεδίου και υπηρετεί το ιδεατό του καλλιτέχνη και από την άλλη τους υπέρμαχους της ζωγραφικής που μιμείται την πραγματικότητα της καλλιτεχνικής έκφρασης μέσω του χρώματος, την αληθινή αναπαράσταση του εξωτερικού κόσμου, που ανταγωνίζεται την ίδια τη φύση. Στο πρώτο στρατόπεδο ανήκε ο Μπαλιόνε, ο Τζούκαρο κι οι οπαδοί τους και στο δεύτερο ο Καραβάτζιο, ο Ρένι όπως και πολλοί νεαροί ζωγράφοι που μιμούνταν το στυλ του Καραβάτζιο. Η εμπαθής συμπεριφορά του Μπαλιόνε κορυφώθηκε μετά από την προσβλητική αντιμετώπιση που του επιφύλαξαν οι οπαδοί του Μερίτσι στο πιο φιλόδοξο έργο του, της «*Ανάσταση*», ένα έργο τεραστίων διαστάσεων, ύψους οκτώ και πλάτους τεσσεράμισι μέτρων, για το ιερό της εκκλησίας Τζεζού. Ο πίνακας δεν έχει βρεθεί, σώζεται όμως ένα σκίτσο, που σύμφωνα με την Λάγκντον «Ο φωτισμός πάντως είναι βίαιος και δραματικός κι οι μορφές που συνωστίζονται και στροβιλίζονται στο κάτω ήμισυ της εικόνας δηλώνουν ότι ο Μπαλιόνε ίσως προσπαθούσε να μιμηθεί το δράμα στο *Μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου* του Καραβάτζιο» (Λάγκντον, 2003: 293-294). Λίγο μετά από τα αποκαλυπτήρια του πίνακα, υβριστικοί, άσεμνοι στίχοι άρχισαν να διαδίδονται ταχύτατα στη Ρώμη με αποδέκτη τον Μπαλιόνε, θίγοντάς τον σαν μετριότητα στην τέχνη του και υποκριτή. Οργισμένος ο Μπαλιόνε υπέβαλε μήνυση για δυσφήμιση κατά του Ονόριο Λόνγκι, του Καραβάτζιο και του Οράτσιο Τζεντιλέσκι, βέβαιος για την προέλευση των εξωφρενικών στίχων εναντίον του. Οι καταθέσεις, που ανέσυρε η έρευνα, καταδεικνύουν την εμπάθεια, το φθόνο για τις ικανότητες αλλήλων, την εξαπάτηση στον κόσμο της τέχνης, τον αθέμιτο ανταγωνισμό, όπου μια ευτελής πικρία μπορούσε να πάρει βίαιες και επικίνδυνες διαστάσεις (W. Friedländer, 1955: 270-9). Η δίκη έληξε με την εγγύηση του Γάλλου πρέσβη Φιλίπ ντε Μπετύν και του κόμη Αϊντόλφο ντι Μπάρντι, ότι ο Καραβάτζιο δεν θα στρεφόταν εναντίον του μηνυτή και των μαρτύρων. Όλα αυτά μαρτυρούν όχι μόνο τον αμείλικτο ανταγωνισμό μεταξύ των ζωγράφων αλλά κάνουν κατανοητό, πως η εμπάθεια του Μπαλιόνε στο πρόσωπο του Καραβάτζιο δεν άφηγε περιθώρια για αντικειμενικές κρίσεις στη συγγραφή των *Βίων* του, που όταν εκδόθηκαν ο Καραβάτζιο ήταν ήδη ένα τέταρτο του αιώνα νεκρός, γεγονός που διευκόλυνε τον εν ζωή Μπαλιόνε, να αφήσει κληρονομιά στις επόμενες γενιές τις ραφιναρισμένες, άκρως αποτελεσματικές του δυσφημίσεις. Ο Τζιοβάν Πιέτρο Μπελλόρι αποσκοπούσε με την συγγραφή των βιογραφιών του σε μία θεώρηση της τέχνης κάτω από πολιτικό πρίσμα. Για τον SebastianSchütze η συγγραφή των *Βίων* του είναι αδιαμφισβήτητη η σημαντικότερη θεωρία περί τέχνης του 17^{ου} αιώνα και αποτελεί προσχέδιο μιας «κλασικιστικής» αισθητικής και παράλληλα ένα ιδανικό εξελικτικό μοντέλο για την Τέχνη(Schütze, 2015: 17). Ο Μπελλόρι ανοίγει τους *Βίους* του με τον Ραφαήλ (1483-1520) και μέσω του Αννίπαλε Καράτσι (1560-1609) και Καραβάτζιο, φτάνει στον Πουσέν (1594-1665) καταλήγοντας στον Κάρλο Μαράτι (1625-1713). Η αναφορά στον Καραβάτζιο λειτουργεί στις βιογραφίες του, σαν εικόνα αντίθεσης στον Αννιπάλε Καράτσι. Αρχικά, δεν ξέφυγε ούτε ο Μπελλόρι, από την γοητεία της τέχνης του Καραβάτζιο, διότι η πρώτη Βιογραφία, που έγραψε για τους *Βίους* του, ήταν αυτή του Μερίτσι, που ήδη το 1645 την είχε ολοκληρώσει. Είκοσι χρόνια αργότερα όμως, πριν τα χειρόγραφα φτάσουν στο τυπογραφείο, σκέφτηκε δογματικότερα, στο όνομα μιας ορθολογιστικής θεώρησης για την τέχνη. Ήθελε να προωθήσει εκείνα τα εξιδανικευμένα ρεύματα της αρχαιότητας και του Ραφαήλ, που σήμερα ονομάζουμε

κλασικιστικά, σαν τα μοναδικά ακαδημαϊκά ορθά και έτσι να εξυψώσει τους αντιπροσώπους της σχολής της Μπολόνια, και ιδιαίτερα τον Αννίπαλε Καράτσι. Θέλοντας να δυσφημίσει τη τέχνη του Καραβάτζιο, ήδη από τις πρώτες γραμμές, της αναιρεί κάθε ικανότητα κριτικής σκέψης και διαλόγου απέναντι στα πρότυπα, πέραν της άμεσης μίμησης μοντέλων που ποζάρουν σε φυσική μορφή για τον καλλιτέχνη. Η διακεκριμένη ικανότητα της νατουραλιστικής απόδοσης, πού βρήκε τόσους μιμητές και θαυμαστές όταν ζούσε, μετατρέπεται στους *Βίους* σε ηθικό στίγμα. Για τον Μπελλόρι, ο Καραβάτζιο παρήγαγε μια “βρώμικη” τέχνη, όπως βρώμικος ήταν και ο ίδιος, αντιγράφοντας τον Μπαλιόνε, πως φορούσε τα ρούχα του έως ότου γίνουν κουρέλια και πλενόταν σπάνια. Με προϋπάρχουσες τις βιογραφίες του Μαντσίνι και του Μπαλιόνε, την οποία μάλιστα το 1642 είχε προλογίσει ο ίδιος, ο Μπελλόρι αναπαράγει τις παλαιότερες φήμες ή και τις συμπληρώνει κατά βούληση. Ωστόσο στον Μπελλόρι οφείλουμε πληθώρα πληροφοριών για το έργο του Καραβάτζιο, τους αναθέτες και τα τελευταία χρόνια της ζωής του, έστω και αν οι μεταγενέστερες έρευνες απέδειξαν, πως πολλά από αυτά που έγραψε δεν ισχύουν.

I. ii. Τα νεανικά χρόνια

Ο Ιταλός ζωγράφος Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάτζιο, πρωτότοκος γιός του Φέρμο Μερίζι ~~Μερίζι και της~~ δευτέρης συζύγου του Λουτσία Ατατόρι, οφείλει το προσωνύμιο του στον τόπο καταγωγής του, το χωριό Καραβάτζιο, κοντά στο Μπέργκαμο της Λομβαρδίας.

Γεννήθηκε στις 29 Σεπτεμβρίου του 1571, όταν η οικογένεια Μερίζι ήταν εγκατεστημένη στο Μιλάνο, όπου ο πατέρας του εργαζόταν στην υπηρεσία του δούκα του Μιλάνου και μαρκησίου του Καραβάτζιο, Φραντσέσκο Φόρτσα, σαν διακοσμητής-αρχιτέκτονας. Η οικογένεια έχαιρε της προστασίας του δούκα και ήταν αξιοσεβαστή τόσο στους ευγενείς, όσο και στην υπόλοιπη κοινότητα.

Το 1576, η ραγδαία εξάπλωση της πανώλης αναγκάζει την οικογένεια να επιστρέψει στο Καραβάτζιο, όπου η μητέρα κατείχε ένα κομμάτι γης. Ένα χρόνο αργότερα, πεθαίνει από την επιδημία ο πατέρας, ο θείος και ο παππούς της οικογένειας. Η μητέρα μεγαλώνει τα πέντε συνολικά παιδιά της σε συνθήκες οικονομικής ανέχειας ~~αριστοκρατικών μελών της κεντρικής Λομβαρδίας, σε περιοχή όμορη με τη Δημοκρατία της Βενετίας,~~

Ελάχιστα πράγματα γνωρίζουμε για την περίοδο αυτή της μαθητείας του, όπως και για την επόμενη χρονική περίοδο που ακολουθεί και συνδέεται με τα ταξίδια του Καραβάτζιο κατά πάσα πιθανότητα στην ανατολική Λομβαρδία και την Βενετία. Η απόκτηση πάντως της οικονομικής ανεξαρτησίας που απέκτησε μετά και τον θάνατο της μητέρας του, καθιστούν την πιθανότητα της μετακίνησης του βάσιμη. Νομικά έγγραφα εκείνης της περιόδου, που πραγματεύονται την κληρονομιά των αδελφών Μερίζι μαρτυρούν πως ήταν κάτοικος Καραβάτζιο για τελευταία φορά έως τα τέλη Μαρτίου του 1591.

Μετά τον θάνατο της μητέρας του το 1590, μοιράζεται την περιουσία με τους δύο αδελφούς του και την ετεροθαλή αδελφή του. Την ίδια ημέρα ο Καραβάτζιο πουλάει κιόλας το μικρό κομμάτι γης που του είχε απομείνει και εγκαταλείπει το Καραβάτζιο εξαιτίας μιας φιλονικίας, όπου δεν θα επιστρέψει ποτέ ξανά εκεί. Σύμφωνα με τον πρώτο του βιογράφο Τζιούλιο Μαντσίνι, αιτία της αιφνίδιας αναχώρησής του υπήρξε η σκανδαλώδης συμπεριφορά και το εκρηκτικό του ταπεραμέντο.

Παρά την απουσία τεκμηρίων για την παραμονή του στην Βενετία η επιρροή από την βενετσιάνικη σχολή ζωγραφικής είναι έκδηλη, όπως και από τα έργα καλλιτεχνών της Μπρέσια,

όπως των Μορόνι, Μορέτο, και Σαβόλντο. Ιδιαίτερα τα έργα του Σαβόλντο που είχε ειδικευτεί στη μελέτη του φωτός, ήταν θεμελιώδους σημασίας για τον Καραβάτζιο, όπως αναφέρουν οι Peccatori και Zuffi.

I. iii. Τα χρόνια στη Ρώμη

Η Ρώμη αποτελούσε την εποχή αυτή μέγιστο πολιτιστικό κέντρο, στεγάζοντας χαρισματικούς καλλιτέχνες αλλά και μετανάστες που είχαν την τάση να κατοχυρώνουν την δική τους περιφέρεια.

Η Έλεν Λάγκντον περιγράφει την τελευταία δεκαετία του 16^{ου} αιώνα στη Ρώμη σαν μια πόλη της οποίας «η ευημερία βασιζόταν σε αδύναμα θεμέλια, ενώ η τελετουργική της μεγαλοπρέπεια ερχόταν αντιμέτωπη με τον όλο πιο ταραχώδη και απειλητικό κόσμο των φτωχών και στερημένων. Η Ρώμη λειτουργούσε σαν μαγνήτης για έναν τεράστιο πλανόδιο πληθυσμό. Ήταν μία πόλη όπου οι άντρες υπερείχαν αριθμητικά των γυναικών και, κυριαρχούμενη από άγαμους κληρικούς, προσέλκυε πόρνες από όλη την Ιταλία, που σχημάτισαν τη δική τους παροικία στην περιοχή του Κάμπο Μάρτσιο. Ο αριθμός των προσκυνητών και των ζητιάνων, τους οποίους έλκυαν εκεί η άφεση των αμαρτιών και τα φιλανθρωπικά ιδρύματα, προκαλούσαν όλο και περισσότερο το μένος και το φόβο, ως επικίνδυνοι για τη σταθερότητα και την ίδια τη διάρθρωση της κοινωνίας, και πάρθηκαν αυστηρά μέτρα εναντίον τους» (Λάγκντον, 2003: 55).

Η ζωγραφική επικεντρωνόταν ως επί το πλείστον σε συγκεκριμένα θρησκευτικά θέματα με χαρακτηριστικά του ύστερου μανιερισμού της Ρώμης. Οι ζωγράφοι αντλούσαν τα θέματά τους από το παρελθόν, μιμούμενοι τον Ραφαήλ και τον Μιχαήλ Άγγελο. Στην Ρώμη κυριαρχεί μια τέτοια συγκέντρωση τάσεων και ιδεών που σπάνια έχουμε δει σε ολόκληρη την παγκόσμια ιστορία της τέχνης. Ο ίδιος ο Καραβάτζιο το γνώριζε καλά, τονίζει για την περίοδο αυτή ο Claudio Strinati (Strinati, 2006: 13).

Πιθανολογείται πως ένα πορτρέτο του Μπερναντίνο Τσέζαρι που φιλοτέχνησε στο δεύτερο ήμισυ του 1593, και της πολύ φιλικής στάσης του Μπερναντίνο απέναντί του, του έδωσε τη δυνατότητα να προσχωρήσει στο ακμαίο εργαστήριο του αδερφού του Τζουζέπε Τσέζαρι ντ' Αρπίνο, περιζήτητος ζωγράφος μικρών, εξαιρετικά καλαίσθητων έργων (Λάγκντον, 2003: 77). Ο Καραβάτζιο έμεινε στο εργαστήριο του Τσέζαρι από τον Ιούνιο του 1593 έως τον Ιανουάριο του επόμενου έτους. Κατά τον Μπελλόρι, στο διάστημα αυτό, εργάστηκε ζωγραφίζοντας αποκλειστικά λουλούδια και φρούτα (Hibbard, 1988: 361). Εάν και κατά πόσο αυτό αληθεύει, δεν γνωρίζουμε επειδή έργα τέτοιας φύσης, είτε δεν διασώθηκαν, είτε πουλήθηκαν από τον ντ' Αρπίνο, χωρίς την υπογραφή του. Η φύση της σχέσης του Καραβάτζιο με τον Τσέζαρι δεν είναι ξεκάθαρη. Υπάρχουν υπαινιγμοί περί αμοιβαίας εχθρότητας και ζήλιας, αν και ο Καραβάτζιο εκφραζόταν πάντα με θαυμασμό προς αυτόν. Ο Μαντσίνι, λέει ότι ο Καραβάτζιο ήταν αναγκασμένος να κοιμάται σε ένα αχυρένιο στρώμα, και σε άλλο πολύ δυσανάγνωστο κείμενο υπαινίσσεται την εμπλοκή του σε κάποιο έγκλημα με τους δύο αδελφούς Τσέζαρι. Η οριστική απομάκρυνση του Καραβάτζιο από το επιτελείο των καλλιτεχνών που διεύθυνε ο Τσέζαρι ήρθε όταν ο Καραβάτζιο προσβάλλεται από βαριά ασθένεια και νοσηλεύεται σε νοσοκομείο απόρων για έξι μήνες. Σύμφωνα με το βιογράφο Μαντσίνι, ο Καραβάτζιο τραυματίστηκε από την κλοτσιά ενός αλόγου και το πόδι του πρήστηκε, όμως οι αδελφοί Τσέζαρι, λόγω κάποιου φόβου, δεν επέτρεπαν σε κανένα να τον δει, οπότε ένας Σικελός φίλος του, πιθανόν ο Μιννίτι, τον μετέφερε στο νοσοκομείο. Οι φιλότιμες προσπάθειες του ηγούμενου του νοσοκομείου, φίλο των Πούτσι, του έσωσαν τη ζωή και στη διάρκεια της μακράς του ανάρρωσης ζωγράφησε γι' αυτόν πολλούς πίνακες, τους οποίους πήρε μαζί του ο ηγούμενος στη Σεβίλλη (Hibbard, 1988: 44). Στο διάστημα

αυτό, τοποθετείται η έμπνευση της αυτοπροσωπογραφίας «*Άρρωστος Βάκχος*»(εικ. 1) το 1593, σήμερα στην GalleriaBorghese, Ρώμη, και το «*Αγόρι με καλάθι φρούτων*»(εικ. 2).Μετά την ανάρρωσή του γύρω στο 1595, δεν ξαναγύρισε στον ντ' Αρπίνο και εγκαταστάθηκε αρχικά με κάποιον Ασντρομπάλε, και κατόπιν του παραχώρησε στέγη ο μοναχός Φαντίν Πετρινιάνι στο παλάτι του στην Σαν Σαλβατόρε.

Μετά την αποχώρησή του από το ατελιέ του ντ' Αρπίνο εργάστηκε αυτόνομα, γεγονός που οφείλεται και στις ~~λόγω των~~ σχέσεις ~~των~~ που δημιούργησε με πιθανούς πελάτες και συναδέλφους, αντιμετωπίζοντας ωστόσο δυσκολίες. Στο χρονικό διάστημα μεταξύ 1593 και 1595, ο Καραβάτζιο έχει την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με φιλότεχνους πλούσιους της πόλης και με εμπόρους τέχνης, και να εμπορευτεί ο ίδιος τα έργα του. Μεταξύ των συναδέλφων ήταν και ο ένθερμος υποστηρικτής του, Πρόσπερο Όρσι, ειδικός στη διακοσμητική ζωγραφική γκροτέσκου ύφους, με τον οποίο ο Καραβάτζιο στράφηκε για βοήθεια στον έμπορο έργων τέχνης Κωνσταντίνο Σπάτα, γεννημένο στη Χίο, που είχε την ικανότητα να διακρίνει καινούργια ταλέντα.

Ο Πρόσπερο Όρσι, ανιψιός του ποιητή Αουρέλιο Όρσι, που σχετιζόταν με αριστοκρατικές οικογένειες, βάλθηκε να προωθήσει το φίλο του σε ισχυρούς κύκλους. Επίσης, με τη διορατικότητα και τις επαφές του Σπάτα, ο οποίος ήταν φίλος και των δύο, δίνεται η δυνατότητα στον Καραβάτζιο να τραβήξει την προσοχή του καρδινάλιου Ντελ' Μόντε, γνωριμία πολύ σημαντική για την μετέπειτα πορεία του. Ο Καραβάτζιο, απευθύνεται στον έμπορο Σπάτα, χωρίς προστάτη πλέον, ζώντας στα όρια της φτώχειας και της ανέχειας, με δύο πίνακες: τη «*Χειρομάντισσα*» (εικ. 8) και τους «*Χαρτοκλέφτες*» (εικ. 7), θέματα που απέχουν πολύ από τα πρότυπα της εποχής, έχοντας και τα δύο πολύ ζωηρά χρώματα και θεατρικότητα, προκειμένου να δελεάσει τον καρδινάλιο, που θαύμαζε το λαϊκό θέατρο. Ο Ντελ' Μόντε αγόρασε από τον Σπάτα την πρώτη ίσως εκδοχή της «*Χειρομάντισσας*», σήμερα στο Καπιτώλιο, στην εξευτελιστική τιμή των οκτώ σκούδων (Λάγκντον, 2003: 101). Μία δεύτερη εκδοχή της «*Χειρομάντισσας*», ελαφρότερης διάθεσης, σήμερα στο Λούβρο, πρέπει να έφτασε στην Γαλλία σαν δώρο προς τον Λουδοβίκο XVI από τους Παμφίλι (Schütze, 2015: 252).

Όπως αναφέρει κι ο Μαντίνι «εκείνη την περίοδο ζωγράφισε πολλούς πίνακες, συγκεκριμένα μία τσιγγάνα που λέει σ' ένα νέο την μοίρα του, *Τη φυγή στην Αίγυπτο* (εικ. 11), *Τη Μετανοούσα Μαγδαληνή* (εικ. 9), έναν *Ευαγγελιστή Ιωάννη*»(Hibbard, 1998: 347).Ο Καραβάτζιο ζωγράφιζε πια σύμφωνα με τη δική του κλίση και διακήρυσσε την απαγκίστρωση από τα μεγαλειώδη πρότυπα της αρχαιότητας όσο και τους περίφημους πίνακες του Ραφαήλ, με την στροφή στη φύση και την αλήθεια της (Ebert-Schifferer, 2012: 77).

Το δεύτερο έργο του Καραβάτζιο που αγόρασε ο Ντελ' Μόντε, οι «*Χαρτοκλέφτες*», εξασφάλισε στον περιπλανώμενο καλλιτέχνη από το φθινόπωρο του 1595, και για αρκετά ακόμα χρόνια, στέγη και φαγητό και την προστασία στο Παλάτσο Μαντάμα του καρδινάλιου. Σήμερα είναι γνωστές πάνω από τριάντα κόπιες του έργου «*Χαρτοκλέφτες*». Τα δύο αυτά έργα σηματοδότησαν την αρχή της εποχής του μπαρόκ.

Η διαμονή του στο Παλάτσο Μαντάμα πρόσφερε στον καλλιτέχνη ένα περιβάλλον ακμαίο σε πνευματικά ενδιαφέροντα και του έδωσε τη δυνατότητα να γνωρίσει επιστήμονες, όπως και να προσελκύσει την προσοχή άλλων εύπορων Ρωμαίων συλλεκτών με μεγάλη επιρροή. Εκεί γνώρισε μεταξύ άλλων καλλιτεχνών, τραγουδιστών και μουσικών, τον Οττάβιο Λεόνι, από τον οποίο έχουμε την προσωπογραφία του Καραβάτζιο, σήμερα στην βιβλιοθήκη Μαρουτσελλιάνα, στη Φλωρεντία Το πρώτο έργο που φιλοτέχνησε για τον Ντελ' Μόντε είναι η «*Συναυλία*», ή κατά

άλλους «Οι Μουσικοί» (εικ. 4), που παρουσιάζει τις φιγούρες του πίνακα προκλητικά θηλυπρεπείς και ημιακάλυπτες, περί το 1595. Σίγουρα ο πίνακας αυτός έτυχε της αρεσκείας του Βιντσέτσο Τζιουστινιάνι, του οποίου το Παλάτσο βρισκόταν σχεδόν απέναντι από το Παλάτσο Μαντάμα, πετυχημένος τραπεζίτης, βαθύπλουτος, με γνώσεις στον τομέα της τέχνης, ο ίδιος λάτρης της μουσικής, του παρήγγειλε ένα παρόμοιο θέμα, τον «Λαουτιέρη» (εικ. 5) σήμερα στο Μουσείο Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης στη Ρωσία. Σήμερα είναι γνωστές και πιστοποιημένες τέσσερις συνολικά εκδοχές του «Λαουτιέρη».

Ο Καραβάτζιο είχε ήδη ασχοληθεί με την απεικόνιση φυσικών αντικειμένων στο εργαστήρι του Τζουζέπε Τσέζαρι και ενδεχομένως έβλεπε θετικά την τέχνη του Φλαμανδού Γιάν Μπρούγκελ, που βρισκόταν έως το 1595 στην Ιταλία στην υπηρεσία του καρδινάλιου Μπορρόμεο, πολύ καλό φίλο του Ντελ' Μόντε, λάτρη της φλαμανδικής τέχνης του τοπίου και σημαντικό συλλέκτη έργων (Ebert-Schifferer, 2012: 101- 2). Ο Ντελ' Μόντε είχε στην κατοχή του δέκα πίνακες του Γιάν Μπρούγκελ και ίσως ο Καραβάτζιο να γνώρισε τον Μπρούγκελ στο Παλάτσο Μαντάμα (Λάγκτον, 2003: 136). Με την παραμονή του εκεί αναπτύσσει ένα μεγάλο ενδιαφέρον για πίνακες με άνθη και φρούτα, «διερευνώντας τις σύνθετες επιδράσεις του φωτός στις γυάλινες καράφες, στο διάφανο νερό, και στην αντανάκλαση του στους καθρέφτες», όπως σημειώνει η Λάγκτον. Το ενδιαφέρον του αυτό είναι εμφανές και στα έργα του «Βάκχος» (εικ. 12), σήμερα στην πινακοθήκη Ουφίτσι στην Φλωρεντία, και στην μοναδική καθαρά σωζόμενη νεκρή του φύση «Καλάθι με φρούτα» (εικ. 6), και τα δύο περίπου το 1597, το τελευταίο σήμερα στην Αμβροσιανή πινακοθήκη στο Μιλάνο, εξαιρετικό δείγμα νατουραλισμού.

Δείγμα λυρικού νατουραλισμού, είναι η απεικόνιση της «Μετανοούσας Μαγδαληνής» (εικ. 9), κατά το 1595/96, μία ηδυπαθής εικόνα. Το μοντέλο, το οποίο ήταν η περίφημη εταίρα της εποχής Φίλλιντε Μελαντρόνι, απεικονίζεται με μία έκφραση μετάνοιας μέσα σε ένα καθημερινό και άμεσο πλαίσιο, όμως σχεδόν θρησκευτικό. Ο πίνακας θεωρήθηκε εξαιρετικά πρωτότυπος για την εποχή του. Ο Μπελλόρι στην προσπάθειά του να δυσφημίσει τον Μεριζί για έλλειψη ιδεαλισμού, περιγράφει τον πίνακα με κάθε λεπτομέρεια, σημειώνοντας πως όταν κάποιο κορίτσι άρεσε στον Μεριζί, αυτός απλά το αναπαριστούσε, χωρίς να βελτιώνει ότι η φύση δημιούργησε. Έτσι ζωγράφισε και ένα κορίτσι που στέγνωνε τα μαλλιά της, τοποθετώντας την σε ένα κλειστό χώρο, προσθέτοντας ένα μικρό βάζο και στολίδια στο πάτωμα υποκρινόμενος πως πρόκειται για την Μαγδαληνή (Hibbard, 1988: 362). Το ίδιο μοντέλο χρησιμοποίησε επίσης γύρω στο 1595 για την «Ανάπαυση προς τη φυγή στην Αίγυπτο» (εικ. 11) που αυτή τη φορά απεικονίζεται σαν Παναγία με κόκκινα όμως μαλλιά, δημιουργώντας αντίθεση με τα ξανθά μαλλιά του Χριστού. Οι δύο αυτοί πίνακες μαζί με μία «Χειρομάντισσα» παραγγέλθηκαν, με την συνέργεια του θερμού υποστηρικτή και φίλου του Όρσι, από τον γαμπρό του, Βιτρίτσι (Ebert-Schifferer, 2012: 65).

Στο Παλάτσο Μαντάμα του Ντελ' Μόντε του δίνεται η ευκαιρία να δει από κοντά τις πλούσιες καλλιτεχνικές και επιστημονικές συλλογές του καρδινάλιου αλλά και να προσελκύσει την προσοχή άλλων εύπορων Ρωμαίων συλλεκτών, όλοι φίλοι του Ντελ' Μόντε. Έτσι κατά παραγγελία του εύπορου τραπεζίτη Οττάβιο Κόστα, φίλου του καρδινάλιου, δημιουργεί το 1595/96 την «Μεταρσίωση του Αγίου Φραγκίσκου» (εικ. 10), έργο με καινοτόμο τεχνική, εφόσον στην εκδοχή του Καραβάτζιο, αντί ο άγιος να είναι γονατιστός, βρίσκεται ξαπλωμένος στο έδαφος, δίχως τις πληγές στα χέρια του, μ' έναν άγγελο να τον κρατάει ευλαβικά. Ακολουθούν δύο ακόμη παραγγελίες του Κόστα, «Ιουδίθ και Ολοφέρνης» (εικ. 21), το 1598/99, έργο αριστουργηματικό, με ιδιαίτερα δραματική ένταση στη θλιμμένη έκφραση της Ιουδίθ, αλλά και στη σκληρή ρεαλιστική έκφραση της γηραιάς παραμάνας, και αργότερα περί το 1602/03 ο «Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής» (εικ. 36), σήμερα στο Museum of Fine Art του Κάνσας των Ηνωμένων

Πολιτειών. Την συλλογή του Ντελ' Μόντε συμπληρώνει το 1597/98 η «*Αγία Αικατερίνη της Αλεξάνδρειας*»(εικ. 16), έργο φιλοτεχνημένο με ιδιαίτερη πολυτέλεια στην απόδοση των ρούχων, μία μορφή, αντάξια της κόρης του Αιγύπτιου βασιλέα. Ο πίνακας ήταν πολύτιμο απόκτημα για τον Ντελ' Μόντε, διότι η αγία ήταν ιδιαίτερα προσφιλής στον καρδινάλιο, ίσως και ως προστάτιδα των γραμμάτων, αφού στην συλλογή του υπήρχαν ήδη άλλες τέσσερις εικόνες της αγίας, ζωγραφισμένες από διακεκριμένους καλλιτέχνες, ενώ την αφοσίωσή του στην αγία εξέφραζε και στην διαθήκη του (Λάνγκτον, 2003: 191). Ένα εντυπωσιακό έργο του Καραβάτζιο, για το οποίο δεν γίνεται καμία αναφορά από τους πρώτους του βιογράφους, και ακολουθεί μία ενδιαφέρουσα πορεία, στο πέρασμα των αιώνων είναι η «*Η Αγία Μάρθα μαλώνει την Αγία Μαγδαληνή*»(εικ. 18) περί το 1598, του οποίου η ανάθεση έγινε από την Ολυμπία Αλντομπαντίνι, όπως δείχνουν οι απογραφές των περιουσιακών της στοιχείων από το 1606 έως και το 1769 από τον κληρονόμο και υιό της Ιππόλυτο. Το έργο περνάει κατά τον 19^ο αιώνα στα χέρια της οικογένειας Πανζανί από το Αρέτζο, για να αγοραστεί μεταξύ 1904 και 1906 στο Παρίσι από τον Αργεντινό διπλωμάτη Indalecio Gómez για να μεταφερθεί στο Μπουένος Άιρες και να επανέλθει το 1971 στην Ευρώπη, όταν ο ανιψιός του Gómez προσπάθησε να πουλήσει το έργο στο Λονδίνο μέσω δημοπρασίας των Christie's, χωρίς επιτυχία. Τελικά το 1973 το έργο περιήλθε στην κατοχή του Institute of Art του Detroit (Schütze, 2015: 256).

Ένα κατ' αρχάς αμφισβητούμενο έργο, εξ αιτίας της κακής συντήρησής του και απουσίας στοιχείων προέλευσης, καθώς και αυτό δεν αναφέρεται στις πρώτες βιογραφίες του Καραβάτζιο, ανακαλύφθηκε το 1913 από τον ιστορικό τέχνης Ρομπέρτο Λόνγκι σε μία Μιλανέζικη ιδιωτική συλλογή. Πρόκειται για το «*Νάρκισσο*»(εικ. 14), που ο Λόνγκι απέδειξε ως αδιαμφισβήτητα караβατζικό έργο και χρονολόγησε μεταξύ 1595 και 1597. Αγοράστηκε από τον Basile Khvoshinsky το 1914, που δώρισε την ίδια χρονιά στην Εθνική Πινακοθήκη στην Ρώμη(Schütze, 2015: 254).

Την ίδια περίπου εποχή, γύρω στα 1598, φιλοτέχνησε το πορτρέτο της εταίρας Φίλλιντε, μία αυτοπροσωπογραφία της για τον μνηστήρα της Τζούλιο Στρότσι, έργο που πέρασε αργότερα στην κατοχή του Βιντσέντσο Τζιουστινιάνι. Η εταίρα ήταν μοντέλο σε αρκετούς πίνακες του Καραβάτζιο. Αρχικά είχε ειπωθεί πως ίσως αντιπροσώπευε τη θεά Φλόρα, εφόσον κρατάει λουλούδια, για τα οποία δεν ξέρουμε με σιγουριά το είδος τους. Το 1638 αναγνωρίστηκε από μελετητές της απογραφής της συλλογής του Τζουστινιάνι, ως το «*Πορτραίτο μίας εταίρας ονομαζόμενης Φίλλιντε*» (εικ. 17). Σύμφωνα με τις αποδόσεις των έργων του Καραβάτζιο, παύει να είναι μοντέλο του μετά το 1599. Το πορτραίτο μετά την πώληση της συλλογής Τζιουστινιάνι και την αγορά της από τον Βασιλέα Φρίντριχ φιλοξενούνταν στο μουσείο Κάιζερ Φρίντριχ του Βερολίνου, έως την απώλειά του όταν ξέσπασε πυρκαγιά στον αποθηκευτικό χώρο έργων τέχνης, κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Πριν από την άνοιξη του 1598, ο Καραβάτζιο φιλοτέχνησε την τρομακτική εικόνα της «*Μέδουσας*»(εικ. 13), πάνω σε καμβά που ήταν στερεωμένος σε μία κυρτή, ξύλινη ασπίδα από ξύλο λεύκας. Παρόλη την κυρτότητα της ασπίδας, ο Καραβάτζιο δημιούργησε την εντύπωση μίας κοίλης επιφάνειας, μέσω της προβολής του φυσικού σχήματος, με αποτέλεσμα η μορφή να φαίνεται σαν να προεξέχει. Για τους μελετητές του Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάτζιο, έργα όπως ο «*Λαουτιέρης*», το «*Καλάθι με φρούτα*» και η «*Μέδουσα*», καταδεικνύουν την γνώση του Καραβάτζιο στην αρχαία λογοτεχνία, την ιστορία Τέχνης και ως εκ τούτου την ικανότητά του να συνδιαλέγεται και όχι μόνο να ακούει, στα σαλόνια του Παλάτσο Μαντάμα (Λάνγκτον, 2003). Περί το 1598 ζωγράφησε την «*Θυσία του Ισαάκ*»(εικ. 33), έργο που του ανέθεσε ο Μαφέο Μπαρμπερίνι, φίλος του καρδινάλιου.

Την επόμενη χρονιά, ζωγράφησε το «*Πορτραίτο του Μπαρμπερίνι*»(εικ. 19), ο οποίος το 1623 έγινε Πάπας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1590, ο καρδινάλιος Ντελ' Μόντε αγόρασε μία εξοχική βίλα έξω από τη Ρώμη, που σήμερα στεγάζει το καζίνο Λουντοβίτσι και το 1599 ανέθεσε στον Καραβάτζιο να ζωγραφίσει στο ταβάνι τις μορφές του «*Δία, του Ποσειδώνα και του Πλούτωνα*» (εικ. 15) γύρω από μία κρυστάλλινη σφαίρα που συμβολίζει το σύμπαν. Οι τρεις αρχαιοελληνικές θεότητες συμβολίζουν τα στοιχεία του αέρα, του νερού και της γης. Πρόκειται για τη μοναδική τοιχογραφία που φιλοτέχνησε ο καλλιτέχνης, όχι με την τεχνική του φρέσκο αλλά με χρώματα λαδιού.

I. iv. Τα μεγάλα Θρησκευτικά έργα της Ρώμης

Με τον ερχομό του ιωβηλαίου έτους, που γιορταζόταν κάθε είκοσι πέντε έτη στην πόλη της Ρώμης, το 1600 σηματοδοτήθηκε από ένα έντονο συναίσθημα μεταμέλειας και πάθος για λύτρωση και άφεση αμαρτιών. Για τον εορτασμό ανακαινίζονταν πολλές εκκλησίες συμβάλλοντας στην ανάθεση έργων ζωγραφικής. Στις 23 Ιουλίου 1599, με την συμβολή του καρδινάλιου Ντελ' Μόντε, ο Καραβάτζιο υπογράφει το πρώτο συμβόλαιο για τα πρώτα του δημόσια έργα. Η ανάθεση αφορούσε δύο πλευρικές τοιχογραφίες στο παρεκκλήσι Κονταρέλλι, με τον όρο την ολοκλήρωσή τους έως τα τέλη του χρόνου, με ακριβείς οδηγίες του Κονταρέλλι για τις τοιχογραφίες με θέματα τη ζωή του Αγίου Ματθαίου. Αρχικά ο Καραβάτζιο άρχισε να ζωγραφίζει το έργο του «*Το Μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου*»(εικ. 22α), με βάση τις οδηγίες που είχε λάβει και την λιγιστή ως τότε πείρα του σε τόσο μεγάλα έργα. Ραδιογραφήσεις του 1950 αποκάλυψαν το προσχέδιο μιας άλλης σκηνής με μικρότερες μορφές κάτω από την τελική σύνθεση του *Μαρτυρίου*, γεγονός που συνηγορεί στην εικασία πως ο καλλιτέχνης, αφήνοντας την περίπλοκη σύνθεση ατελείωτη, στράφηκε στο δεύτερο έργο, την «*Κλήση του Αγίου Ματθαίου*» (εικ. 22), του αριστερού τοίχου. Σε αυτήν την τελική σύνθεση ξαναβρίσκουμε στοιχεία προηγούμενων έργων του, «*Χαρτοκλέφτες*» και «*Τσιγγάνα μοιρολόγος*». Η ζωνρή αίσθηση της πραγματικότητας και η αμεσότητα των μορφών αποτελούν τα κύρια γνωρίσματα του έργου. Έπειτα ξαναστράφηκε στο «*Το Μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου*», και διορθώνοντας τις μικρές μορφές της αρχικής του σύνθεσης, δημιούργησε μια εξ' ολοκλήρου καινούργια σύνθεση. Τα αποκαλυπτήρια των πινάκων έγιναν στο παρεκκλήσι Κονταρέλλι το καλοκαίρι του 1600 προκαλώντας τεράστια εντύπωση και θόρυβο γύρω από το όνομά του. Ο Καραβάτζιο συγκαταλέγεται πλέον στους περιζήτητους ζωγράφους της Ρώμης και κατακλύζεται από παραγγελίες για σημαντικά έργα. Ήδη λίγους μήνες αργότερα του ανατέθηκε, από κοινού με τον Αννίμπαλε Καράτσι, μία ακόμα πιο εντυπωσιακή παραγγελία για τη βασιλική εκκλησία της Santa MariadelPopolo. Στις 24 Σεπτεμβρίου 1600 υπογράφει με τον Τιμπέριο Τσεράζι, γενικό θησαυροφύλακα του Πάπα Κλήμη Η', συμβόλαιο για δύο πλευρικές εικόνες με θέμα τους Αγίους Πέτρο και Παύλο, για το παρεκκλήσι Τσεράζι της Santa MariadelPopolo. Σύμφωνα με τον Schütze, στόχος του Τσεράζι ήταν η εικαστική αντιπαράθεση σε πλαίσιο συναγωνισμού του νέου νατουραλιστικού ύφους του Καραβάτζιο με το εξιδανικευμένο αναγεννησιακό ύφος του Αννίμπαλε Καράτσι (Schütze, 2005: 105). Το έργο του Αννίμπαλε «*Ανάληψη της Παρθένου*» (εικ. 24), θα έμπαινε στο κέντρο του βωμού.

Σύμφωνα με τον Μπαλιόνε, και οι δύο πρώτες εκδοχές των πινάκων του Καραβάτζιο απορρίφθηκαν επειδή δεν άρεσαν στον παραγγελιοδότη, και του ζητήθηκε μια εκ νέου αναπαράσταση «*in un'altra maniera*»(Λάνγκτον, 2003: 214), δηλαδή με άλλο ύφος, άποψη

εσφαλμένη σύμφωνα με την Ebert-Schiffere, καθότι ο Καραβάτζιο δούλευε τα έργα απομονωμένος και όχι επί τόπου, αλλά και ο Τσεράζι δεν θα μπορούσε να τα έχει απορρίψει αφού είχε ήδη πεθάνει πολύ πριν ο Καραβάτζιο παραδώσει τα έργα (Ebert-Schiffere, 2012: 135). Η πρώτη εκδοχή της «*Μεταστροφής του Αγ. Παύλου*» (εικ. 26), η οποία έχει πλέον αναγνωριστεί καθολικά ως δικό του έργο, αγοράστηκε από τον καρδινάλιο Σανέζιο, άγνωστο πότε, και βρίσκεται σήμερα στην συλλογή Οντεσκάκι της Ρώμης. Ο δεύτερος πίνακας (εικ. 26α) αποτελεί μια πλήρη μεταμόρφωση της αρχικής εκδοχής. Απουσιάζει η μορφή του Ιησού και το ακάλυπτο σώμα του Απόστολου Παύλου έχει ντυθεί με μία πολυτελή ενδυμασία. Αντίθετα με αυτόν τον πίνακα, η πρώτη εκδοχή της «*Σταύρωσης του Αγίου Πέτρου*» δεν σώζεται σήμερα. Η δεύτερη τελική εκδοχή (εικ. 25) που φιλοτέχνησε ο ζωγράφος απεικονίζει τον Άγιο Πέτρο σταυρωμένο ανάποδα μέσα από ένα σκοτεινό φόντο.

Τα έργα του Κονταρέλλι έφεραν μαζί με την φήμη και νέες παραγγελίες και επαφές στον Καραβάτζιο. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους εγκαθίσταται στο Παλάτσο του καρδινάλιου Τζερόλαμο Ματτέι, για να ζωγραφίσει, κατά παραγγελία του αδερφού του Τσιριάκο, το «*Δείπνο στους Εμμάους*» (εικ. 28), χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπει οριστικά το Παλάτσο Μαντάμα του Ντελ Μόντε. Την ίδια εποχή ο Καραβάτζιο τελειώνει την δεύτερη εκδοχή των πινάκων για το παρεκκλήσι Τσεράζι στην Σάντα Μαρία ντελ Πόπολο, ενώ οι νέες αναθέσεις διαδέχονται η μία την άλλη. Στο Παλάτσο Ματτέι υπογράφει στις 14 Ιουνίου 1601 συμβόλαιο με τον δικηγόρο Λαέρτιο Κερουμπίνι για τον πίνακα «*Κοίμηση της Θεοτόκου*» (εικ. 41), που προοριζόταν για την Σάντα Μαρία ντέλα Σκάλα του Τρανστέβερε και την αποπεράτωσή του σε ένα χρόνο. Οι αδελφοί του καρδινάλιου Τζερόλαμο, Τσιριάκο και Ανστρουμπάλε που διέμεναν σε παρακείμενο παλάτι, ήταν μανιόδεις συλλέκτες με ενδιαφέρον για θέματα αισθητικής και νέους καλλιτέχνες και διατηρούσαν φιλικές σχέσεις με την οικογένεια Τζιουστινιάνι, τον Ντελ Μόντε και ευγενείς, όπως ο Μάσσιμο Μάσσιμο. Ο τελευταίος παρήγγειλε στον Καραβάτζιο τον «*Στέφανο εξ' ακάνθων*» (εικ. 34). Ο Τσιριάκο Ματτέι αποπληρώνει 150 σκούδα για το «*Δείπνο στους Εμμάους*» στις 7 Ιανουαρίου 1602, ενώ ίσως είχε ήδη παραγγείλει τον «*Ιωάννη Βαπτιστή με το κριάρι*» του Καπιτωλίνου (εικ. 31), δώρο στον γιο του. Στα τέλη του ίδιου χρόνου ολοκληρώνει την σύνθεση «*Σύλληψη του Ιησού*» (εικ. 32) για τον ίδιο. Στον πίνακα, μία μεγαλειώδη ένωση νατουραλισμού και ιδεαλισμού, ο Καραβάτζιο βάζει τον εαυτό του στην δεξιά γωνία του πίνακα ως αυτόπτη μάρτυρα της σύλληψης να κρατά ένα φανάρι. Ήδη στο «*Μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου*» είχε απεικονίσει τον εαυτό του στην αριστερή γωνία του πίνακα σαν μάρτυρα του βασανισμού.

Η επόμενη μεγάλη ανάθεση δημόσιου έργου ήρθε και πάλι από τους Κονταρέλλι για έναν πίνακα πίσω από τον βωμό, με ακριβείς περιγραφές από τους αναθέτες. Το έργο έπρεπε να απεικονίζει τον Άγιο Ματθαίο ολόσωμο με έναν άγγελο κατά την συγγραφή του Ευαγγελίου, με ημερομηνία παράδοσης την 23. Μαΐου 1602. Το συμβόλαιο ανάθεσης υπογράφηκε μόλις τρεις μήνες πριν, στις 7 Φεβρουαρίου. Το πρώτο έργο (εικ. 23) πρέπει να παραδόθηκε εντός της συμφωνημένης προθεσμίας, έτυχε όμως καθολικής αποδοκιμασίας και απορρίφθηκε. Από την δυσάρεστη θέση έβγαλε όμως τον Καραβάτζιο ο Βιτσέντσο Τζιουστινιάνι αγοράζοντας αμέσως το απορριφθέν έργο για τη συλλογή του και αναθέτοντάς του ένα νέο έργο για το βωμό. Η πρώτη εκδοχή του έργου της συλλογής Τζιουστινιάνι αγοράστηκε μαζί με ένα μεγάλο μέρος της συλλογής, από τον Κάιζερ Φρίντριχ το 1815 για την επάνδρωση του πρώτου δημόσιου μουσείου στο Βερολίνο από έμπορο τέχνης στο Παρίσι, στον οποίο απευθύνθηκαν οι κληρονόμοι της οικογένειας, όταν περιήλθαν σε οικονομική δυσχέρεια. Σήμερα το έργο θεωρείται κατεστραμμένο στην πυρκαγιά που ξέσπασε στο αντιαεροπορικό καταφύγιο Friedrichshain το 1945 και φιλοξενούσε τα έργα του μουσείου στην περίοδο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Η δεύτερη εκδοχή του *Αγίου Ματθαίου* (εικ. 23α) πρέπει να παραδόθηκε το καλοκαίρι του 1602 (Schütze, 2005: 112),

επιβεβαιώνοντας όχι μόνο την ταχύτητα παραγωγής έργων αλλά και την δυνατότητα αλλαγής προοπτικής στα ίδια θέματα.

Στο παλάτι Ματτέι θεωρείται από την Λάγκντον πως φιλοτέχνησε στο ίδιο διάστημα τον «*Άπιστο Θωμά*» (εικ. 29) κατά παραγγελία του Μπενεντέτο Τζιουστινιάνι ή ως δώρο του Τσιριάκου Ματτέι προς αυτόν (Λάγκντον, 2003: 267). Την ίδια περίοδο, σύμφωνα με την Λάγκντον, ζωγράφησε τον «*Ιησού στο Όρος των Ελαιών*» (εικ. 39), για τον Μπενεντέτο Τζιουστινιάνι, ενώ ο Schütze τοποθετεί το έργο τουλάχιστον δύο χρόνια αργότερα, μεταξύ 1604/05. Το έργο κήκε στην φωτιά του καταφυγίου Friedrichshain στο τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Μια πολύ τιμητική ανάθεση έγινε στον Καραβάτζιο για τον ναό της Σάντα Μαρία ιν Βαλλιτσέλα των Ορατοριανών, χάρη στον πιστό του φίλο και ένθερμο υποστηρικτή της τέχνης του Πρόσπερο Όρσι. Η αδερφή του Όρσι ήταν παντρεμένη με τον Τζιρόλαμο Βιτρίτσε, που ήταν δωρητής του έργου για την εκκλησία, γνωστή ως ChiestaNuovaka και βρισκόταν στην πλέον ευημερούσα περιοχή της Ρώμης, ανάμεσα σε επιβλητικά οικήματα ευγενών (Schütze, 2012: 121). Το έργο προοριζόταν για το ταφικό παρεκκλήσι του ναού με θέμα τον «*Ενταφιασμό του Κυρίου*», έργο γνωστό και ως «*Επιτάφιος Θρήνος*» (εικ. 35). Το έργο έτυχε ενθουσιώδους αποδοχής. Ακόμα και για τους εχθρικά κείμενα Μπαλιόνε και Μπελλόρι το έργο δήλωνε μία κορύφωση στη ρωμαϊκή εργογραφία του Καραβάτζιο. Το έργο τοποθετήθηκε στην Αγία Τράπεζα του παρεκκλησίου την 1. Σεπτεμβρίου 1604.

Δυστυχώς το έργο «*Κοίμηση της Θεοτόκου*» (εικ. 41) που ανατέθηκε στον Καραβάτζιο από τον επιφανή ποινικολόγο και φιλόανθρωπο Κερουμπίνι για την εκκλησία της Σάντα Μαρία ντέλα Σκάλα έτυχε καθολικής αποδοκμασίας και είχε για τον ίδιο καταστρεπτικό αντίκτυπο. Η απεικόνιση της Παρθένου, νέα ακόμα, ντυμένη με ένα κατακόκκινο φόρεμα και τις μορφές των Αποστόλων γύρω της, ογκώδεις, με πόδια γυμνά εξαγρίωσε τους κληρικούς της εκκλησίας. Ο Μαντσίνι περιγράφοντας τις αντιδράσεις επισημαίνει πως απορρίφθηκε επειδή ήταν λήγνος και στερούνταν διακόσμου. Στο πρόσωπο της Παναγίας αναγνώρισαν μόνο μία πόρνη, ανυπόδητη και με κοιλιά πρησμένη, που θεωρούνταν μάλιστα και ερωμένη του Καραβάτζιο (Hibbard, 1988: 349). Ο Μαντσίνι προσπάθησε ανεπιτυχώς να αποκτήσει τον πίνακα, που δεν βρισκόταν στην κατοχή του Καραβάτζιο αλλά του αναθέτη, και είχε προκαλέσει τεράστιο ενδιαφέρον στον κόσμο της τέχνης. Με την μεσολάβηση του Ρούμπενς ο πίνακας αγοράστηκε τελικά από τον δούκα της Μάντοβα. Πριν από την μεταφορά του στη Μάντοβα τον Απρίλιο του 1607, ο πίνακας εκτέθηκε δημόσια για ένα μήνα κατόπιν απαίτησης της Ακαδημίας Λούκας (Schütze, 2012: 138).

Την εποχή αυτή η τέχνη του Καραβάτζιο και η φήμη του προξενούσαν μεγάλη οικονομική ανασφάλεια και ιδιαίτερα οξύ ανταγωνισμό, σε σχέση με έναν συνήθη ανταγωνισμό μεταξύ καλλιτεχνών, λόγω των υψηλών τιμών που επιτύχανε. Ο ίδιος γινόταν εύκολος στόχος κριτικής λόγω των συναναστροφών του, της έλλειψης μεγαλοπρέπειας στην εμφάνιση και τους τρόπους του, της επιλογής απλών, φτωχών και αμφιβόλου ηθικής μοντέλων, γεγονός που διευκόλυνε τους αντιπάλους του να υποβιβάζουν τους θαυμαστές της τέχνης του. Ο εριστικός χαρακτήρας του προκαλούσε συχνά συμπλοκές με ξίφη στους δρόμους της Ρώμης ή επιθετικές συμπεριφορές που τον έφερναν αντιμέτωπο με δικαστικές διαμάχες. Η σημαντικότερη δίκη, όπως αυτή περιγράφεται στο πρώτο κεφάλαιο των πρώτων βιογράφων, με τον Μπαλιόνε να τον κατηγορεί για συκοφαντική δυσφήμιση το καλοκαίρι του 1603 τον έθεσε σε κατ' οίκον περιορισμό, μετά από την αποφυλάκισή του. Θεωρείται πως η δημοτικότητά του αλλά και η φήμη του «*Νικηφόρου Έρωτα*» (εικ. 30) που είχε φιλοτεχνήσει περί το 1601/02 για τον Βιτζέντσο Τζιουστινιάνι συνέβαλαν στην απελευθέρωση του (Λάγκντον, 2003: 307).

Τις πρώτες γραπτές αναφορές για το έργο του Καραβάτζιο «*Νικηφόρος Έρωτας*» έδωσαν τα πρακτικά της δίκης του Μπαλιόνε τον Αύγουστο του 1603. Ο Μπαλιόνε θέλοντας να ξεπεράσει την φήμη για τον Έρωτα του Καραβάτζιο και να κερδίσει τον θαυμασμό των Τζιουστινιάνι φιλοτέχνησε το έργο «*Ο Θεός Έρωτας υποτάσσει τον Κόσμο, τη Σάρκα και το Διάβολο*» (εικ.27) που αφιέρωσε στον αδερφό του Βιτζέντσο, Μπενεντέτο. Η σύνθεση χλευάστηκε λόγω της μορφής του Έρωτα με πανοπλία, αλλά και της εμφανώς μεγαλύτερης ηλικίας του Έρωτα από ότι συνήθως παρουσιάζεται σε παρόμοιας φύσης έργα και έδωσε αφορμή για υβριστικούς στίχους σε γλώσσα ιδιαίτερα άσεμνη, που οδήγησαν κατόπιν στην δικαστική διαμάχη με τον Καραβάτζιο. Προσβεβλημένος ο Μπαλιόνε βαθιά, θα ξαναζωγραφίσει το έργο αφαιρώντας στοιχεία της πανοπλίας (εικ. 27α). Ο Έρωτας του Καραβάτζιο και η πρώτη εκδοχή του Μπαλιόνε βρίσκονται σήμερα στο Κρατικό μουσείο του Βερολίνου.

Πριν από τη δίκη όμως ο Καραβάτζιο είχε κερδίσει μια ακόμα σημαντική ανάθεση για το ναό του SanAgostino στη Ρώμη. Η εκκλησία βρισκόταν στην μικρή πόλη Λορέτο, ανατολικά της Ρώμης, όπου του ανατέθηκε να φιλοτεχνήσει εκεί την «*Παναγία του Λορέτο*», ή αλλιώς την «*Παναγία των Προσκυνητών*»(εικ. 37). Το έργο χρονολογείται μεταξύ 1604-05 και παραμένει μέχρι σήμερα στην αρχική του θέση.

Το επόμενο χρονικό διάστημα η ζωή του Καραβάτζιο ήταν περισσότερο από ποτέ ταραγμένη. Εγκαταλείπει το παλάτσο Μαντάμα του Ντελ' Μόντε και ζώντας μόνος του στην περιοχή Κάμπο Μάρτσιο εμπλέκεται συχνά σε επεισόδια που τον οδηγούν σε δικαστικές διαμάχες, έως και την φυλάκιση. Το πρώτο επεισόδιο στις 28 Μαΐου 1605 για παράνομη οπλοκατοχή δεν του στερεί την ελευθερία του. Είναι ήδη η τρίτη φορά που μηνύεται για τον ίδιο λόγο από τον ερχομό του στη Ρώμη. Τον Ιούλιο βρίσκεται έγκλειστος μετά από καταγγελία για επίθεση δύο γυναικών. Οι φίλοι, που ποτέ δεν τον εγκατέλειψαν, πληρώνουν την εγγύηση για να αφηθεί ελεύθερος. Και αυτή τη φορά όμως όχι για πολύ. Εννέα ημέρες αργότερα συλλαμβάνεται για μια πολύ σοβαρότερη επίθεση εναντίον του δικαστικού κλητήρα Πασκουαλόνε. Αφορμή έγινε η εταιρία με το όνομα Λένα, η οποία πόζαρε για την «*Παναγία του Λορέτο*», και οι συχνές επισκέψεις της στο σπίτι του Καραβάτζιο έκαναν τον νεαρό Πασκουάλε να ζηλέψει θεωρώντας τον πιθανώς υπαίτιο για την άρνηση που δέχτηκε στην πρόταση γάμου του, που είχε προηγηθεί. Τις θυμωμένες επιπλήξεις του Πασκουάλε στην μητέρα της με βαρείς χαρακτηρισμούς για τον Καραβάτζιο, πληροφορήθηκε ο Καραβάτζιο και με την πρώτη ευκαιρία του επιτέθηκε τραυματίζοντάς τον. Ο Καραβάτζιο κατέφυγε στην Γένοβα, και βρήκε καταφύγιο στο παλάτι του Μαρκαντόνιο Ντόρια που του πρόσφερε το μυθικό ποσό των έξι χιλιάδων σκούδων για να φιλοτεχνήσει τις τοιχογραφίες της βίλας του. Ίσως η απειρία του και η επιθυμία του να επιστρέψει σύντομα στη Ρώμη, τον οδήγησαν να αρνηθεί την πρόταση ανάληψης του έργου. Στις 26 Αυγούστου ο Καραβάτζιο επιστρέφει στη Ρώμη για να καταλήξει σε έναν μάλλον ταπεινωτικό συμβιβασμό με τον Πασκουαλόνε ζητώντας συγγνώμη και παίρνοντας χάρη από τον κυβερνήτη της Ρώμης (Λάνγκτον, 2003: 336-341). Για πρώτη φορά στη ζωή του καλλιτέχνη αναφέρεται ο Σιπίονε Μποργκέζε που συνέβαλε ενεργά σε αυτόν τον συμβιβασμό. Αδιευκρίνιστο παραμένει εάν ο Μποργκέζε ανέθεσε ή έλαβε ως δώρο ευγνωμοσύνης το έργο «*Άγιος Ιερώνυμος*» (εικ. 40), γεγονός που προσδιορίζει την εκτέλεση του έργου μεταξύ του Μάη 1605 και της φυγής του Καραβάτζιο από τη Ρώμη τον Μάιο του 1606 (Schütze, 2015: 271).

Το φθινόπωρο εκείνης της χρονιάς ο Καραβάτζιο μένει άστεγος, η σπιτονοικοκυρά του λόγω οφειλών τεσσάρων ενοικίων, κατάσχει τα περιουσιακά του στοιχεία και του απαγορεύεται η είσοδος στο σπίτι. Στα τέλη του Οκτώβρη ο Καραβάτζιο τραυματίζεται σοβαρά κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες και καταφεύγει στο σπίτι του φίλου του Αντρέα Ρουφέτι για να

αναρρώσει. Παρόλα τα προβλήματα με το νόμο, τις διαρκείς συγκρούσεις στο δρόμο και τις ένοπλες επιθέσεις, δεν έχασε τους υποστηρικτές του. Χάρη σε αυτούς του ανατίθεται από τους Παλαφρενιέρι ένα έργο για το ναό του Αγίου Πέτρου, γνωστό ως η «*Παναγία των Παλαφρενιέρι*» (εικ. 42), το οποίο σύμφωνα με τον .Schütze τοποθετήθηκε εκεί στις 13 Μαρτίου. Όμως μετά από ένα μήνα μεταφέρεται στο παρακείμενο ναό της Αγίας Άννας των Παλαφρενιέρι, για να πουληθεί στις 16 Ιουνίου 1606 στον καρδινάλιο Σκιπιόνε Μποργκέζε για εκατό σκούδα. Σύμφωνα με το Μπελλόρι ο πίνακας απομακρύνθηκε από το ναό λόγω της προσβλητικής απεικόνισης της Παρθένου με το γυμνό Ιησού (Hibbard, 1988: 372). Πριν ακόμα αγοραστεί ο πίνακας από τον Μποργκέζε, ένα καταστροφικό γεγονός σημάδεψε την ζωή του Καραβάτζιο. Τον Μάιο του 1606 έρχεται σε συμπλοκή με τον Ρανούτσιο Τομασσόνι, η αλαζονική οικογένεια του οποίου κυριαρχούσε στην περιοχή, και με τον οποίο λίγες μέρες νωρίτερα είχε προηγηθεί έντονη λογομαχία. Σε μία βίαιη συμπλοκή που ακολούθησε λίγες μέρες μετά με τον Ρανούτσιο, τον αδελφό του και τους δύο κουνιάδους του, και από την άλλη τον Καραβάτζιο και τους φίλους του Τόππα, Ονόριο Λόνγκι και έναν τέταρτο φίλο του που δεν κατονομάζεται, ο Καραβάτζιο καταφέρνει ένα μοιραίο χτύπημα στον Ρανούτσιο, ο οποίος υποκύπτει την ίδια νύχτα στα τραύματά του στο σπίτι του, ενώ και ο Καραβάτζιο τραυματίζεται σοβαρά στο κεφάλι. Ο Τόππα οδηγήθηκε στη φυλακή της Τορ ντι Νόνα και ο Λόνγκι κατέφυγε στη γενέτειρά του, το Μιλάνο.

I. v. Τα χρόνια της εξορίας

Ο Καραβάτζιο, φοβούμενος εξίσου τη σύλληψη, δραπετεύει από την Ρώμη και βρίσκει κατάλυμα στα φέουδα της οικογένειας Κολλόνα, όπου τον φιλοξένησε κρυφά ο πρίγκιπας ντον Μάρτσιο Κολλόνα στο Τζαγκάρολο κοντά στη Ρώμη (Hibbard, 1988: 348). Ο γιός του πρίγκιπα ήταν στενός φίλος του Ντελ Μόντε και πιθανόν να οργάνωσαν από κοινού την φυγή, ίσως με την ελπίδα πως ο Καραβάτζιο θα έπαιρνε χάρη, διότι το έγκλημα δεν ήταν προμελετημένο και είχε τραυματιστεί κι ο ίδιος. Η ποινή όμως που επιβλήθηκε στο ζωγράφο ήταν καταδίκη σε θάνατο, ποινή ασυνήθιστα αυστηρή για τέτοιου είδους συχνά επεισόδια. Ίσως η σκληρότητα της ποινής να οφείλεται στο υψηλό κύρος των Τομασσόνι χωρίς αυτό να είναι απόλυτα σαφές (Λάνγκτον, 2003: 353). Η ποινή ήταν πράγματι τρομερή διότι σήμαινε ότι ήταν εκτελεστέα από οποιονδήποτε και σε οιοδήποτε μέρος.

Στους δύσκολους μήνες της ανάρρωσής του ο εξοστρακισμένος Καραβάτζιο ζωγραφίζει την «*Μαρία Μαγδαληνή σε Έκσταση*» (εικ. 64) και τη δεύτερη έκδοση του «*Δείπνου στους Εμμαούς*» (εικ. 28α). Ένα έργο που ίσως προοριζόταν για τον πρόεδρο του Παπικού ποινικού δικαστηρίου, Μπενεντέτο Άλα, καιδημιουργήθηκε τότε ήταν «*Ο Άγιος Φραγκίσκος σε διαλογισμό*» (εικ.43) (Ebert- Schifferer, 1988: 198).

I. vi. Νάπολη

Καθώς μια γρήγορη λύση δεν διαφαινόταν εφικτή, η παραμονή του Καραβάτζιο στο Τζαγκάρολο ή στο Παλιάνο κατά τον Μπαλιόνε (Ballione/Hibbard, 1988: 355) γινόταν δυσκολότερη. Η έντονη παρουσία των Κολλόνα στη Νάπολη, όπου διέμενε ο Λουίτζι Καρράφα Κολλόνα, οδήγησε τον Καραβάτζιο στην απόφαση τον Οκτώμβριο του 1606 να αναχωρήσει για τη Νάπολη. Το όνομα του Καραβάτζιο ήταν ήδη γνωστό στους κύκλους των καλλιτεχνών της Νάπολης και έτυχε λαμπρής υποδοχής. Η Λάνγκτον αναφέρει πως η πορεία του Καραβάτζιο στην Νάπολη

ξεκίνησε μάλλον από το εργαστήριο του Καρατσόλο ή Σελλίττο, ζωγράφοι που δεν μπόρεσαν να αντισταθούν στη γοητεία του. Ο Μπελλόρι επιβεβαιώνει αυτή την ενθουσιώδη υποδοχή (Hibbard, 1988: 368). Σχεδόν αμέσως έγινε αποδέκτης μίας σειράς επικερδών αναθέσεων εκ των οποίων το πρώτο έργο με αναθέτη τον Νικολό Ραντόλοβιτς είναι χαμένο. Μια εντυπωσιακή παραγγελία για τον κεντρικό βωμό του φιλανθρωπικού ιδρύματος Πίο Μόντε ντέλα Μιζεροκόρντια με θέμα τη «Παναγία του Ελέους», ή αλλιώς τα «Επτά έργα του Ελέους»(εικ. 44)του ανατέθηκε τον Οκτώμβριο ή τον Νοέμβριο του 1606. Ο Καραβάτζιο ολοκλήρωσε σε ελάχιστο χρόνο το πολυσύνθετο έργο και το παρέδωσε ήδη στις 9 Ιανουαρίου 1607 για τετρακόσια δουκάτα. Το έργο αποτελούσε μία συμβολική σύμπτυξη των επτά καλών πράξεων και χάρηκε καθολικής αποδοχής. Ένας άλλος μεγάλος πίνακας, η «Παναγία του Ροζάριο» (εικ. 38), για τον οποίο δεν είναι γνωστό ποιός το ανέθεσε, ούτε για πού προοριζόταν, εμφανίζεται για πρώτη φορά προς πώληση στη Νάπολη το Φθινόπωρο του 1607. Ο πίνακας βρισκόταν στην κατοχή των Ολλανδών ζωγράφων και εμπόρων τέχνης Λουί Φενσόν και Αβραάμ Φενκ που εργάζονταν στη Νάπολη. Μετά το θάνατο τους, «*Η Μαντόνα του Ροζαρίου*» αγοράστηκε από μία ομάδα καλλιτεχνών μεταξύ των οποίων ο Ρούμπενς και ο Γιάν Μπρούγκελ και μεταφέρθηκε στην Αμβέρσα για τον Δομινικανό ναό του Αγίου Παύλου (Schütze, 1988: 269/Schifferrer, 2012: 57). Το ίδιο έτος φιλοτεχνεί το έργο «*Ο Χριστός στην Κολόνα*»(εικ. 46), μία τιμητική ανάθεση, για την μονή Σαν Ντομένικο,δωρεά του πρίγκιπα Φερντινάντο Γκοντσάγκα, που στέφθηκε εξίσου από επιτυχία.

Η τέχνη του Καραβάτζιο, με το νέο ύφος των φωτοσκιάσεων, κατέπληξε τον καλλιτεχνικό κόσμο. Πολλοί Φλαμανδοί και ντόπιοι καλλιτέχνες ξεκίνησαν σειρά αντιγράφων των έργων του, μιμούμενοι την τεχνοτροπία του (Λάνγκτον, 2003: 380). Σύμφωνα με τις έρευνες της Schifferer στη πρώτη περίοδο της παραμονής του στη Νάπολη εντάσσεται και η «*Σταύρωση του Αγίου Αντρέα*» (εικ. 47), παραγγελία του Ισπανού ντε Χερρέρα, αντιβασιλέα της Ισπανίας στη Νάπολη, σήμερα στο Κλίβελαντ (Schifferrer, 2016: 57), ενώ ο Schütze τοποθετεί το έργο λόγω στυλιστικών χαρακτηριστικών στην δεύτερη περίοδο παραμονής του στη Νάπολη (Schütze, 2015: 218).

Στις αρχές του Ιουλίου του 1607, ο καλλιτέχνης αποχωρεί στο αποκορύφωμα της δόξας του ξαφνικά για τη Μάλτα.

I. vii. Μάλτα

Στις 26 Ιουλίου καταφτάνει στη Βαλέττα της Μάλτας φιλοξενούμενος του Μέγα Διοικητή Αλόφ ντε Βνιακούρ του τάγματος Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη.

Ο Καραβάτζιο ήδη πολύ γνωστός, χαιρόντας εκτίμησης στην υψηλή κοινωνία και έχοντας σκλάβους στην υπηρεσία του, θα πρέπει να ζωγράφισε αρκετές προσωπογραφίες του Βνιακούρ που δεν σώζονται σήμερα (Λάνγκτον, 2003: 391), παρά μόνο μία από αυτές, η «*Προσωπογραφία του Αλόφ ντε Βνιακούρ*» (εικ.48), καταγεγραμμένη ήδη από τον Μπαλλιόνε (Hibbard, 1988: 355). Τότε ζωγραφίζει και το «*Πορτραίτο Ιπότη της Μάλτας φρα Αντόνιο Ματρέλλι*» (εικ. 49). Όπως ο Ματρέλλι, έτσι κι ο Ιπόλιτο Μαλασπίνα, που γνώριζε τον Καραβάτζιο, ήταν σπουδαία ονόματα στους κύκλους της εξουσίας της Μάλτας. Ο Μαλασπίνα ήταν στενότετος φίλος του Βνιακούρ, διάσημος για την ανδρεία του, και επιπλέον συνδεόταν μέσω του γάμου του με έναν από τους πάτρνες του καλλιτέχνη, Οττάβιο Κόστα. Ο ίδιος παρήγγειλε στον Καραβάτζιο μία λατρευτική εικόνα, τον«*Άγιο Ιερώνυμο γράφων*» (εικ. 51). Το 1624 έφτασε σαν κληροδότημα στον Καθεδρικό ναό του Αγίου Ιωάννη στη Βαλέττα, όπου βρίσκεται και σήμερα.

Ο Καραβάτζιο, έχοντας την υποστήριξη όχι μόνο του Μέγα Διοικητή, αλλά και των αυλικών, των ανθρώπων των γραμμάτων, αποσκοπούσε στην εισδοχή του στο Τάγμα των Ιπποτών. Ένθερμος υποστηρικτής της προσπάθειάς του υπήρξε σε αυτό ο Φραντσέσκο Ντελ' Άντελλα, για τον οποίον σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης ο Καραβάτζιο ζωγραφίζει ένα ασυνήθιστο μυθολογικό θέμα, τον «*Κοιμώμενο Έρωτα*» (εικ. 52), ο οποίος αμέσως μετά το 1609 μεταφέρεται στη Φλωρεντία και έκτοτε παραμένει εκεί στο Παλάτσο Πίττι (Schifferrer, 2012: 219).

Το «*Πορτραίτο του Βνιακούρ*» θα πρέπει να είχε μεγάλη επιτυχία και να σταθεροποίησε την άποψη του Βνιακούρ, ότι η παρουσία ενός καλλιτέχνη τέτοιου εκτοπίσματος στο νησί ήταν μια σπάνια ευκαιρία να συναγωνιστεί την λαμπρότητα των άλλων φεουδαρχών ενδυναμώνοντας το κύρος του και συμβάλλοντας θετικά στην φήμη του Τάγματος της Μάλτας (Schütze, 2015: 194). Σε αυτή την κατεύθυνση έγιναν και οι επανειλημμένες προσπάθειες του να εντάξει στο Τάγμα τον ζωγράφο, με αλληπάλληλες επιστολές προς τους πρεσβευτές του στην Αγία Έδρα. Ο Καραβάτζιο έγινε μέλος του Τάγματος μερικούς μήνες αργότερα, χάρη στις επίμονες προσπάθειες του Βνιακούρ, παρότι το χρίσμα του Ιπότη του Δικαίου απονέμονταν σε ευγενείς που έπρεπε να αποδείξουν την αριστοκρατική τους καταγωγή σε βάθος δύο αιώνων, δεν είχαν διαπράξει φόνο ή παρόμοια αδικήματα και κατέβαλαν μεγάλα χρηματικά ποσά (Λάγκντον, 2003: 396). Στις 14 Ιουλίου 1608 ο Καραβάτζιο γίνεται δεκτός στο Τάγμα των Ιπποτών του Δικαίου. Την εποχή που χρίζεται Ιπότης ή λίγο πριν, ο Καραβάτζιο αρχίζει το μεγαλύτερο και διασημότερο από τα έργα του στην Μάλτα, τον «*Αποκεφαλισμό του Αγίου Ιωάννη*» (εικ. 50) για τον δεύτερο καθεδρικό ναό στην πόλη της Βαλλέττα. Σύμφωνα με την Λάγκντον ο πίνακας ήταν έτοιμος στις 29 Αυγούστου, ημέρα εκκλησιαστικής εορτής του αποκεφαλισμού του Ιωάννη. (Λάγκντον, 2003: 401). Ωστόσο ο Καραβάτζιο δεν παρεβρίσκεται στα αποκαλυπτήρια του πίνακα, διότι έχει και πάλι συλληφθεί και βρίσκεται έγκλειστος στις φυλακές της Βαλλέττα, λόγω ένοπλης συμπλοκής και τραυματισμού ενός ιπότη την νύχτα της 19^{ης} Αυγούστου. Με την απόφαση της δημόσιας συνέλευσης του Τάγματος αφαιρέθηκε στον Καραβάτζιο το χρίσμα μπροστά από τον πίνακά του. Στις 6 Οκτωβρίου με την βοήθεια ενός σχοινιού ο Μερίζι καταφέρνει να δραπετεύσει από την φυλακή, πράξη έσχατης προδοσίας. (Ebert-Schifferrer, 2012: 223). Ο «*Αποκεφαλισμός του Αγίου Ιωάννη*» είναι το μόνο έργο του καλλιτέχνη με την υπογραφή του γραμμένη με το αίμα του αποκεφαλισμένου Βαπτιστή, ως *fMichelAn*, δηλώνοντας με το f, frater, δηλαδή αδελφός.

I.viii. Σικελία

Ο Καραβάτζιο φτάνει μετά την απόδρασή του στο πλησιέστερο λιμάνι από την Μάλτα, την πόλη της αρχαίας Ελλάδας, τις Συρακούσες. Όπως πάντα η φήμη του είχε προηγηθεί και συλλέκτες και τοπικοί ζωγράφοι τον υποδέχονται με θέρμη. Το νησί ήταν ιδιαίτερη πατρίδα του φίλου του Μιννίτι, ο οποίος μετά το 1604 εγκαταλείποντας την Ρώμη, είχε πλέον εγκατασταθεί εκεί, ζωγραφίζοντας και διατηρώντας εργαστήριο με δώδεκα βοηθούς. Δεν είναι βέβαιο κατά πόσο ο Μιννίτι συνέβαλλε στις αναθέσεις έργων για λογαριασμό του φίλου του, όπως αναφέρει η Λάγκντον, επειδή σύμφωνα με τον Schütze ο Μιννίτι δεν εμπλέκεται με κανένα τρόπο σε αυτές. Το διάστημα της παραμονής του παραμένει επίσης ασαφές, καθότι η Schifferrer αναφέρει πως αυτό δεν διαπιστώνεται με ακρίβεια, ενώ η Λάγκντον προσδιορίζει το χρόνο διαμονής του σε εννέα μήνες. Βέβαιο είναι πως μέσα σε λίγες εβδομάδες ανατέθηκε στον Καραβάτζιο η εικόνα του βωμού της μόλις ανακαινισμένης εκκλησίας Σάντα Λουτσία. Η Αγία είχε μαρτυρήσει και είχε ταφεί στην κατακόμβη κάτω από τον ομώνυμο ναό, έτσι οι κάτοικοι των Συρακουσών διεκδικούσαν με ζήλο την αυθεντικότητα του ταφικού χώρου στον τόπο τους.

Το θέμα στον πίνακα «*Ταφή της Αγίας Λουκίας*» (εικ. 53) συναντάται σπάνια σε πίνακες. Ο Καραβάτζιο, όπως πάντα, λαμβάνοντας υπ' όψη του τις επιθυμίες του εκάστοτε πάτρονα, δημιουργεί ένα έργο με αναφορά στο αρχαίο περιβάλλον με υπαινιγμό στις κατακόμβες της πρωτοχριστιανικής εποχής, έργο που αγαπήθηκε και αντιγράφηκε πολλές φορές. Αμέσως μετά εγκαταλείπει τις Συρακούσες με προορισμό την Μεσσήνη.

Στην Μεσσήνη φτάνει τον Δεκέμβριο του 1608 (Schütze, 2015: 212) και εξασφαλίζει σχεδόν αμέσως την ανάθεση ενός μεγάλου πίνακα από τον έμπορο Τζοβάννι ντε Λάτζαρι. Το έργο προοριζόταν για το βωμό του παρεκκλησίου στο ναό του θρησκευτικού Τάγματος των Πάντρι Κροτσιέρι και ο Λάτζαρι είχε αναλάβει με δικά του έξοδα να εξοπλίσει το παρεκκλήσι και να διακοσμήσει το βωμό με μία εικόνα. Παρά την αρχική δέσμευση του Λάτζαρι στα μέλη του Τάγματος για μια εικόνα με την Παναγία, τον Άγιο Ιωάννη και άλλους αγίους, πιθανώς κατόπιν συνεννόησης του Καραβάτζιο με τον δωρητή και το Τάγμα, παρέδωσε στις 10 Ιουνίου 1609 την «*Ανάσταση του Λαζάρου*» (εικ. 54)(Ebert-Scifferer, Schütze).

Η επιτυχία του πίνακα έφερε στον Καραβάτζιο αμέσως μετά την επόμενη παραγγελία για τον κεντρικό βωμό της εκκλησίας Σάντα Μαρία λα Κοντσεσιόνε των Καπουτσίνων, με ένα αγαπημένο θέμα στους μοναχούς, την γέννηση του Χριστού. Ο Μερίτζι αποτύπωσε την στιγμή της «*Προσκύνησης των Ποιμένων*» (εικ. 55) σύμφωνα με τα ιδανικά των μοναχών, μια σκηνή σκοτεινή, φτωχική με γλυκύτητα. Η αμοιβή του για κάθε έργο ήταν 1000 σκούδα, ποσό υπερβολικό, ακόμα και για τον περιζήτητο Καραβάτζιο.

Η αναχώρησή του από την Μεσσήνη για το Παλέρμο, σύμφωνα με την Λάγκντον, σχετίζεται με τον τραυματισμό του σιδηρουργού, το εργαστήριο του οποίου επισκεπτόταν συχνά ο καλλιτέχνης παρακολουθώντας το παιχνίδι των μαθητών (Λάγκντον, 2003: 422-23).

Στην σύντομη παραμονή του στο Παλέρμο ο Καραβάτζιο φιλοτέχνησε μόνο ένα έργο, την «*Προσκύνηση των ποιμένων με τους Αγίους Λαυρέντιο και Φραγκίσκο*» (εικ. 58). Οι δύο άγιοι πλαισιώνουν την σκηνή της γέννησης του Χριστού και ένας άγγελος κρατάει μία περγαμηνή που γράφει μία από τις προσευχές του ροζαρίου. Ο Καραβάτζιο εγκαταλείπει το Παλέρμο στα τέλη του 1608 για να καταφύγει ξανά στη Νάπολη, έχοντας πάντα κατά νου την επιστροφή του στη Ρώμη και έχοντας κατά πάσα πιθανότητα μαζέψει αρκετά χρήματα για την επιστροφή του.

I. ix. Η επιστροφή στη Νάπολη-Το τέλος

Στα τέλη του καλοκαιριού του 1609 ο Καραβάτζιο φτάνει πάλι στη Νάπολη φιλοξενούμενος στο Παλάτσο Τσελλαμάρε, μαζί με την προστάτιδα μαρκησία του που βρέθηκε στη πόλη λόγω οικογενειακών της υποθέσεων. Δέχτηκε και πάλι ένθερμη υποδοχή από τον κόσμο των γραμμάτων και των τεχνών, καθώς και των χορηγών και των σημαντικών αριστοκρατικών οικογενειών της πόλης που έσπευσαν να αποκτήσουν έργα του.

Ίσως η εριστική και συχνά περιφρονητική συμπεριφορά του στους ντόπιους καλλιτέχνες ήταν αυτή που οδήγησε στον σοβαρό τραυματισμό του σε μία έριδα που διαδραματίστηκε γνωστή ταβέρνα της Νάπολης, σημείο συνάντησης ποιητών, συγγραφέων και ζωγράφων. (Λάγκντον, 2003: 422). Κατά την περίοδο της ανάρρωσής του φιλοτεχνεί τον πίνακα «*Σαλώμη με το κεφάλι του Ιωάννη του Βαπτιστή*» (εικ. 56) Το έργο αυτό, όπως και μετέπειτα ο «*Δαβίδ με το κεφάλι του Γολιάθ*» (εικ. 59), προορίζονταν πιθανώς ως δώρα με αποδέκτη του *Δαβίδ και*

Γολιάθτον καρδινάλιο Μποργκέζεαποσκοπώντας στην απόδοση χάρις και στην απαλλαγή του από την ποινή του αποκεφαλισμού και την *Σαλώμη* με αποδέκτη τον Αλόφ ντε Βινιακούρ, σαν παράκληση που αποσκοπούσε στην επιείκεια του αποδέκτη(Ebert-Schifferer, 2012: 237). Στον πίνακα του «*Δαβίδ με το κεφάλι του Γολιάθ*» ο Καραβάτζιο έχει ζωγραφίσει τον εαυτό του στη θέση του αποκεφαλισμένου Γολιάθ, βασιζόμενος, κατά την Λάγκντον, στην προσωπική του εμπειρία της συμπλοκής στην ταβέρνα, όπως παρατημένος, πληγωμένος, σε σημείο να μην αναγνωρίζεται, σχεδόν νεκρός, έχει κάθε λόγο να φαντάζεται την εκτέλεσή του (Λάγκντον, 2003: 431).

Μεγάλα δημόσια έργα του καλλιτέχνη αυτής της περιόδου «*Η Ανάσταση*», «*Ο Άγιος Φραγκίσκος*» και «*Ο Άγιος Ιωάννης*», ζωγραφισμένα για το ναό της Σάντα Άννα ντέι Λομπάρντι, καταστράφηκαν το 1798. Σε αναθέσεις από άγνωστους ως σήμερα ιδιώτες έγιναν τα έργα «*Άγιος Ιωάννης Βαπτιστής*» (εικ. 61) και η «*Άρνηση του Αγίου Πέτρου*»(εικ. 60) (Schütze, 2015: 218).

Την Άνοιξη του 1610 φιλοτεχνείται μία παραγγελία του Γενοβέζου Μαρκαντόνιο Ντόρα, «*Το Μαρτύριο της Αγίας Ούρσουλας*» (εικ.62), με στοιχεία της προγενέστερης *Σύλληψης του Ιησού*. Ο Καραβάτζιο απεικονίζει και πάλι τον εαυτό του σαν αυτόπτη μάρτυρα. Ο πίνακας αποστέλλεται με πλοίο στη Γένοβα και φτάνει στα χέρια του αναθέτηστις 18 Ιουνίου1610, ένα μήνα πριν το θάνατο του Καραβάτζιο.

Μετά από όλο αυτό το διάστημα εξορίας ο κόσμος στη Ρώμη επιζητούσε με ανυπομονησία τον ερχομό του και οι μεγαλύτερες αριστοκρατικές οικογένειες της Ιταλίας πίεζαν να του δοθεί χάρις, που θα του επέτρεπε να γυρίσει στη Ρώμη. Στο μεταξύ ο καρδινάλιος Φερντινάντο Γκοστάγκα του παραχώρησε πιστοποιητικό ελεύθερης κυκλοφορίας και το καλοκαίρι του 1610, ο Καραβάτζιο πλέει προς την Ρώμη(Hibbard, 1988: 370) αφήνοντας ορισμένα από τα έργα του στην μαρκησία όπου διέμενε και παίρνοντας μαζί του άλλα τρία έργα για τον Σιπιόνε Μποργκέζε, από τα οποία σώζεται μόνο *Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής*, σήμερα στην γκαλερί Μποργκέζε (εικ. 61).

Ο Καραβάτζιο συλλαμβάνεται στο πρώτο λιμάνι που έπιασε η φελλούκα που επέβαινε. Από λάθος του εκεί διοικητή και φυλακίζεται στο κάστρο Πάλο, ενώ η φελλούκα αναχωρεί για το λιμάνι του Έρκολε με τα υπάρχοντά του χωρίς αυτόν. Σύμφωνα με τον Μπελλόρι ο διοικητής πρόσμενε έναν άλλο ιππότη αντί για αυτόν συνέλαβε τον καλλιτέχνη και ο Μερίζι κατάφερε να βγεί από τη φυλακή έναντι μεγάλου χρηματικού ποσού(Hibbard, 1988: 370). Σε αναζήτηση του πλοίου ο ζωγράφος φεύγει για το Πόρτο Έρκολε, μια δύσκολη διαδρομή εκατό χιλιομέτρων, πότε δια θαλάσσης και πότε δια ξηράς. Φθάνοντας στο Πόρτο Έρκολε διαπιστώνει πως το πλοίο έχει ήδη αναχωρήσει. Καταβεβλημένος, με υψηλό πυρετό, αρρωσταίνει βαριά και περιθάλπεται εκεί από την αδελφότητα Σαν Σεμπασιάνο. Λίγες μέρες αργότερα πεθαίνει, δίχως να κατορθώσει να φτάσει στη Ρώμη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

II. i. Η εκ νέου ανακάλυψη του Caravaggio

Στην συνέχεια της εργασίας καταγράφονται και περιγράφονται οι πιο γνωστές περιοδικές εκθέσεις του καλλιτέχνη που έλαβαν χώρα τα τελευταία είκοσι έτη στον ευρωπαϊκό χώρο.

Καμία όμως από αυτές δεν θα είχε ποτέ λάβει χώρα αν δεν υπήρχε ο φωτισμένος άντρας Ρομπέρτο Λόνγκι (1890- 1970), ιστορικός τέχνης με πάθος για τη ζωγραφική και ιδιαίτερα διεισδυτική ματιά. Εξ' άλλου, το σύνθημά του προς τους μαθητές του ήταν «να σκέφτεστε με το βλέμμα». Αποτέλεσε έναν θρύλο στην πατρίδα του αν και λιγότερο γνωστός στα ευρωπαϊκά δρώμενα τέχνης. Και αυτό, παρόλο που ο Longhi πρώτος πριν από εξήντα περίπου χρόνια ανέσυρε από τη λήθη τον διεθνώς γνωστό σήμερα ζωγράφο του μπαρόκ Μικελάντζελο Μερίζι, διάσημο πλέον με το όνομα Καραβάτζιο. Ταυτόχρονα ερεύνησε και αποκατέστησε την αναγεννησιακή σχολή της βορειοανατολικής Ιταλίας έναντι της Τοσκανικής, και στη διάρκεια της ζωής του απέδωσε εκ νέου εκατοντάδες έργα, συχνά ενάντια στην γνώμη των συναδέρφων του. Ένα εξ' αυτών είναι και η δεύτερη εκδοχή του έργου «*Αγόρι που το δαγκώνει σαύρα*», πίνακας που ανήκει στην προσωπική του συλλογή, και μετά το θάνατό του περιήλθε στο ίδρυμα που δημιουργήθηκε στο όνομά του στην Φλωρεντία.

Ο ίδιος ξεκίνησε να συλλέγει νωρίς, περίπου διακόσια πενήντα έργα καταγράφει η συλλογή του. Το έναυσμα ήταν η “συνάντησή” του με τον Καραβάτζιο, μόλις λίγο μετά τα είκοσι του χρόνια. Τότε πήρε την απόφαση να ασχοληθεί με το τι ήταν διαφορετικό στον Καραβάτζιο από ότι στους άλλους γνωστούς ζωγράφους της πρώτης περιόδου του ρεύματος του Μπαρόκ. Σε ηλικία τριάντα τεσσάρων ετών δημοσιεύει έναν τόμο για την μέχρι τότε άγνωστη Λομβαρδική ζωγραφική, με γνώμονα ότι και ο Καραβάτζιο καταγόταν και δημιουργούσε στην Λομβαρδία, έως την καταδίκη του, κατευθυνόμενος στον νότο της Ιταλίας. Είναι ο πρώτος που τολμάει να στρέψει τα βλέμματα εκτός των περιοχών της Φλωρεντίας, Σιένας, και Βενετίας, που ήταν κυρίως εστιασμένη η έρευνα, και περισσότερο η Αγγλοσαξονική. Αντικαθιστά περαιτέρω λησμονημένες και παραμελημένες περιοχές, όπως τη Μπολόνια στη Φερράρα, φέρνοντας στο φως άγνωστους μέχρι τότε ζωγράφους των περιοχών αυτών, όπως τον Κόσμε Τούρα (περ.1430-1495). Ερευνά επίσης την πρόιμη περίοδο της αναγέννησης του 15^{ου} αιώνα, με εκτεταμένες έρευνες στους ζωγράφους Μαζάτσιο, Μαζολίνο, Πιέρο ντέλα Φραντσέσκα. Εν τέλει, σαν κορυφαίος ιστορικός τέχνης, πέρα από την αντικατάσταση παλαιών προοπτικών της ιταλικής ζωγραφικής με νεότερες, ερευνά και αποδίδει εκ νέου έργα σε ζωγράφους που σηματοδότησαν την ιστορία τέχνης. Συνέλλεγε έργα των οπαδών του Καραβάτζιο (Καραβατζίστι), συλλογή που απαρτίζεται με πάνω από εξήντα έργα.

Διοργανώνει την πρώτη θρυλική έκθεση που έφερε τον τίτλο “*MostradelCaravaggioedeiCaravaggeshi*” στο Παλάτσο Ρεάλε του Μιλάνου, η μεγαλύτερη συνεισφορά στον επί τέσσερεις εκατονταετίες ξεχασμένο καλλιτέχνη, του οποίου πολλά έργα ως τότε αποδίδονταν στον Καραβατζικό Ολλανδό ζωγράφο Χόντχορστ. Ο Λόνγκι εγκαινιάζει έτσι την απαρχή της «εκ νέου ανακάλυψης» του μεγάλου ζωγράφου και την έναρξη των συζητήσεων και αντιπαράθεσεων σχετικά με την απόδοση των έργων του.

Τολμηρός στην ματιά συνέκρινε τον Καραβάτζιο με τον Κουρμπέτ, που πρώτη φορά αντίκρισε στην Μπιενάλε της Βενετίας το 1910. Με αυτόν τον τρόπο αναγνώρισε τον Καραβάτζιο σαν τον πρώτο ζωγράφο του μοντερνισμού και ποτέ σαν μεγαλοφυΐα του ύστερου Μπαρόκ.

Ο ίσως σπουδαιότερος μαθητής του από την Μπολόνια, ο μετέπειτα σκηνοθέτης Πιέρ Πάολο Πασολίνι, χαρακτηρίζει τις διαλέξεις του το 1939 ως αποκαλύψεις και του αφιερώνει αργότερα την διασημότερή του ταινία “MammaRoma”.

Ανακτήθηκαν 10.10.2016 <http://www.noz.de/deutschland-welt/kultur/artikel/138329/zeige-mir-deine-wunde>

12.10.2016 http://www.fondazione-longhi.it/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=515&lang=en

16.10.2016 <http://www.art-magazin.de/kunst/8668-rtkl-roberto-longhi-paris-mit-dem-blick-denken>

II. ii. Αρπαγή–Κλοπή-Απώλεια-Ανάκτηση

Την εποχή που ο Φρίντριχ Βίλχελμ III αγόρασε το 1815 στο Παρίσι 158 πίνακες από την συλλογή Τζιουστινιάνι, με πέντε συνολικά έργα του Καραβάτζιο, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος για τη δημιουργία του πρώτου δημόσιου μουσείου στο Βερολίνο. Το 2001 σηματοδοτήθηκε από την απουσία τριών εκθεμάτων του Καραβάτζιο, από την κατά τα άλλα αριστουργηματική έκθεση «Ο Καραβάτζιο στην Πρωσία: η συλλογή του Τζιουστινιάνι και η Gemäldegalerie» της πρωτεύουσας, με την επιγραφή «Πιθανόν απολεσθέν στην πυρκαγιά του Φρίντριχσχάιν το 1945», γεγονός που προκάλεσε μία μεγάλη και δυσάρεστη έκπληξη για το κοινό.

Η λέξη «πιθανόν» θεωρείται ως παραδοχή μιας σκανδαλώδους απώλειας για την παγκόσμια ιστορία τέχνης. Τα χαμένα έργα του Καραβάτζιο από την κληρονομιά του μουσείου αποτελούν «Ο Απόστολος Ματθαίος με τον άγγελο», «Ο Ιησούς στον κήπο των Ελαιών» και «Το Πορτραίτο της Φίλλιντε», που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων την εποχή της δημιουργίας του, επειδή μοντέλο στον πίνακα ήταν μία νεαρή πόρνη. Το τελευταίο τους ίχνος οδηγεί στο ανατολικό προάστιο του Βερολίνου, το Φρίντριχσχάιν, και πιο συγκεκριμένα σ’ ένα πάρκο που βρίσκεται εκεί από το 1848.

Σήμερα διακρίνει κανείς δύο λόφους που προσφέρουν μία πανοραμική θέα της πόλης. Μόνο λίγα σημεία προδίδουν τα τεράστια τείχη από μπετόν των καταφυγίων που κτίστηκαν εκεί τον χειμώνα του 1940, μετά από την πρώτη αεροπορική επιδρομή από την Αγγλία. Μετά τον πόλεμο ανατινάχθηκαν. Περισσότερα από δύο εκατομμύρια τετραγωνικά μέτρα καλύπτουν τα συντρίμια των αντιαεροπορικών βάσεων σχηματίζοντας δύο, κατάφυτους σήμερα, λόφους. Ο μικρότερος λόφος είναι η σκηνή ενός άδοξου τόπου εξαφάνισης στην μουσειακή ιστορία. Στην διάρκεια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου υπήρξε το καταφύγιο ενός από τους σημαντικότερους αποθηκευτικούς χώρους της τέχνης. Ήδη από τις αρχές του 1942 δόθηκε διαταγή από τον Carl Weickert, αντιπροέδρου και αντιπροσώπου των αντιαεροπορικών καταστροφών των Βερολινέζικων μουσείων, να μεταφερθούν όλα τα εκθέματα του Βερολίνου σε καταφύγια, όπως ο αντιαεροπορικός πύργος, το καταφύγιο του μουσείου Νέων Νομισμάτων και στο αντιαεροπορικό καταφύγιο του Φρίντριχσχάιν. Τα έργα της Gemäldegalerie, καθώς και τα αξιολογότερα τμήματα των συλλογών άλλων μουσείων αποθηκεύτηκαν με άκρα μυστικότητα στο καταφύγιο του

Φρίντριχσχαϊν σε μια έκταση 735 τετραγωνικών μέτρων. Μεταξύ 5 και 18 Μαΐου 1945 ξεσπούν εκεί δύο πυρκαγιές. Μετά την πυρπόληση γίνονται άφαντοι δέκα πίνακες του Ρούμπενς, έξι έργα του Βαν Ντικ, τρία του Βερονέζε, και έργα των Φρίντριχ, Άντολφ Μένζελ και μεταξύ αυτών τρεις πίνακες του Καραβάτζιο. Οι συνθήκες όμως κάτω από τις οποίες έγιναν οι έρευνες για τα αίτια της φωτιάς και ως εκ τούτου και της εξαφάνισης των έργων εγείρουν πολλά ερωτηματικά. Ο πιο σφοδρός αμφισβητίας των θεωριών εξαφάνισης είναι ο Κλάους Γκόλντμαν, τέως διευθυντής των μουσείων του Βερολίνου, του οποίου η ενασχόληση με την συγκεκριμένη απώλεια έργων απαριθμεί μερικές δεκαετίες. Ο ίδιος ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει περίπτωση εφόσον οι πυρκαγιές είχαν ξεσπάσει όταν πλέον ο στρατός των Ρώσων είχε καταλάβει και είχε υπό τον έλεγχο και την κατοχή του το Βερολίνο, να έχει συμβεί αυτό που τόσο θέλουν οι φήμες και η επίσημη εκδοχή, δηλαδή να έχουν όντως καεί τα έργα στο καταφύγιο Φρίντριχσχαϊν (WermuschG, GoldmannK., 1992). Στα μέσα Μαΐου ξέσπασε κι άλλη πυρκαγιά η οποία πλέον κατέστρεψε ολοσχερώς το οικοδόμημα. Η επίσημη εκδοχή της πολιτείας αναφέρει πως υπαίτιοι της πυρκαγιάς ήταν συγγενείς των SS. Οι φήμες καταδεικνύουν ως εμπρηστές φανατικούς θιασώτες και συγγενείς του τάγματος των NS (εθνοσοσιαλιστές), οι οποίοι σύμφωνα με την αρχή της «καμμένης γης», και επιδιώκοντας να μην πέσουν οι κρατικοί γερμανικοί θησαυροί σε ρωσικά χέρια, κατέστρεψαν και τα μουσειακά εκθέματα. Η εκδοχή της πολιτείας και οι φήμες περί εθνοσοσιαλιστών θεωρείται σήμερα συγκάλυψη, αφού οι ίδιοι εάν δεν είχαν συλληφθεί, κρυβόντουσαν. Εκτός τούτου οι χώροι φύλαξης των έργων τέχνης παρέμειναν μυστικοί και επομένως άγνωστοι στους φανατικούς εθνοσοσιαλιστές. Εξ' άλλου, όπως υποστηρίζει ο Γκόλντμαν, η φρούρηση του αντιαεροπορικού πύργου στο Φρίντριχσχαϊν θεωρείται βέβαιη, όπως αποδεδειγμένα και άλλων αποθηκευτικών χώρων μουσειακών συλλογών. Οι έρευνες των στρατιωτικών μυστικών υπηρεσιών της Ρωσίας για τα αίτια της πυρκαγιάς, με τη συνεργασία αρχαιολόγων απέδωσαν σαράντα κιβώτια με ευρήματα, μεταξύ των οποίων ήταν ο Σάτυρος της Περγάμου, και κάποια Παριανά χάλκινα ειδώλια. Μέχρι το πόρισμα και την τελική περισυλλογή παρήλθαν περίπου έξι επιπλέον μήνες. Ως αίτιο της φωτιάς αναφέρεται η χρήση ενός υγρού καυσίμου, δίχως να υπάρχει κάποια ένδειξη των πινάκων, και αποδίδεται στην πιθανή χρήση πυρσών από λαφυραγωγούς. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί πως κατόπιν διαταγής του Φύρερ στις 6 Μαρτίου 1945, εκκενώθηκαν όλοι οι αποθηκευτικοί χώροι του Φρίντριχσχαϊν, και μεταφέρθηκαν σε ορυχείο της πόλης Μέρκερς. Όταν τον Απρίλιο του 1945, ένα μήνα πριν τη φωτιά του Φρίντριχσχαϊν, ο αμερικάνικος στρατός καταλαμβάνει την περιοχή των ορυχείων Μέρκερς, περισυλλέγει εκατοντάδες πίνακες από το καταφύγιο Φρίντριχσχαϊν όπως και τις ράβδους χρυσού της Ράιχσμπανκ, πριν την έλευση του Ρωσικού στρατού. Η Αμερική υποστηρίζει πως επέστρεψε το σύνολο των ευρημάτων πίσω στη Γερμανία. Έως το 1951 οι Αμερικάνοι είχαν αποστείλει 250.000 αντικείμενα τέχνης πίσω στην Ευρώπη, χωρίς να καταγράφεται πουθενά η εμφάνιση των πινάκων του Καραβάτζιο. Βέβαιο είναι πως 200 από τους 1000 συνολικά αποθηκευμένους πίνακες μεταφέρθηκαν στη Ρωσία. Για την ακρίβεια το 2005 το μουσείο Πούσκιν στη Μόσχα στην έκθεση «Αρχαιολογία πολέμου» παρουσίασε 25 αρχαία βάζα προερχόμενα από την συλλογή αρχαιοτήτων του Βερολίνου που φυλασσόταν στο καταφύγιο Φρίντριχσχαϊν. Οι θεωρίες έως το 2001 που έλαβε μέρος η έκθεση του Βερολίνου διχάζονται για το αν τα έργα μεταξύ των οποίων και του Καραβάτζιο βρίσκονται στην Αμερική, σε μυστικά υπόγεια μεγάλων μουσείων ή εγκατέλειψαν κρυφά τη χώρα για να διατεθούν παράνομα στο εμπόριο έργων τέχνης. Όπως για πολλά έργα, έτσι και για τις τρεις αριστουργηματικές δημιουργίες του Καραβάτζιο η μεταφορά για την διάσωσή τους έγινε η απαρχή μίας Οδύσσειας πολλών δεκαετιών, που διαρκεί ακόμα. Οι δρόμοι οδηγούν από την Ρωσία και τα βάθη της Σιβηρίας ως την άλλη άκρη του Ατλαντικού.

Το Staatliches Museum της πόλης Schwering αφιέρωσε για τα χαμένα εκθέματα του έκθεση με θέμα *Kunstraub/Raubkunst: Αρπαγή τέχνης/Η τέχνη της αρπαγής* (24 Οκτωβρίου 2014-1 Φεβρουαρίου 2015), ένα αφιέρωμα στην δεκαετή έρευνα έργων τέχνης που λαφυραγωγήθηκαν, κλάπηκαν, λεηλατήθηκαν από την εποχή του Ναπολέοντα ως σήμερα.

Το μουσείο του Βερολίνου είχε την χαρά το 2008 να γιορτάσει την επάνοδο μίας μεγάλης επιστροφής διαρπαχθέντων εκθεμάτων του, που παραχώρησε η Ρωσία, όμως 434 πίνακες παραμένουν άφαντοι. Το ίδιο έτος εκλάπη από το μουσείο της Οδησού *Η Σύλληψη του Ιησού*, που δύο χρόνια αργότερα κατασχέθηκε στο Βερολίνο. Πρόκειται όμως για μία караβατζική κόπια του θέματος, από σύγχρονο του Καραβάτζιο. Η εκδοχή της «*Σύλληψης του Ιησού*» σήμερα στην Εθνική Πινακοθήκη του Δουβλίνου αποδιδόταν στον караβατζιστή Χόντχορστ, έως την ανακάλυψή του από τον Σέρτζιο Μπενεντέτι το 1990 σε ένα προθάλαμο της έδρας των Ιησουϊτών του Δουβλίνου. Έρευνες απέδειξαν πράγματι την αυθεντικότητας του πίνακα αποδίδοντάς τον στον Καραβάτζιο, προερχόμενος από τη Συλλογή Ματτέι, φιλοτεχνημένος το 1602. Μία τρίτη εκδοχή του έργου, αρκετά μεγαλύτερη από τα δύο άλλα, αναμενόταν στην έκθεση Ντύσελντορφ το 2007, που πραγματεύονταν την αυθεντικότητα και τις αντιγραφές του Καραβάτζιο, που όμως δεν έφτασε ποτέ, αφού κατασχέθηκε από την εισαγγελία της Ρώμης. Το έργο αρχικά ανήκε στην ιδιωτική συλλογή του ΛάντιςΣκαννίνι και ερμηνεύτηκε από τον μεγάλο εμπειρογνώμονα Λόνγκι σαν κόπια. Μεταγενέστερες έρευνες ωστόσο, περί το 2003, θέλουν το έργο αυθεντικό, ενώ άλλοι ερευνητές αρνούνται την αυθεντικότητα του έργου υποστηρίζουν ότι το έργο παραμένει χαμένο και εικάζουν την τοποθεσία του αυθεντικού κάπου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Μια νεότερη ανακάλυψη το 2010 έφερε στο φως το επί 400 έτη χαμένο αυθεντικό έργο του Καραβάτζιο *Μαρία Μαγδαληνή σε έκσταση*, το οποίο πιστοποίησε η 80χρονη αυθεντία και εξειδικευμένη στο Καραβάτζιο Μίνα Γκρεγκόρι. Ο πίνακας ανακαλύφθηκε σε ιδιωτική συλλογή, χωρίς άλλη γνωστοποίηση στοιχείων των κατόχων, πέραν του ότι είναι κάτοικοι Ευρώπης. Τουλάχιστον οκτώ αντίγραφα του ίδιου έργου είναι ήδη γνωστά.

Στα μέσα του 2010 ένας έως τότε άγνωστος πίνακας ανακαλύπτεται στο τάγμα καθολικών Ιησουϊτών της Ρώμης. Η είδηση κοινοποιείται στην εφημερίδα του Βατικανού *L'osservatore Romano*. Η τεχνοτροπία του *ciaroscuro* είναι αξιοθαύμαστα όμοια με αυτήν του Καραβάτζιο. Ο πίνακας ήρθε στο φως κατά τις προετοιμασίες των πολλαπλών εκθέσεων που θα λάμβαναν χώρα με αφορμή τα 400 χρόνια από το θάνατό του Καραβάτζιο. Απεικονίζεται ο Άγιος Λαυρέντιος (Sankt Laurentius) της Ρώμης, ο οποίος βρήκε τον 3^ο αιώνα μαρτυρικό θάνατο.

.Οι πληροφορίες από τα κάτωθι links ανακτήθηκαν:

22.09.2016 <https://left.gr/news/apokalyfthike-thysayros-ergon-tehnis-klemmenon-apo-nazi-sto-monaho>

23.09.2016 <http://www.lifo.gr/team/arts/53102>

23.09.2016 satt.org-kunst/01_09_caravaggio_1.html

23.09.2016 <http://www.thetoc.gr/politismos/article/i-germania-suretai-se-amerikaniko-dikastirio-gia-klemmena-erga-texnis>

25.09.2016 <http://www.thetoc.gr/politismos/article/sto-mouseio-texnis-tis-bernis-ta-klemmena-erga-apo-tous-nazi>

26.09.2016 <http://www.in2life.gr/features/notes/article/239032/fbi-ta-pio-diashma-klemmena-erga-tehnhs.html>

27.09.2016 <http://www.onalert.gr/stories/1280-erga-texnhs-klemmena-apo-nazi-sto-moueiio-bernhs/38757>

29.09.2016 <http://www.protagon.gr/epikairotita/h-gennisi-tou-karavatzio-epestrepse-52409>

30.09.2016 <http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/millionen-kunstraub-caravaggio-gemaelde-in-berlin-sichergestellt-1998656.html>

30.09.2016 <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-41213166.html>

02.10.2016 <https://www.welt.de/kultur/kunst-und-architektur/article133707040/Forscher-raetseln-ueber-fragwuerdiges-Caravaggio-Bild.html>

II. iii. Σύγχρονες Κλοπές

Την νύχτα της 18^{ης} προς 19^η Οκτωβρίου 1969 εκλάπη το έργο *Η Γέννηση του Χριστού* από το Oratorio στην PiazzadeiFrancesco στο Παλέρμο. Ο Caravaggio ζωγράφισε το έργο *Προσκύνηση του Χρηστού με τους Άγιους Λαυρέντιο και Φραγκίσκο* το 1609 (εικ. 58) και εκτιμάται ως το πλέον αριστουργηματικό έργο που δημιούργησε ο καλλιτέχνης κατά την παραμονή του στο Παλέρμο. Πρόκειται για έργο η αξία του οποίου εκτιμάται το λιγότερο σε πενήντα εκατομμύρια ευρώ. Μέχρι και σήμερα οι αρμόδιες αρχές δεν έχουν καταφέρει να βρουν ούτε το έργο, ούτε τους δράστες. Αρχικά έδειξαν την Ιταλική μαφία, ενώ πιθανολογείται ότι ο πίνακας ίσως έχει ήδη καταστραφεί, χωρίς ακόμα να υπάρχει καμία απόδειξη.

Σήμερα συμπεριλαμβάνεται εντός των πρώτων δέκα καταζητούμενων έργων του καταλόγου του FBI, ενώ η πλειονότητα των ειδικών βλέπει την Μαφία πίσω από την κλοπή. Στις 12 Δεκέμβρη 2015, παρουσία Προέδρου της Δημοκρατίας της Ιταλίας, έγιναν τα αποκαλυπτήρια ενός πίνακα – αντιγράφου, δημιουργημένου με την τελευταία καινοτόμα τεχνολογία, ο οποίος τοποθετήθηκε στην αρχική θέση του αυθεντικού πίνακα.

Ανακτήθηκαν 06.10.2016 <https://www.welt.de/vermishtes/article149899929/Ein-30-Millionen-Euro-Gemaelde-von-Maeusen-zerfressen.html>

08.10.2016 http://www.deutschlandradiokultur.de/ein-wahrer-kunstkrimi.1013.de.html?dram:article_id=165093

13.10.2016 <http://kulturmeister.de/kartenspiele/kunstraube/articles/caravaggio-christi-geburt-mit-st-franziskus.html>

II. iv. Τα εκατό ανακαλυφθέντα έργα

Τον Ιούλιο του 2012 βρέθηκαν στο Καστέλλο Σφορτσέσο στο Μιλάνο, όπου στεγάζονται πολλαπλά μουσεία και αίθουσες εκθέσεων, περίπου εκατό σκίτσα και πίνακες που αποδίδονται στα πρώιμα έργα του Καραβάτζιο, με αξία που υπολογίζεται περί των επτακοσίων εκατομμυρίων. Οι Ιταλοί επιστήμονες Μαουρίτσιο Μπερναντέλλι και Αντριάννα Κονκόνι Φεντριγκόλι, οι οποίοι

διήυθυναν τις ερευνητικές εργασίες επί δύο έτη, ανακάλυψαν ένα δείγμα αποδεδειγμένα γνήσιας γραφής του καλλιτέχνη, με βάση γραφολογικές εξετάσεις που διενεργήθηκαν. Τα πολυάριθμα σκίτσα όπως και μερικοί πίνακες δημιουργήθηκαν από τον Καραβάτζιο σύμφωνα με τους ερευνητές όταν μεταξύ 1584 και 1588 μαθήτευε κοντά στο ζωγράφο Σιμόνε Πετερζάνο. Τα ευρήματα ανακαλύφθηκαν σε μια συλλογή έργων των μαθητών του Πετερζάνο.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, όπως και οι απεικονίσεις των εκατό έργων κυκλοφορούν σε δύο ηλεκτρονικά βιβλία με τον ιταλικό τίτλο “Giovanne Caravaggio – I cento opereritrovate”. Εν τέλει, παρόλα αυτά η αυθεντικότητα των ευρημάτων εξακολουθείται να αμφισβητείται ως σήμερα από κατατζικούς ειδικούς, όπως είναι η Έμπερτ-Σίφερερ.

Ανακτήθηκαν 14.10.2016 <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/experten-entdecken-100-caravaggio-zeichnungen-a-842878.html>

15.10.2016 <http://www.zeit.de/kultur/kunst/2012-07/caravaggio-gemaelde-kunst>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ MICHELANGELO MERISI alias CARAVAGGIO ΣΤΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ 1995-2015

2015

27. Μαρτίου 2015 – 20. Ιουλίου 2015

Μουσείο Jacquemart – Adre, Παρίσι, Γαλλία

Τίτλος έκθεσης: *“From Giotto to Caravaggio. Passions of Roberto Longhi” Από τον Giotto στον Caravaggio. Το πάθος του Roberto Longhi.*

Η έκθεση οργανώθηκε προς τιμήν του R. Longhi, ο οποίος συνδέθηκε στενά με τους ιδιοκτήτες, του όχι και τόσο γνωστού, ιδιωτικού παρισινού μουσείου, όταν σε μία από τις συχνές επισκέψεις του στο Παρίσι, ανακάλυψε στην συλλογή των Jacquemart-Andre δύο πορτραίτα που αποδίδονταν στην σχολή της Σιένας. Μελετώντας τα και ενάντια στην γνώμη πολλών ειδημόνων υποστήριξε και απέδωσε τα έργα αυτά στον Giotto, χρονολογώντας τα περί το 1320. Μετέπειτα έρευνες απέδειξαν την ορθότητα της άποψής του. Αλλά και ένα τρίτο έργο της έκθεσης, που έτυχε και αυτό να γίνει αντικείμενο σφοδρής αντιπαράθεσης, χρωστά την σήμερα αδιαμφισβήτητη αυθεντικότητά του στον Longhi. Πρόκειται για την *«Παρθένο με τον Υιό»*, που ο ίδιος απέδωσε με πολλές δημοσιεύσεις το 1950 στον Masaccio, αποδεικνύοντας με την άκαμπτη βεβαιότητά του την λαμπρή γνώση του, υποστηρίζοντας σε κάθε δεδομένη ευκαιρία την θέση του ενάντια στην κριτική συναδέλφων του.

Η έκθεση περιλαμβάνει πολλά από τα πιο δημοφιλή ονόματα της Ιταλικής ζωγραφικής, από τον 14^ο μέχρι τον 17^ο αιώνα, όπως τους Giotto, Masaccio, PierrodellaFrancesca, Masolino, Ribera και Caravaggio μεταξύ των οποίων και έργα που ήρθαν στο φως χάρη στον Ιταλό ιστορικό τέχνης, Roberto Longhi. Εκτός από το γεγονός ότι τα έργα του Ιδρύματος Longhi παρουσιάζονται για πρώτη φορά στη Γαλλία, την έκθεση πλαισιώνουν δανεικά έργα από τα μεγαλύτερα Γαλλικά και Ιταλικά μουσεία. Η έκθεση, σύμφωνα με τον τίτλο της και όπως αναφέρει και ο κλαδικός τύπος, αποτελεί έναν ανεπανάληπτο διάλογο μεταξύ ενός μεγάλου ειδήμονα με το πάθος του για την τέχνη. Την έκθεση ανοίγουν τρία έργα του Caravaggio, *«Το αγόρι που δαγκώνεται από σάβρα»* της συλλογής Banca Popolare di Vincaza, *«Ο Κοιμώμενος Έρωτας»* και *«Το ακάθιστο στέμμα»* από την γκαλερί Palatina, μια ενότητα που ακολουθείται από τα έργα των μιμητών του, σύμφωνα με την οπτική του Longhi, δείχνοντας την επιρροή των θεμάτων και της τεχνοτροπίας του Caravaggio στους συγχρόνους του αρχικά στην Ιταλία και κατόπιν σε όλη την Ευρώπη.

Η έκθεση θεωρήθηκε μια πρόσκληση ανακάλυψης. Η προσεκτική επιλογή από την μόνιμη συλλογή του Μουσείου, όσο και από τα έργα της συλλογής του Longhi ανακαλούν στο θεατή το πάθος του για την τέχνη και τον τοποθετούν στην οπτική την οποία ήταν ικανός να προσφέρει στον παρατηρητή.

Ανακτήθηκαν 31.03.2016 www.musee-jacquemart-andre.com/en/events/giotto-caravaggio
05.04.2016 www.art-magazin.de/kunst/8668-rtkl-roberto-longhi-paris-mit-dem-blick-denken

28. Δεκεμβρίου 2015 - 10. Ιανουαρίου 2016

Μουσείο Pushkin, Μόσχα, Ρωσία

Τίτλος έκθεσης: «Ο Caravaggio και οι συνεχιστές του»

Σε συνεργασία με το ίδρυμα Longhi εκτίθενται δάνεια από τη συλλογή του μεγάλου ιστορικού τέχνης και έργα του ίδιου του μουσείου. Πενήντα συνολικά έργα συγκεντρώνει η έκθεση καταδεικνύοντας ιδιαίτερα την επιρροή του Caravaggio στους Ολλανδούς συνεχιστές του. Η έκθεση αποτελεί συνέχεια της πολύ επιτυχημένης έκθεσης του ίδιου μουσείου που έλαβε χώρα το 2011/12. Συμπεριλαμβάνει ελεύθερη είσοδο σε έναν από τους παλαιότερους κινηματογράφους της Μόσχας με την προβολή των ταινιών για την ζωή του καλλιτέχνη.

Ανακτήθηκε 05.04.2016

6. Φεβρουαρίου 2015 – 25. Μαΐου 2015

Bundeskunsthalle, Βόννη

Τίτλος έκθεσης: “Homage στον Μιχαήλ Άγγελο”.

Η έκθεση αν και τιτλοφορείται “Homage στον Μιχαήλ Άγγελο”, ως υποβολή σεβασμού στον μεγάλο Μιχαήλ Άγγελο είναι μάλλον παραπλανητική, αφού δεν εκτίθεται κανένα γνήσιο δημιούργημά του. Κεντρικό θέμα της είναι η τεράστια επίδραση του στην ευρωπαϊκή τέχνη από την αναγέννηση έως σήμερα. Η έκθεση συγκεντρώνει πάνω από 200 πίνακες και γλυπτά πέντε αιώνων που καθρεφτίζουν την επιρροή που άσκησε. Εκτίθενται έργα των: Raffael, Carravaggio (Ο άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής με το κριάρι), Rubens, Rodin, Cezanne, Struth. Η έκθεση συνοδεύεται από έναν αξιόλογο κατάλογο με περίπου 200 απεικονήσεις.

28.03.2016 kunstgeschichte.info/2015/02/23/homage-an-michelangelo_bundeskunsthalle-bonn/

16. Σεπτεμβρίου 2015 – 01. Δεκεμβρίου 2015

Ιστορικό Μουσείο Τέχνης, Βιέννη

Τίτλος έκθεσης: “Ein Meisterwerk zu Gast” Φιλοξενώντας ένα αριστουργηματικό έργο.

Το αριστουργηματικό έργο «Κοιμώμενος Έρωτας» εκτίθεται στο τμήμα «Γκαλερί Πινάκων» του Μουσείου. Η ιδιαιτερότητα της έκθεσης του πίνακα βρίσκεται στην παρουσίασή του: ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να δει και την πίσω πλευρά του πίνακα. Ο καμβάς φέρει εκεί μια παλαιά επιγραφή, η οποία χρονολογεί το έργο στα 1608. Έτσι επιτυγχάνεται μία συναρπαστική ολοκλήρωση με τα υπάρχοντα έργα του μουσείου από την πρώιμη περίοδο της δημιουργίας του Caravaggio.

Το έργο καλλιτεχνήθηκε στην Μάλτα για τον διάσημο Francescodell' Antella, γραμματέα του διοικητού της Μάλτας. Αμέσως μετά την ολοκλήρωσή του το έργο μεταφέρθηκε κατ' εντολή του από τη Μάλτα στη Φλωρεντία. Σήμερα βρίσκεται στη GalleriaPalatina, στο PalazzoPitti.

Ανακτήθηκαν 20.03.2016

25.03.2016 derstandart.at/2000022322507/Auch-der-Liebesgott-braucht-Erholung

18.03.2016 www.altertuemliches.at/termine/ausstellung/36223

21. Νοεμβρίου. 2015 – 10. Απριλίου 2016

Castello di Miradolo, San Secondo di Piranelo, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio ei lsuo tempo ”Το χρονικό του Καραβάτζιο.

Η έκθεση χωρίζεται σε τρεις ενότητες με ένα σύνολο 40 έργων από μουσεία και ιδιώτες. Η πρώτη ενότητα εστιάζει στα νεανικά χρόνια του Καραβάτζιο μεταξύ Μιλάνου και Ρώμης με 3 πίνακες του Simone Peterzano και του Cavalierd’ Agrino. Η δεύτερη ενότητα συγκεντρώνει έργα νεκρής φύσης και η τρίτη επικεντρώνεται στην «Μετανοούσα Μαγδαληνή». Την έκθεση κλείνουν δύο εκδοχές του Αγ. Φραγκίσκου, η μία εκ των οποίων θεωρείται αντίγραφο

Ανακτήθηκε 01.04.2016 www.comune.sansecondodipinerolo.to.it/eventi/784-mostra-qcaravaggio-e-il-suo-tempo-al-castello-di-miradolo.html

2014

15. Οκτωβρίου 2014 – 26. Νοεμβρίου 2014

Εθνικό Μουσείο Τέχνης, Βουκουρέστι, Ρουμανία

Τίτλος έκθεσης: «Δείπνο στους Εμμαούς. Μία εμπειρία Caravaggio»

Σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού της Κροατίας και την Πρεσβεία της Κροατίας στο Βουκουρέστι, διοργανώνεται μία έκθεση αισθήσεων για τυφλούς και άτομα με προβλήματα όρασης. Εκτίθεται ο πίνακας «Δείπνο στους Εμμαούς» από την Πινακοθήκη του Λονδίνου, με επιμέλεια της N. Jonicic. Η ίδια ένα χρόνο πριν είχε επιμεληθεί και παρουσιάσει το έργο και στην Πινακοθήκη του Λονδίνου, σύμφωνα με την μεθοδολογία της, την οποία απαρτίζουν πέντε ειδικά σχεδιασμένα διαγράμματα αφής από γυαλί, και συνοδεύονται από ένα ηχητικό οδηγό. Αποτελεί την πρώτη έκθεση στην Ρουμανία για άτομα με αναπηρία και ιδιαίτερα με μερική ή ολική τύφλωση.

Ανακτήθηκε 29.03.2016 ditacta.tumblr.com/to-see-the-mona-lisa

19. Μαΐου 2014 – 20. Ιουλίου 2014

Palazzo dell Arengo, Ναβάρρα, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio”

Τα έργα προέρχονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από την περιοχή της Ναβάρρα στην Λομβαρδία. Το κεντρικό έργο αποτελεί ο πίνακας «Ιδού ο άνθρωπος» πλαισιωμένος από 20 έργα καραβατζιστών. Ο πίνακας ανακαλύφθηκε από την Caterina Marcenato στις αποθήκες του Palazzo Rosso στη Γένοβα, το 1953. Ο Longhi απέδωσε το έργο μετά από την αποκατάστασή του στον Καραβάτζιο, συνδέοντας το με μία ιστορία καλλιτεχνικού διαγωνισμού μεταξύ του Caravaggio, Cigoli και Passignato. Η έκθεση χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη περιλαμβάνει

έργα της περιοχής Ναβάρα, τη δεύτερη απαρτίζουν έργα του μουσείου Cívici, των οποίων η αποκατάσταση μόλις ολοκληρώθηκε, και η τρίτη ενότητα περιλαμβάνει έργα που έφτασαν από τη Ρώμη. Σημαντικό στοιχείο της έκθεσης, το εντυπωσιακό υλικό σε εικόνες που καταδεικνύουν αφενός την πορεία του Καραβάτζιο και αφετέρου τον συσχετίζουν με τους εκτιθέμενους καλλιτέχνες και την επιρροή του στα έργα τους.

Ανακτήθηκε 29.03.2016 www.tiamoitalia.de/italien-nachrichten/caravaggio-ausstellung-in-novara

26. Σεπτεμβρίου 2014 – 08. Φεβρουαρίου 2015

Palazzo Barberini, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: *“Από τον Guernico στον Caravaggio. Ο Sir Mahon και η ιταλική τέχνη του 17^{ου} αιώνα”*.

Η έκθεση είναι φόρος τιμής στον Βρετανό συλλέκτη της και ιστορικό τέχνης για τα εκατοστά του γενέθλια, που έφυγε από τη ζωή τρία χρόνια νωρίτερα. Λάτρης των καλών τεχνών δώρισε αμέτρητα έργα που περιήλθαν στην κατοχή του, ώστε να γίνουν αντικείμενο θαυμασμού από όλους. Η έκθεση σχεδιάστηκε το 2009 από τον ίδιο σε συνεργασία με την ειδήμονα στον Καραβάτζιο, Mina Gregori. Τα 45 εκτιθέμενα έργα ήταν μια επιλογή έργων που άφησαν το σημάδι τους πάνω του. Έξι από τα συνολικά 45 έργα ανήκουν στον Καραβάτζιο, μεταξύ των οποίων ο «Λαουτιέρης», «Ιουδίθ και Ολοφέρνης», «Αρρωστος Βάκχος». Καινοτομία αυτής της έκθεσης τα γυαλιά της Google, τα οποία προβάλλουν στον θεατή σαν οθόνη 25 ιντσών επιπρόσθετες πληροφορίες.

Ανακτήθηκε 30.03.2016 www.lerma.it

2013

28. Ιανουαρίου 2013 – 28. Ιουνίου 2013

Palazzo Doria Pamphilj, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: *“Τέχνης διάλογοι. Ο Caravaggio συναντά τον Vasari”*

Η διοργάνωση της πεντάμηνης αποκατάστασης δύο έργων, μεγάλων καλλιτεχνών: της «Μετανοούσας Μαγδαληνής» του Καραβάτζιο και της «Αποκαθήλωσης» του Βασάρι.

Το κοινό μπορεί να παρακολουθεί τις προόδους των αποκαταστάσεων επί τόπου, μέσω ενός γυαλιού που διαχωρίζει το χώρο αποκατάστασης από την έκθεση, αλλά και μέσω ενός webcam, από το σπίτι, από την επίσημη ιστοσελίδα του μουσείου, ένα μήνα μετά την έναρξη των εργασιών.

Ανακτήθηκαν 30.03.2016 www.lastampa.it/2013/01/28/cultura/arte/alla-galleria-doria-pamphilj-di-roma-restaurato--aperte-aperte-per-caravaggio-e-vasari-EvTd084b9Q1DqJPi9y5560/pagina.html

26. Οκτωβρίου 2013 – 16. Φεβρουαρίου 2014

Μουσείο Καλών Τεχνών, Βουδαπέστη, Ουγγαρία

Τίτλος έκθεσης: «Από τον Caravaggio στον Canaletto. Μεγαλειώδη έργα του Ιταλικού Μπαρόκ και Ροκοκό»

Η παραπάνω έκθεση παρουσιάζει τις πρωταρχικές τεχνικές, τις εξαιρετικές καλλιτεχνικές φυσιογνωμίες, καθώς και τον αξιοσημείωτο πλούτο ειδών, τεχνικών και θεματικών του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα της Ιταλικής ζωγραφικής, με εκατόν σαράντα έργα από καλλιτέχνες, που αντιπροσωπεύουν τις σπουδαιότερες σχολές της Μπαρόκ ζωγραφικής στην Ιταλία, συμπεριλαμβανομένων εννέα πινάκων του Καραβάτζιο, το μέγιστο νούμερο έργων του ιδιοφυούς ζωγράφου που εκτίθενται ταυτόχρονα.

Η θεμελιώδης δομή της επιλογής των έργων έχει διαμορφωθεί από τριάντα τέσσερα βασικά έργα που εγκωμιάζουν διεθνώς την Ιταλική Μπαρόκ και Ροκοκό συλλογή του μουσείου OldMaster's Gallery, την οποία συμπληρώνουν εκατόν έξι αριστουργήματα που φθάνουν στη Βουδαπέστη από εξήντα δύο συλλογές έντεκα χωρών, όπως των Διεθνών Πινακοθηκών στην Ουάσιγκτον και στο Λονδίνο, το μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι, το Πράντο και το μουσείο Thyssen – Bornemisza στη Μαδρίτη, την γκαλερί Ουφίτσι στη Φλωρεντία, την Gemäldegalerie στο Βερολίνο και το Alte Meister στη Δρέσδη, το μουσείο Ιστορίας της Τέχνης της Βιέννης και της γκαλερί Borghese στη Ρώμη. Η έκθεση έτυχε διεθνούς προσοχής, επειδή μία τόσο μεγάλης έκτασης περιεκτική παρουσίαση της Ιταλικής εικαστικής τέχνης, όπως αυτή της Βουδαπέστης δεν έχει εκτεθεί τα τελευταία ενενήντα χρόνια στον κόσμο.

Κάποια χρόνια πριν, το μουσείο Καλών Τεχνών έθεσε το ίδιο ως φιλόδοξο στόχο να παρουσιάσει την ζωγραφική του 15^{ου} - 18^{ου} αιώνα σε δύο διαδοχικές εκθέσεις, πρωτοφανείς στην έκταση της Ουγγαρίας. Το κυριότερο, με τον τίτλο Μποτιτσέλι έως Τιτσιάνο, διεξάχθηκε το χρονικό διάστημα 2009-2010, προσελκύοντας διακόσιους τριάντα χιλιάδες επισκέπτες, και συνεπώς έγινε μία από τις πιο επιτυχημένες προβολές εκθέσεων στην ιστορία των μουσείων. Η έκθεση χωρίζεται σε οχτώ περιόδους, ξεκινώντας με τον Καραβάτζιο, και τελειώνοντας με την εξέλιξη του Ροκοκό και του Κλασικισμού. Η εισαγωγή του αρχικού μέρους εκθέτει δύο πρώιμα έργα του Καραβάτζιο – ένα από τα οποία αποτελεί «Το αγόρι με καλάθι φρούτων» - το οποίο ακολουθείται από ορισμένες θρησκευτικές συνθέσεις της ζωγραφικής των Καραβατζιστών, συμπεριλαμβανομένων δύο εκδοχών της «Σαλώμης» του Καραβάτζιο. Ο τρίτος τομέας δείχνει την σύνδεση μεταξύ του κλασικού Μπαρόκ και των καλλιτεχνών όπως ο Λουντοβίκο, ο Αγκοστίνιο και ο Αννίμπαλε Καράτσι, ενώ το τέταρτο μέρος παρουσιάζει την εξάπλωση και την άνθηση της τέχνης του Μπαρόκ. Ο πέμπτος τομέας δίνει μία οπτική του τρόπου ζωής των γενεών του Μπαρόκ, του τοπίου, του πορτρέτου και του ειδικού πορτρέτου, που ακολουθούνται από ένα τμήμα αφιερωμένο στις θεμελιώδεις στιλιστικές τάσεις του 18^{ου} αιώνα. Στους τελευταίους δύο τομείς εκθέτεται η εικαστική τέχνη του 18^{ου} αιώνα στη Βενετία και το αλσατικό τοπίο (veduta), που υπήρξε τότε ένα εξαιρετικά δημοφιλές είδος, μέσω τεσσάρων αστικών τοπίων της πόλη της Βενετίας, φιλοτεχνημένα από τον Καναλέτο. Η προετοιμασία της έκθεσης διήρκησε τέσσερα χρόνια και πραγματοποιήθηκε χάρη στην ομαδική συνεργασία πενήντα σχεδόν Ουγγρικών και αλλοδαπών ιστορικών τέχνης εξειδικευμένων σε αυτή την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, και συνοδευόμενη από έναν δίγλωσσο Ουγγρικό - Αγγλικό κατάλογο.

Ανακτήθηκε 31.03.201 www.budapest.hu/2013/12/08

13. Ιουλίου 2013 – 01. Σεπτεμβρίου 2013

Μουσείο Hermitage, Armonial Hall, Αγία Πετρούπολη, Ρωσία

Τίτλος έκθεσης: “Από τον Guercino στον Caravaggio. Sir Denis Mahon και η ιταλική τέχνη του 17^{ου} αιώνα”

Μία πολύ επιτυχημένη έκθεση με μεγάλη συρροή κόσμου. Η συλλογή του Sir Mahon, ξεκινώντας με έργα του Guercino, περιλαμβάνει έξι πίνακες του Καραβάτζιο. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα πλαίσια αυτής της έκθεσης στον «Λαουτοπαίχτη» του Καραβάτζιο, με ένα ιδιαίτερο πολύ-αισθητηριακό αφιέρωμα μεταξύ 3 και 20 Νοεμβρίου. Ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να ενεργοποιήσει και τις πέντε αισθήσεις του. μπροστά από τον πίνακα: σε εννέα κυλινδρικά δοχεία από πλεξιγκλάς, τοποθετημένα πάνω σε ένα τραπέζι μπροστά από τον πίνακα έξι αρωματικές ουσίες λουλουδιών (ίριδα, χαμομήλι, γιασεμί, πορτοκαλοανθοί, ρόδα, δαμασκηνό τριαντάφυλλο) και τρεις φρούτων (σύκο, αγγούρι, δαμάσκηνο) αποκωδικοποιούν στον επισκέπτη τα αρώματα των ανθέων και φρούτων που ενέπνευσαν τον καλλιτέχνη στην δημιουργία του βάζου με τα άνθη, δίπλα στα φρούτα, μπροστά από τον «Λαουτοπαίχτη.» Ταυτόχρονα ο ήχος της μουσικής του λυρικού τραγουδιού “YouknowthatIloveyou”, που ακούγεται, συνδυάζει τη νότα που ο οργανοπαίχτης του πίνακα επιλέγει.

Η έκθεση μεταφέρθηκε ένα χρόνο αργότερα στο Palazzo Barberini της Ρώμης και γίνεται περιγραφή της στο αντίστοιχο έτος 2014/15.

Ανακτήθηκε 31.03.2016 http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/what-s-on/temp_exh/1999_2013/hm4_1_113/?lng=

2012

17. Φεβρουαρίου 2012 – 17. Ιουνίου 2012

Μουσείο Τέχνης, Ραβέννα, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “O Testori και η μεγάλη ευρωπαϊκή ζωγραφική: Δυστυχία και μεγαλείο της σάρκας”

Η μεγάλη αυτή έκθεση, αν και φιλοξενεί ελάχιστα έργα του Καραβάτζιο αξίζει να αναφερθεί τόσο για την θεματική της όσο και για την συγκέντρωση των εκθεμάτων της. Αφιερωμένη στον σπουδαίο ιστορικό και κριτικό τέχνης, συγγραφέα και ζωγράφο Giovanni Testori (1923-1993), συγκεντρώνει έργα πέντε αιώνων, με καλλιτέχνες που ο ίδιος αγάπησε και εκτενώς ασχολήθηκε. Υπήρξε λάτρης της τεχνικής του Καραβάτζιο, και επηρεάστηκε βαθιά από τον Longhi, με τον οποίο συνεργάστηκε στην μεγαλειώδη έκθεση το 1951. Την έκθεση απαρτίζουν 130 έργα από πενήντα καλλιτέχνες, οργανωμένα χρονολογικά, ξεκινώντας από την νατουραλιστική ζωγραφική της Λομβαρδίας και καταλήγοντας στον γερμανικό εξπρεσιονισμό. Εκτίθενται έργα των Caravaggio, Courbet, Giacometti, Bacon. Το εξώφυλλο του καταλόγου κοσμεί το έργο του Καραβάτζιο «Το αγόρι που δαγκώνεται από σαύρα».

Ανακτήθηκαν 02.04.2016 <http://www.giornalledellarte.com/articoli/2012/2/111962.html>

[la-critica-darte-in-mostra-a-ravenna-13693-default.aspx](http://www.la-critica-darte-in-mostra-a-ravenna-13693-default.aspx)

<http://www.letteratura.ra.it/articoli/giovanni-testori-e-la-grande-pittura=europa>

www.spaziod.it/magazine/n0801/vd.asp?id=2692

16. Ιουνίου – 15. Ιουλίου 2012 / 25 Ιουλίου – 11. Νοεμβρίου 2012

PalazzoBraschi, Ρώμη / Μουσείο της Μεσσήνης, Μεσσήνη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. Η Ανάσταση του Λαζάρου”

Στο κοινό της Ρώμης αλλά και στους πολυπληθείς επισκέπτες της αιώνιας πόλη δίνεται η ευκαιρία να θαυμάσουν για ένα μήνα το μόλις συντηρημένο έργο του Καραβάτζιο πριν επιστρέψει μόνιμα στην Μεσσήνη. Είναι η δεύτερη συντήρηση του έργου, η πρώτη είχε λάβει χώρα το 1951, χωρίς να μπορέσει να προλάβει το κρακελάρισμα του χρώματος στον καμβά. Από τα τέλη του Ιουλίου το έργο εκτίθεται στη Μεσσήνη.

Ανακτήθηκε 2.4.2016milano/artexpo.com/2012/06/20/Caravaggio-e-la-resurrezione-di-lazarro-museo-di-roma-palazzo-braschi-fino-al-15-juglio/

23. Ιουνίου 2012 – 14. Οκτωβρίου 2012

Μουσείο Fabre, Montpellier και Μουσείο Augustin, Toulouse, Γαλλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio και οι πρώτοι συνεχιστές του”

Οι εκθέσεις των δύο πόλεων είναι μια μεγαλειώδης απόδειξη για τη σπουδαιότητα της συνεργασίας μεταξύ Μουσείων. Στο πλαίσιο του προγράμματος ανταλλαγής FRAME (FrenchRegionalAmericanMuseumExchange) και την συμμετοχή μεγάλων ιταλικών και βρετανικών Μουσείων πραγματοποιείται η συγκέντρωση 140 αριστουργημάτων από την Αμερική και Ευρώπη. Το Μουσείο του Montpellier επικεντρώνεται πάλι στα έργα του Καραβάτζιο σε συνεχιστές του από την Ισπανία, Γαλλία και Ιταλία, ενώ το Μουσείο της Toulouse παρουσιάζει έργα του καλλιτέχνη με τους Φλαμανδούς και ολλανδούς συνεχιστές του. Αξίζει να σημειωθεί πώς τα δάνεια των εκθέσεων αυτών καλύπτουν πάνω από το 60% του συνόλου των έργων. Οι εκθέσεις παρουσιάστηκαν τον Νοέμβριο του 2012 στο CountryMuseumofArt του LosAngeles και τον Φεβρουάριο του 2013 στο WadsworthAtheneumMuseumofArt του Hartford.

Ανακτήθηκαν [04.04.2016 <http://www.augustins.org/en/-/corps-et-ombres-le-caravagisme-europeen?redirect=%2Fen%2Fles-expositions%2Farchives>](http://www.augustins.org/en/-/corps-et-ombres-le-caravagisme-europeen?redirect=%2Fen%2Fles-expositions%2Farchives)

<http://www.framemuseums.org/en/exhibitions/caravaggio-and-his-european-followers/>

2011

11. Φεβρουαρίου 2011 – 15. Μαΐου 2011

Sant’ Ivo alla Sapienza, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “Ο Caravaggio στη Ρώμη. Μια αυθεντική ζωή”

Η εικονική έκθεση απαρτίζεται από πρωτότυπα αδημοσίευτα έγγραφα του κρατικού αρχείου της Ρώμης, που αποδεικνύουν ότι ο Καραβάτζιο έφτασε στη Ρώμη σε ηλικία 25 ετών, εργάστηκε στο εργαστήριο του σικελού LorenzoCarli στη viaScrofa. Οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα να βιώσουν την Ρώμη όπως την έζησε ο καλλιτέχνης, μέσα από την προβολή εικόνων, εγγράφων, αποδείξεων, εξόδων που συμπληρώνουν την ανοικοδόμηση του παρελθόντος, αντιπαραθέτοντας

ταυτόχρονα πολλά έργα ζωγραφικής από άλλους καλλιτέχνες φίλους, εχθρούς, δασκάλους και οπαδούς, όπως και έργα του ίδιου.

Ανακτήθηκε 05.04.2016 <http://www.mondomostre.it/en/mostre/italia/90/caravaggio-a-roma/>

10. Μαρτίου 2011 – 15 Οκτωβρίου 2011

Palazzo Venezia, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. Το παρεκκλήσι Contarelli”

Στο πλαίσιο των εορτασμών της τέταρτης εκατονταετηρίδας από το θάνατο του Καραβάτζιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερευνών με καινοτόμες ψηφιακές τεχνολογίες ακτίνων X και φθορισμού. Η επίδειξη των ερευνών γίνεται με γιγαντοαφίσες των τριών έργων του παρεκκλησίου. Ένα διαδραστικό ταξίδι οδηγεί τους επισκέπτες μέσα από τα στρώματα βαφής έως τη στιγμή της τελικής δημιουργίας. Παράλληλα γίνεται προβολή βίντεο σε γιγαντοοθόνη πέντε μέτρων που αναβιώνει την ιστορία του παρεκκλησίου από το ξεκίνημά της έως τον παρόντα χρόνο.

Ανακτήθηκαν 05.04.2016

Poloromano.benoculturali.it/index.php?it/22/eventi/70/Caravaggio-la-capella-contarelli

www.repubblica.it/speziali/arte/recensioni/2011/03/18/news/quanto_caravaggio_sbagliana_una_mostra_sulla_contarelli_13777456/

11. Μαρτίου 2011 – 03. Ιουλίου 2011

Museo Diocesano, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: “Το βλέμμα του Caravaggio. Τα χρόνια της μαθητείας ανάμεσα στη Βενετία και το Μιλάνο”

Με κεντρικό πυρήνα το έργο του Καραβάτζιο «Η Μαστίγωση Του Ιησού» του μουσείου Carodimonte της Νάπολης, που εκτίθεται για πρώτη φορά στο Μιλάνο μετά την έκθεση του Longhi το 1951, η έκθεση επισημαίνει τα έργα που παρατήρησε ο νεαρός Καραβάτζιο στο ταξίδι του από το Μιλάνο στη Βενετία. Εκτίθενται 60 αριστουργηματικά έργα από τους μεγαλύτερους δημιουργούς της εποχής, που τεκμηριώνουν την αντίληψη του νέου τότε καλλιτέχνη για την μετέπειτα τεχνική του. Η έκθεση χωρίζεται σε έξι ενότητες με έργα των Titian, Giorgone, Titorento, Lotto, Ambrogio, Petersano κ.α.

Ανακτήθηκε 05.04.2016 <http://milano.mentelocale.it/30648-gli-occhi-di-caravaggio-al-museo-diocesano-la-mostra-di-vittorio-sgarbi/>

11. Μαΐου 2011- 25. Σεπτεμβρίου 2011

Palazzo Doria Pamphilj, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “Ματαιοδοξία. Lotto, Caravaggio, Guercino της συλλογής DoriaPamphilj”

Το θέμα της έκθεσης αφιερώνεται στην εφήμερη φύση της επίγειας ζωής με αναφορά στην ματαιοδοξία του συλλεκτικού πλούτου των γενεών Pamphilj. Υπάρχουν τέσσερις θεματικές ενότητες. Οι τρεις πρώτες αφιερώνονται σε τρία διαφορετικά είδη ζωγραφικής: τη νεκρή φύση, τη θρησκευτική ζωγραφική και την προσωπογραφία, ενώ η τέταρτη αφιερώνεται στον συλλέκτη Benedetto Pamphilj, προστάτη των τεχνών και συγγραφέα. Η έκθεση κλείνει με τη διαδρομή στα πορτρέτα των κληρονόμων, ως μαρτυρία της ματαιοδοξίας, σε διαφορετικά ιστορικά και πολιτιστικά πλαίσια, από την εποχή του χριστιανισμού έως και τον 18^ο αιώνα. Πλάι στον Καραβάτζιο εκτίθενται οι Preti, Ribera, Fetti, Sacchi.

Ανακτήθηκε

06.04.2016 www.beniculturali.it/mibac/export/MIBAC/Contenuti/MibacUnif/Eventi/visualizza_as_set.html

2010

20. Φεβρουαρίου 2010 – 13. Ιουνίου 2010

Scuderie del Quirinale, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio”

Το επετειακό έτος 2010 σηματοδοτεί τα τετρακόσια από το θάνατο του Caravaggio. Για πρώτη φορά εορτάζεται ο Caravaggio με αφορμή την επέτειο του θανάτου του, με μια σειρά εκθέσεων τόσο στη πατρίδα του, όσο και σε όλη την Ευρώπη. Εικοσιδύο μουσεία, από τη Ρώμη και το Βερολίνο έως το Παρίσι μέχρι την Αγία Πετρούπολη και τη Νέα Υόρκη αποτίουν φόρο τιμής στον δημοφιλή πια καλλιτέχνη με αφορμή την επέτειο του θανάτου του. Η “εκ νέου ανακάλυψή” του από τον Longhi και η μεγαλειώδης έκθεση του το 1951 έχει ξυπνήσει ένα τσουνάμι επιστημονικών μελετών και αντιπαραθέσεων για την απόδοση των έργων στον ίδιο ή σε Καραβατζιστές συνεχιστές της τεχνοτροπίας του.

Μέχρι σήμερα τα συγγράμματα σχετικά με τον Caravaggio ξεπερνούν τις τέσσερις χιλιάδες. Ο ζωγράφος χαίρει πλέον μίας δημοτικότητας, που μπορεί να συγκριθεί μόνο με αυτή του Botticelli. Και στους δύο ζωγράφους παρατηρείται μια αλλαγή τεχνοτροπίας στη διάρκεια της δημιουργίας τους, την οποία οι βιογράφοι συνδέουν με μεγάλη ευχαρίστηση με τις συνθήκες ζωής τους. Και οι δύο γνώρισαν την επιτυχία και την αναγνώριση εν ζωή. Ο Botticelli αντιγράφηκε όσο κανείς άλλος ζωγράφος του 15^{ου} αιώνα. Το Καραβατζικό στυλ δούλεψαν αμέσως περί τους πενήντα ζωγράφοι, οι ονομαζόμενοι Καραβατζιστές.

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον και πιθανώς και η αγοραστική αξία, καταδεικνύεται όχι μόνον από την πληθώρα των ερευνητικών συγγραμμάτων, αλλά και από την προσπάθεια απόδοσης νέων έργων, που έρχονται στο φως στον Caravaggio. Για αυτό το λόγο η Scuderie del Quirinale επιλέγει να εκθέσει αποκλειστικά είκοσι τέσσερα από τα πιστοποιημένα έργα του καλλιτέχνη, και πιθανώς η έκθεση της Ρώμης να έχει μικρή έκταση, όμως τόσα συγκεντρωμένα έργα μόνο ενός καλλιτέχνη σε μία και μόνο έκθεση, είναι γεγονός που συναντάται σπάνια σε εκθέσεις και είναι η μοναδική ατομική έκθεση του καλλιτέχνη εντός της εικοσαετίας. Άξιος μνείας είναι ο κατάλογος της

έκθεσης στον οποίο για κάθε ένα πίνακα υπάρχει αναλυτική εκτίμηση, κάθε φορά και από έναν διαφορετικό ιστορικό τέχνης, όλοι αναγνωρισμένοι ερευνητές του έργου του Caravaggio. Την έκθεση πλαισιώνουν και δυσπρόσιτα έργα στο κοινό: «οι Μουσικοί» από τη Νέα Υόρκη, τον «Λαουτιέρα» από την Αγία Πετρούπολη, τους «Χαρτοκλέφτες» από το Τέξας, τον «Ιωάννη τον Βαπτιστή» από το Κάνσας, τη «Μεταστροφή του Αγίου Παύλου» από Ιδιωτική συλλογή της Ρώμης. Η έκθεση συγκέντρωσε τον εκπληκτικό αριθμό των πεντακοσίων ογδόντα χιλιάδων επισκεπτών, τον μεγαλύτερο της τελευταίας δεκαετίας, σύμφωνα με τις αναφορές των μέσων ενημέρωσης, που την χαρακτήρισαν μεγαλειώδη. Ο ξένος τύπος αναφέρθηκε εκτενώς στην έκθεση με διθυραμβικά σχόλια, ενώ σε ελάχιστα κλαδικά περιοδικά γίνονται επικριτικές αναφορές για τον φωτισμό των έργων. Το φυσικό φως αντικαταστάθηκε από τεχνητό ημίφως. Δέσμες φωτός από σποτ εξοπλισμένα με άσπρους ή κίτρινους λαμπτήρες φώτιζαν τα έργα δυσχεραίνοντας την κατανόηση της χρωματικής απόδοσης των πινάκων. Συνειδητά οι οργανωτές της έκθεσης δεν μετακίνησαν τα έργα των εκκλησιών SantaMariadelPopolo, SanLuigideiFrancesi, και SantaAgostino, ώστε οι επισκέπτες να μεταβούν σε αυτές και να βιώσουν τα έργα επί τόπου με το φως, για το οποίο οι πίνακες ζωγραφίστηκαν, επιτρέποντας τις φιγούρες να αναδύονται από το σκοτεινό τους φόντο.

Ανακτήθηκαν 10.04.2016 <http://www.scuderiequirinale.it/categorie/categoria-77>

www.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst/caravaggio-in-rom-der-mensch-ist-eine-frucht-die-blutet-und-singt-1572763.html

22. Μαΐου 2010 – 17. Οκτωβρίου 2010

GalleriaPalatina- PalazzoPitti, GalleriaUffizi, VillaBardini, Φλωρεντία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio e Caravaggeschi a Firenze” Ο Καραβάτζιο και οι Καραβατζιστές στη Φλωρεντία.

Η δεύτερη μεγάλη έκθεση στην Ιταλία για τα 400 χρόνια από τον θάνατο του Καραβάτζιο διοργανώνεται με τρεις εκθέσεις στην Φλωρεντία: οι γκαλερί Uffizi, η γκαλερί Παλατίνα του PalazzoPitti και η βίλα Barberini κατοχυρώνουν έτσι την δεύτερη θέση παγκοσμίως, για πόλη της Φλωρεντίας, μετά την Ρώμη, για την κατοχή της μεγαλύτερης συλλογής έργων ζωγραφικής του Καραβάτζιο και των συνεχιστών του. Πάνω από 100 έργα εκτίθενται, 6 έργα του Καραβάτζιο πλάι στα έργα των Καραβατζιστών, τα περισσότερα από αυτά προέρχονται από την συλλογή των Μεδίκων, που πρώτοι στην Φλωρεντία των αρχών του 17^{ου} αιώνα, ενδιαφέρθηκαν και συνέλεξαν έργα των οπαδών του Καραβάτζιο από τον ευρωπαϊκό χώρο, ενώ οι ζωγράφοι της Φλωρεντίας έμειναν αδιάφοροι ίσως ακόμα και εχθρικοί στην νατουραλιστική καινοτόμα απόδοση του Καραβάτζιο, παραμένοντας πιστοί στην ισχυρή τοπική παράδοση του ακαδημαϊκού σχεδίου. Τα 6 έργα του Καραβάτζιο προέρχονται από διαφορετικές χρονικές περιόδους, ικανά να καλύψουν διαφορετικά στιγμιότυπα στην πορεία της ζωγραφικής του δημιουργού τους, με πρώτο το πορτρέτο του MaffeoBarberini, ιδιωτικό δάνειο και κλείνοντας με το πορτρέτο Ιπότη της Μάλτας. Και τα δύο πορτρέτα απέδωσαν πρόσφατες έρευνες στον Καραβάτζιο. Η VillaBardini θέλοντας να αποτίσει φόρο τιμής, με την ευκαιρία του επετειακού έτους, στον RobertoLonghi εκθέτει την συλλογή του με τίτλο «Καραβάτζιο και Καινοτομία». Ο κατάλογος της έκθεσης περιέχει εκτεταμένες αναφορές σε έγγραφα από την ερευνητική δουλειά των τελευταίων χρόνων, που σχετίζονται με το τελευταίο ταξίδι του καλλιτέχνη θέλοντας να καταδείξει ως προγραμματισμένο τελικό προορισμό την Φλωρεντία, στην οποία δεν πρόλαβε να φτάσει. Ο

αντίκτυπος από την έκθεση ήταν, ως αναμενόμενο, θετικός. Ωστόσο κριτική ασκήθηκε από το σύνολο των μέσων ενημέρωσης που αναφέρθηκαν στην διάσπαση της έκθεσης σε διαφορετικούς χώρους, για εισπρακτικούς λόγους, την κακή συνοχή της galleriaPalatina συγκριτικά με αυτήν των Uffizi, ενώ εξήραν την πληρότητα του καταλόγου.

Ανακτήθηκαν 13.04.2016

http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Eventi/visualizza_asset.html_775935535.html

2. Οκτωβρίου 2010 – 30. Ιανουαρίου 2011

CastelodiMiradoto, SanSecondodiPinerolo, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio in Piemonte: luce e ombre dal Seicento” Ο Καραβάτζιο στο Πιεμόντε: φως και σκιές του 17^{ου} αιώνα.

Μία μικρή έκθεση σε μία ιδιαίτερα μικρή πόλη της Τοσκάνης που έχει όμως ενδιαφέρον, καθώς συγκεντρώνει πλάι στο μοναδικό έργο του Καραβάτζιο που καλλιτέχνησε στο Piemonte, «Ιδού ο Άνθρωπος», επτά αντίγραφα έργων του, προερχόμενα όλα από συγχρόνους του. Δίπλα στο αυθεντικό έργο βρίσκεται το πιστό του αντίγραφο, σήμερα στην εκκλησία του Θείου Βρέφους στην Πράγα. Ιδιαιτερότητα της έκθεσης αποτελεί η παράλληλη επίδειξη ερευνών με ψηφιακά ακτινολογικά μέσα, όλων των έργων, προκειμένου να επιτραπεί στους επισκέπτες μια άμεση σύγκριση μεταξύ των έργων του Καραβάτζιο με αυτά των συνεχιστών και αντιγραφών επί των ημερών του. Αξίζει να σημειωθεί πως η γνησιότητα του έργου «Ιδού ο Άνθρωπος», που έχει αποδοθεί από την Mina Gregori, δεν γίνεται αποδεκτή από όλους τους ειδικούς, όπως είναι ο Sebastian Schütze.

Ανακτήθηκαν 15.04.2016 <http://travelling.travelsearch.it/2010/09/13/caravaggio-in-piemonte-luce-e-ombre-dal-seicento/20420>

<http://www.ilgiornaledellarte.com/articoli/2010/10/104461.html>

http://www.provincia.torino.gov.it/speciali/2010/caravaggio/cart_stampa2.htm

25. Σεπτεμβρίου 2010 – 12. Δεκεμβρίου 2010

PallazoGallavresi, Caravaggio

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. Mecenati e Pitorri” Προστάτες και ζωγράφοι.

Η μικρή πόλη της οποίας το όνομα ο Μικελάντζελο Μερίζι προσάρτησε μόνος του σαν μέρος του ονόματός του, τιμά την επέτειο των 400 χρόνων από τον θάνατό του με μια σειρά εκδηλώσεων, τμήμα της οποίας είναι και η παραπάνω έκθεση. Το μόνο ιδιόχειρο έργο που εκτίθεται είναι «Νέος που δαγκώνεται από σαύρα». Η έκθεση θέλει να αναβιώσει την βιογραφία του Καραβάτζιο με δύο ενότητες: η πρώτη με 16 προσωπογραφίες των σημαντικότερων από τους προστάτες και συλλέκτες του, με σχέδια από τον OttavioLeoni και η δεύτερη με 15 έργα ζωγραφικής με πορτρέτα φίλων και ανταγωνιστών του.

Ανακτήθηκαν 19.4.2016 <https://www.libroco.it/dl/aa.vv/Silvana-Editoriale/9788836618248/Caravaggio-Mecenati-e-Pittori/cw214282032527735.html>

http://www.academia.edu/12556666/Caravaggio._Mecenati_e_Pittori

18. Ιουλίου 2010 – 18 Αυγούστου 2010

MonteArgentario, Πόρτο Έρκολε

Τίτλος έκθεσης: “Michelangelo Merisi da Caravaggio – Chiuder la vita” Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάτζιο – Το Τέλος της ζωής.

Η μικρή πόλη όπου άφησε την τελευταία του πνοή ο Καραβάτζιο, τιμά τον καλλιτέχνη με αφορμή τα 400 χρόνια από τον θάνατό του, εκθέτοντας τον πίνακα *Ο Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής* στην εκκλησία του Αγίου Εράσμου, δάνειο από την Galleria Borghese.

Ανακτήθηκε 19.04.2016 <http://www.portoercole.org/webs/caravaggio1/index.html>

04. Μαΐου 2010 – 04. Ιουλίου 2010

Whitfield Fine Art Museum, Λονδίνο, Αγγλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio’s friends and foes” Φίλοι και εχθροί του Καραβάτζιο.

Αυτή η έκθεση συμπεριλαμβάνει, πέρα από τα έργα του Caravaggio, και έργα αντιπάλων του, όπως του Giovanni Baglione και του Tomaso Salini, αλλά και συντρόφων του, όπως ο Prospero Orsi και ο Antiveduto Grammatica και ο Cavalier d’ Arpino. Δανειστές της έκθεσης αποτελούν τα Ευρωπαϊκά μουσεία και οι πρώτοι συλλέκτες των έργων τους, καθώς και η Εθνική Αμνηστία (National Trust). Ένα από τα ορόσημα της έκθεσης είναι και η αυτοπροσωπογραφία του πρώτου βιογράφου του Caravaggio, του Baglione, που ζωγράφησε το 1606, επηρεασμένος από τη Καραβατζική τεχνική, σε μια καλή προσπάθεια ανάδειξης του ταλέντου του. Ένας άλλος αντίζηλος του Caravaggio, ο Tomaso Salini, συχνά αναφερόμενος ως ο «φύλακας άγγελος» του Baglione, ζωγράφησε τον πίνακα του Βάκχου που εκτίθεται επίσης στο χώρο. Ανάμεσα στους υπόλοιπους καλλιτέχνες, κι ο Louis Finson, πιστός φίλος του Caravaggio, του οποίου το ταλέντο συχνά παραβλέπεται, παρόλη τη συνεισφορά του ως συνεχιστή της τεχνικής του Caravaggio, γεγονός που φανερώνεται από τη συλλογή αυτή, μέσω δύο μεγαλοουρημάτων του, φιλοτεχνημένα το 1610. Αυτά αποτελούν τον «Αδάμ και την Εύα», ένα δάνειο του μουσείου της Τέχνης και Ιστορίας της Τέχνης του πανεπιστημίου Marburg της Γερμανίας, και ένα ακόμα έργο το οποίο δείχνει τον Άγιο Σεβαστιανό, πρόσφατα ανακαλυφθέν κομψοτέχνημα που μέχρι πρόσφατα βρισκόταν σε ιδιωτική συλλογή της Γερμανίας, έργα που στοιχειοθετούν την ονομαζόμενη «Καραβατζική σχολή». Όσον αφορά τα έργα του Prospero Orsi ξεχωρίζουν ο *Λαουτιέρης*, ομώνυμο έργο με του Caravaggio, δύο έργα του Lo Sparadino, το ένα δάνειο από τη Διεθνή Αμνηστία στο Attigham Park και το άλλο του Perth Museum και την Γκαλερί τέχνης στη Σκωτία, και τη «Μαρία Μαγδαληνή» του Orazio Gentileschi.

Με τόσα έργα των μιμητών του Caravaggio, το πρόβλημα της απώλειας της αίσθησης του ίδιου του καλλιτέχνη είναι φανερό, αφήνοντας στον επισκέπτη παράλληλα μια αίσθηση του ανικανοποίητου κενού και της υπεκφυγής από την ουσία.

Η έκθεση αποτελεί μέρος από μία σειρά εκδηλώσεων στην Ευρώπη που αποδίδουν φόρο τιμής στον Caravaggio για τα τετρακόσια χρόνια μετά το θάνατό του. Ταυτόχρονα εκτίθενται έργα εχθρών και φίλων του Caravaggio από την εποχή που ζούσε. Έτσι έχουμε έργα με μια επιβλητική προσωπογραφία. Έτσι έχουμε έργα των ζωγράφων Giovanni Baglione και Tommaso Salini εχθρικά κείμενοι προς αυτόν, όπως και των φίλων του Caravaggio, Louis Finson και Prospero Orsi καθώς και των ζωγράφων Antivedutto Grammatika και Cavalier d' Arpino στα ατελιέ που εργαζόταν ο Caravaggio. Τα δάνεια προέρχονται μεταξύ άλλων από το National Trust, Ευρωπαϊκά Μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Ο όγκος των συγκεκριμένων έργων δίνει τη δυνατότητα για μία ερευνητική ματιά και μία νέα αξιολόγηση παρέχοντας σε οποιονδήποτε τη δυνατότητα να λάβει γνώση για την προσωπικότητα του Caravaggio και να αξιολογήσει εκ νέου έργα σύγχρονών του, των οποίων την ζωή και το έργο επηρέασε η μεγαλοφυής μορφή του καλλιτέχνη και ιδιαίτερα η τεχνική του.

Ανακτήθηκαν 21.04.2016 <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/reviews/caravaggios-friends-foes-whitfield-fine-art-london-2021115.html>

<http://artdaily.com/news/38372/Caravaggio-s-Friends-and-Foes-Opened-at-Whitfield-Fine-Art#.WDLFWuaLTDC>

<http://www.timesofmalta.com/articles/view/20100513/world/caravaggios-friends-and-foes-a-major-loan-exhibition.307045>

26. Μαρτίου 2010 – 26. Σεπτεμβρίου 2010

Villadel' Principe, Γένοβα

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio e la fuga” Ο Καραβάτζιο και η τέχνη της φούγκας. Η ζωγραφική των τοπογραφιών στις κατοικίες Doria Pamphilj.

Μετά την πλήρη αποκατάσταση του εσωτερικού και των κήπων της «βίλας του Πρίγκιπα», της πολυτελούς κατοικίας των ευγενών Pamphilj, στην Γένοβα, παρουσιάζεται στις αίθουσες του κτιρίου μια έκθεση 80 έργων προερχόμενα από τις συλλογές των διαφόρων κατοικιών των είκοσι γενεών της δυναστείας Pamphilj, πολλά εκ των οποίων εκτίθενται για πρώτη φορά. Το θέμα αφορά το Λομβαρδικό τοπίο. Την έκθεση ανοίγει η «Ανάπαυση κατά τη φυγή στην Αίγυπτο», το μοναδικό έργο του Καραβάτζιο που πλαισιώνει την έκθεση, και απεικονίζεται στο εξώφυλλο του καταλόγου.

Ανακτήθηκε 21.04.2016 <http://www.doriapamphilj.it/genova/caravaggio-e-la-fuga/>

20. Ιανουαρίου 2010 – 14. Μαρτίου 2010

Nationalmuseum, Στοκχόλμη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. The Mystery of the two Saint Francis in Meditation”

Με αφορμή το επετειακό έτος του Καραβάτζιο, το εθνικό Μουσείο της Στοκχόλμης διοργανώνει μία πραγματικά μικρή έκθεση επιδεικνύοντας τους δύο πίνακες του Αγίου Φραγκίσκου,

πλαισιωμένους από τις αναλυτικές τεχνολογικές έρευνες και τις επιστημονικές τεκμηριώσεις που διαχωρίζουν το αυθεντικό από το αντίγραφο. Η ίδια έκθεση μεταφέρθηκε στις 26. Μαρτίου – 3 Μαΐου στο SinebrychofArtMuseum, Ελσίνκι.

Ανακτήθηκε 25.4.2016

www.nationalmuseum.se/sv/English/startpage/Exhibitions/Past-exhibitions-/Caravaggio-x-z/

12. Οκτωβρίου 2010 – 06. Μαρτίου 2011

Gemäldegalerie, Βερολίνο, Γερμανία

Τίτλος έκθεσης: “Hommage an Caravaggio” Φόρος τιμής στον Καραβάτζιο.

Για τα τετρακόσια χρόνια από το θάνατο του Caravaggio συνελέγη το σύνολο των έργων του από τα μουσεία της Γερμανίας, στην “αίθουσα πινάκων” του Βερολίνου, σε συνδυασμό με μία υψηλής κλάσης συγκέντρωση έργων από Caravaggisten. Σε ξεχωριστή αίθουσα εκτίθενται τα δύο χαμένα έργα ως ανάμνηση μετά την πυρκαγιά στο καταφύγιο του πολέμου όπου αποθηκεύτηκαν τα έργα του μουσείου KaiserFriedrich. Σε ασπρόμαυρα αντίγραφα, αποδεδειγμένα με τρία αυθεντικά, δύο υψηλής αντιγραφής, και σε είκοσι οχτώ συνολικά έργα του Caravaggio σε τρεις αίθουσες την επιρροή που άσκησε η επαναστατική ζωγραφική του με έργα Ουτρεχτιανών Καραβατζιστών και της Ιταλίας με έργα των Rubens και Rembrandt. Οι δύο υψηλής τεχνικής κόπιες είναι το «*Το πορτρέτο ενός άνδρα με σπαθί και γάντια*» από ιδιωτική συλλογή και «*Η Αγία Οικογένεια με το νεαρό Ιωάννη*» από τη Galerie Alte Meister του Kassel.

Τα τρία αποδεδειγμένα πλέον έργα του Caravaggio που εκτίθενται είναι «*Ο Νικηφόρος Έρωας*» του ίδιου μουσείου, «*Ο άπιστος Θωμάς*» της Bildergalerie του ανακτόρου Sanssouci, που σώθηκαν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και «*Ο Νεαρός Ιωάννης*» από την Πινακοθήκη Carolitana της Ρώμης. Σε ασπρόμαυρες φωτογραφίες αυθεντικού μεγέθους παρουσιάζονται τα τρία χαμένα έργα του ζωγράφου, που ανήκαν στην Gemäldegalerie από τον Μάιο του 1945. Από τότε τα έργα «*Ο Άγιος Ματθαίος με τον άγγελο*» και «*Ο Ιησούς στον κήπο των ελαιών*» παραμένουν άφαντα.

Ανακτήθηκαν 25.04.2016

<http://kunstundfilm.de/2010/11/hommage-an-caravaggio/>

www.smb.museum/ausstellungen/detail/hommage-an-caravaggio/16102010.html

23. Οκτωβρίου 2010 – 27. Μαρτίου 2011

Castello Sismondo, Ρίμινι, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio και οι παλαιοί ζωγράφοι του 17^{ου} αιώνα”

Σε συνεργασία με το παλαιότερο αμερικανικό μουσείο τέχνης WadsworthAtheneum της πόλης Hartford έφτασαν στην πόλη Ρίμινι για τον εορτασμό του Καραβάτζιο, 15 προσεκτικά επιλεγμένα, θεμελιώδη έργα του Μπαρόκ, όλα μεγάλα μεγέθους, συνεχιστών του, μαζί με το αριστουργηματικό έργο «*Έκσταση του αγίου Φραγκίσκου*» του ίδιου, που αποτελεί τον κεντρικό

πυρήνα και πλαισιώνεται από έργα Ιταλών Καραβατζιστών: Cigoli, Marazzone, Gentileschi, Strozzi, Ισπανών: Zurbaran, Ribera, Φλαμανδών: vanDyck, Hals και του Γάλλου LeSueur.

Ανακτήθηκε 25.04.2016 http://www.icastelli.it/event_details-1287232292-caravaggio_ed_altri_pittori_del_seicento_castel_sismondo_di_rimini-it.php

2009

19. Νοεμβρίου 2009 – 28. Μαρτίου 2010

Musei Civici, Πάντοβα, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio, Lotto, Ribera: Quattro secolidi capolavori dalla Fantazione Longhi a Padova” Τέσσερις αιώνες αριστουργημάτων του ιδρύματος Λόνγκι στην Πάντοβα.

Όπως δηλώνει και ο υπότιτλος της έκθεσης, τα εκθέματα προέρχονται από την συλλογή του Roberto Longhi, 50 έργα μάρτυρες της ιταλικής ιστορίας τέχνης σε μία σύγκριση με τις συλλογές του Μουσείου Civici. Τα έργα είναι χρονολογικά τοποθετημένα με αφετηρία τον 13^ο έως τον 17^ο αιώνα. Συναρπαστικός πυρήνας της έκθεσης το «Αγόρι που δαγκώνεται από σαύρα», της συλλογής Longhi, πλαισιωμένο από έργα που πιστοποιούν το ενδιαφέρον και τη μίμηση για την νατουραλιστική απόδοση από συγχρόνους του Καραβάτζιο.

Ανακτήθηκε 26.04.2016 <http://padovacultura.padovanet.it/it/musei/caravaggio-lotto-ribera>

02. Οκτωβρίου 2009 – 24. Ιανουαρίου 2010

Galleria Borghese, Ρώμη, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio – Bacon. Το πρόσωπο του ανθρώπινου πόνου”

Με αφορμή τα τετρακόσια χρόνια από το θάνατο του Caravaggio και τη γέννηση του Bacon πριν από εκατό χρόνια. Η συνάντηση των δύο καλλιτεχνών έχει ως θεματική την αντιπαράθεσή τους που ξεδιπλώνει μια συγγενή επιλογή της απεικόνισης του ανθρώπινου σώματος που ξεφεύγει και στους δύο από τα κλισέ της εποχής τους. Σαν στοχαστική αντιπαράθεση, μπορούμε να σημειώσουμε ότι το ανθρώπινο σώμα είναι και για τους δύο ζωγράφους θέατρο της οδύνης, του πόνου, του εφήμερου, χωρίς να σημαίνει ότι ο βρετανός Bacon έχει ουδόλως επηρεαστεί από τον Caravaggio, ή εμπνευστεί από τα έργα του. Η αντιπαράθεση έγκειται στην προσέγγιση των δύο πτυχών της ανθρώπινης οδύνης. Στον μεν Caravaggio απεικονίζεται με ρεαλισμό, στον δε Bacon, χωρίς να ενδιαφέρεται για την πραγματικότητα, αποδίδεται ακούσια στην ψυχή, το υποσυνείδητο. Έτσι στο θέμα πόνος αποδίδεται από τη μία πλευρά η εσωτερική πλευρά και από την άλλη η εξωτερική πλευρά της ανθρώπινης ύπαρξης. Τα μέσα κατέδειξαν την σημαντικότητα του τόπου έκθεσης, καθώς αυτός χαρακτηρίζεται ως το έμβλημα στην Ιστορία Τέχνης, ως προσωποποιημένη ενσωμάτωση της ερμηνείας της ιστορίας.

Παραλληλίζοντας αυτούς τους δύο “καταραμένους” της τέχνης, παρατηρούμε δεκατέσσερα έργα του Caravaggio να εκτίθενται σε αυτή την έκθεση, έξι εκ των οποίων ανήκουν στην Gallerie Borghese και καλύπτουν όλο το τόξο της δημιουργίας του. Επίσης οχτώ επιφανή δάνεια, η «Αρνηση του Αγίου Πέτρου» από το Μητροπολιτικό μουσείο της Νέας Υόρκης και τα υπόλοιπα, όπως και η «Ανάσταση του Λαζάρου» από την εκκλησία της Santa Maria del Popolo, και άλλες

Ιταλικές πόλεις. Είκοσι αριστουργηματικά έργα του Francis Bacon από το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα εξέφρασαν στη ζωγραφική το μαρτύριο της ύπαρξης με την ίδια ένταση και εφευρετική μεγαλοφυΐα. Τα έργα του Bacon αποτελούνταν από το τρίπτυχο του Αυγούστου του 1972 από την Tate Gallery, το τρίπτυχο από το Fearnley Museum του Όσλο εμπνευσμένο από την Ορέστεια του Αισχύλου από το Arts Collection του Συμβουλίου Επικεφαλής VI το 1949.

Ανακτήθηκαν 27.04.2016 <http://caravaggio-bacon.dieciGrandimostre.it/>

http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/Eventi/EventiInEvidenza/InItalia/visualizza_asset.html_2087320246.html

01. Απριλίου 2009 – 26. Ιουλίου 2009

Städel Museum, Φρανκφούρτη, Γερμανία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio in Holland. Musik und Genre bei Caravaggio und den Utrechter Caravaggisten” Ο Καραβάτζιο στην Ολλανδία. Μουσική και είδος στον Καραβάτζιο και τους Ουτρεχτιανούς Καραβατζιστές.

Ιδρυτής που θεμελίωσε την ρωμαϊκή ζωγραφική μπαρόκ, δεν επισκέφτηκε ποτέ την Ολλανδία. Αντίθετα μια ομάδα ζωγράφων από την Ουτρέχτη της Ολλανδίας βρήκαν τον δρόμο τους για τη Ρώμη, την εποχή που ο Caravaggio ζούσε εκεί και η Ρώμη αποτελούσε το τότε κέντρο της Ευρωπαϊκής ζωγραφικής, δίχως ωστόσο να συναντήσουν τον ίδιο το Meister. Οι ονομαζόμενοι Ουτρεχτιανοί Καραβατζιστές Hendrick–Terbugghen, Gerard von Honthorst και Dick van Baburen ενστερνίστηκαν τη νέα γλώσσα, είδος της ζωγραφικής του μεγάλου ινδάλματός τους και εν συνεχεία ανέπτυξαν και τροποποίησαν, συνδέοντάς την με τοπικά Ουτρεχτιανά θέματα.

Τα θέματά τους εμφανίζουν μία μίξη από το Ρωμαϊκό Καραβατζικό στυλ και την παραδοσιακή Ολλανδική ζωγραφική, τα οποία ξαναβρίσκονται στα θέματα των Ουτρεχτιανών πινάκων με μουσικούς. Εκτέθηκαν τα έργα του Caravaggio «Ο Χριστός εστεμμένος με αγκάθια» και ο «Λαουτοπαίκτης». Η έκθεση συγκέντρωσε για τη φορά μία πολυάριθμη και σημαντική επιλογή έργων απεικόνισης μουσικών των ονομαζόμενων Ουτρεχτιανών Καραβατζιστών. Τα έργα αυτά των Ουτρεχτιανών αντιπαραβάλλονται με αυτά του Καραβάτζιο. Πάνω από σαράντα έργα έφτασαν από μουσεία της Ευρώπης, υποστηρίζοντας την έκθεση με δάνεια, όπως το Kunsthistorisches Museum της Βιέννης, το Rijksmuseum του Άμστερνταμ, το Centraal Museum της Ουτρέχτης και το Museum of Fine Arts της Βοστώνης. Η θεματική της έκθεσης επικεντρώνεται σε μία εκτενή κι αριστοτεχνική επιλογή πινάκων με μουσικούς και σκηνές οίκων ανοχής, από τους ονομαζόμενους Καραβατζικούς της Ουτρέχτης.

Στον αντίποδα, έχουν εκτεθεί εξάισια έργα του Καραβάτζιο, με επίκεντρο τον «Λαουτιέρα», της ίδιας θεματικής όπως και των Ουτρεχτιανών Καραβατζιστών.

Ανακτήθηκε 28.04.2016 Kultur-online-net/node/751

17. Ιανουαρίου 2009–29. Μαρτίου 2009

Πινακοθήκη Brera, Μιλάνο, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: “*Caravaggio ospita Caravaggio*” Ο Καραβάτζιο φιλοξενεί τον Καραβάτζιο.

Στο Μουσείο εκτίθενται και οι δύο αποδόσεις των πινάκων του καλλιτέχνη «Δείπνο στους Εμμαούς», καθώς το έργο των προγενέστερων χρόνων του, «Νέος με καλάθι φρούτων», που έρχεται σε αντίθεση με το έργο των μεταγενέστερων χρόνων του, «Δείπνο στους Εμμαούς». Επιπλέον, το μουσείο φιλοξενεί και το έργο «Κοντσέρτο», που δανείστηκε από το μουσείο Metropolitan της Νέας Υόρκης, του οποίου όμως η αυθεντικότητα αμφισβητείται από πολλές φωνές ιστορικών τέχνης. Η δυναμική αυτή της έκθεσης βρίσκεται στην αντιπαράθεση δύο αποδόσεων του Δείπνου, όπου διακρίνεται η μετάβαση της ζωγραφικής του 16^{ου} αιώνα στον μοντερνισμό και στα όρια του ρεαλισμού. Την έκθεση ακολουθούν μικρότερες εκθέσεις στην διάρκεια του έτους για τον εορτασμό των διακοσίων χρόνων της λειτουργίας της Πινακοθήκης Brera.

Ανακτήθηκαν 28.04.2016

http://milano.repubblica.it/cronaca/2016/10/27/news/caravaggio_milano-150703495/

<http://www.electaweb.it/mostre/scheda/brera-ospita-caravaggio-milano-pinacoteca-di-brera/it>

12. Οκτωβρίου 2009 – 11. Απριλίου 2010

Museo di Capodimonto / Certosa e Museo di San Martina / Castel San Elmo / Museo Dukadi Martina / Museo Pignatelli / Palazzo Reale, Νάπολη

Τίτλος έκθεσης: “*Επιστροφή στην εποχή του Μπαρόκ. Από τον Caravaggio στον Vanvitelli*”

Ένας λαμπρός σχεδιασμός με έξι θεματικές εκθέσεις στα κυριότερα μουσεία της Νάπολης που εμπλέκει ολόκληρη την πόλη και την ευρύτερη περιοχή, με 51 διαδρομές σε εκκλησίες, μοναστήρια, παλάτια και περιφερειακά μουσεία. Πρωτοβουλίες που συμπληρώνουν τα εκατον πενήντα χρόνια ιστορικής διαδρομής του μπαρόκ στην πόλη περιλαμβάνουν την αρχιτεκτονική, την μουσική και το θέατρο. Οι εκθέσεις τεκμηριώνουν την γνωστική πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία 30 χρόνια, επιδεικνύοντας τα νέα αποκτήματα που έφεραν στο φώς η έρευνα και οι τελευταίες αποκαταστάσεις. Σκοπός της έκθεσης είναι η αναβίωση της περιόδου του μπαρόκ με χαρακτηριστικά στιγμιότυπα και είδη της, με τις αντιφάσεις και αντιθέσεις της, με την δυστυχία και την μεγαλοπρέπεια του 17^{ου} αιώνα, που γίνεται αντιληπτή σαν σκηνικό ενός τεράστιου θεάτρου με πρωταγωνιστές τους κατοίκους της πόλης, των οποίων η καθημερινή πραγματικότητα νοείται σαν μια ατέρμονη ιστορική συνέχεια.

Η εποχή του Μπαρόκ ορίζεται χρονολογικά με την άφιξη του Καραβάτζιο στη Νάπολη το 1606, και συνεχίζει με την παρουσία των αρχιτεκτόνων Vantivelli και Fuga στην πόλη το 1750. Ο πλούτος των εκθεμάτων ξεπερνάει τα 500 έργα, πέρα από ζωγραφικούς πίνακες, σχέδια, γλυπτά, κεραμική, κοσμήματα, έπιπλα, πορσελάνες, από ιδιωτικές συλλογές και δάνεια ιταλικών και ξένων μουσείων. Έργα του Καραβάτζιο εκτίθενται στο μουσείο Capodimonte.

Ανακτήθηκαν 29.4.2016 <http://www.daringtodo.com/featured/ritorno-al-barocco-sei-mostre-e-trenta-itinerari-per-ritrovare-gli-splendori-napoletani.php>

<http://www.ilsole24ore.com/art/SoleOnLine4/Tempo%20libero%20e%20Cultura/2009/12/ritorno-barocco-napoli.shtml>

2008

16. Νοεμβρίου 2008 – 14. Δεκεμβρίου 2008

Palazzo Marino (Sala Alessi), Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: *“La Conversione di Saulo” Η μεταστροφή του Σαούλ.*

Έργο συνδεδεμένο με περιπετειώδη μοίρα από την ανάθεσή του κιάλας, κατέληξε μετά από το πέραςμα του στην Ισπανία τα χέρια της οικογένειας Odescalchi, στο Μιλάνο. Εκτίθεται για ένα μήνα με ελεύθερη είσοδο στο κοινό και δωρεάν εκπαιδευτικές ξεναγήσεις τόσο για σχολεία όσο και για τους επισκέπτες. Ιδιαιτερότητα αποτελεί η δυνατότητα που δίνεται στους επισκέπτες να έχουν μία άποψη του έργου 360 μοιρών, που τους επιτρέπει να εξετάσουν και την πίσω πλευρά του έργου, μια ασυνήθιστη επιφάνεια που αποτελείται από επτά οριζόντιες σανίδες κυπαρισσιού. Το έργο είχε συντηρηθεί το 2006 και οι επίπονες εργασίες αποκατάστασης έχουν καταγραφεί σε βίντεο, το οποίο προβάλλεται και αποκαλύπτει όλες τις λεπτομέρειες των εργασιών αποκατάστασης και των δύο πλευρών. Ελκυστικό είναι επίσης το γεγονός της εγγύτητας: το έργο εκτίθεται στο ύψος των επισκεπτών και όχι όπως αρχικά προοριζόταν σε ύψος 3 μέτρων, κατά την δημιουργία του για τη Santa Mariadel Popolo της Ρώμης. Με την ευκαιρία της έκθεσης του έργου κυκλοφορεί ένας συνοπτικός κατάλογος, ο οποίος περιέχει τις σε βάθος μελέτες και έρευνες για την διαδρομή του έργου και όλα τα στάδια των διαγνωστικών τεχνολογικών εξετάσεων για την πιστοποίηση του έργου με τα πορίσματα που προέκυψαν. Η ιδιωτική πρωτοβουλία σε αγαστή συνεργασία με τον δήμο Μιλάνου έτυχε της ένθερμης υποστήριξης όλων των μέσων επικοινωνίας και των κατοίκων του Μιλάνου.

Ανακτήθηκε 29.4.2016

<http://www.tekne-media.net/archivi/2008/11/15/mostra/34116.html>http://www.artearti.net/magazine/articolo/Faccia_a_faccia_con_Caravaggio_La_conversione_di_Saulo_in_mostra_a_Milano/

03. Απριλίου 2008 – 22. Ιουνίου 2008

Musei San Domenico, Φορλί, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: *“Caravaggio. Bari della collezione Mahon” Καραβάτζιο. Οι Χαρτοκλέφτες της συλλογής Μαχόν.*

Το έργο *Χαρτοκλέφτες* έρχεται να συμπληρώσει την έκθεση του Μουσείου “Guido Cagnacci. Πρωταγωνιστής του 17^{ου} αιώνα μεταξύ Caravaggio και Reni”, η οποία άρχισε στις αρχές του χρόνου με διάρκεια έξι μηνών. Το αμφιλεγόμενο έργο είχε αναγνωρισθεί ως γνήσιο έργο του Καραβάτζιο ένα χρόνο πριν, από τους κορυφαίους μελετητές Mina Gregori και Maurizio Marini, μετά την απόκτησή του, έναντι 50.000 λιρών σε δημοπρασία του Sotheby το 2006, από τον συλλέκτη και ιστορικό τέχνης Denis Mahon. Πρόκειται για μία νεώτερη έκδοση του ίδιου θέματος που δημιούργησε ο Καραβάτζιο για τον Ντελ Μόντε και βρίσκεται σήμερα στο μουσείο Kimbell, της πόλης Fortworth του Texas. Το έργο αποτελεί ως σήμερα αντικείμενο έρευνας καθώς αμφισβητείται η αυθεντικότητά του. Σύμφωνα με τον Sebastian Schütze «Οι Χαρτοκλέφτες» της

συλλογής Mahon είναι αντίγραφο λόγω της ποιότητας εκτέλεσης του έργου. Ο κύριος όγκος του καταλόγου της έκθεσης είναι αφιερωμένος στις μελέτες και στις πρόσφατες αποκαταστάσεις του πίνακα που διενήργησε το μουσείο Ashmolean της Οξφόρδης, όπου εκτίθεται, που θέλουν να αποδείξουν την αυθεντικότητα του έργου.

Ανακτήθηκαν 29.4.2016 <http://1995-2015.undo.net/it/presentazione/69200>

www.libroco.it/dl/aa.vv/Silvana-Editoriale/9788836611133/Caravaggio-I-Bari-delle-Collezione-Mahon-Edizione-Italiana-e-Inglese/cw540341782733619.html

29. Νοεμβρίου 2008 - 13. Απριλίου 2009

PalazzoReale, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: " Η Ψυχή του νερού"

Σκοπός της έκθεσης η κατανόηση της αξίας ενός πολύτιμου στοιχείου της φύσης, η ευαισθητοποίηση για την απώλεια του φυσικού αγαθού και η σημασία του στην ανάπτυξη του μεσογειακού πολιτισμού από τους προϊστορικούς χρόνους έως σήμερα. Έργα από διάσημα μουσεία, γλυπτά, πάπυροι, ανάγλυφα σκεύη από τον 4ο π.Χ. αιώνα απεικονίζουν την σημασία του νερού για την ανάπτυξη του πολιτισμού. Τα εκατόν είκοσι ένα εκθέματα χωρίζονται σε επτά ενότητες, μια διαδρομή που αφηγείται την ιστορία του νερού μέσα στο χρόνο σαν μια αλληγορία για τη ζωή: Το νερό ως δημιουργία, ως μητέρα, ως δότης ομορφιάς και νεότητας, σαν ταξίδι στη θάλασσα, σαν καθρέφτης και σύμβολο των συναισθημάτων, σαν αρχέγονο μέσο κάθαρσης αμαρτιών και αναγέννησης. Στην ενότητα με τον συμβολισμό του νερού σαν τόπος συναισθημάτων και βαθύτατων ασυνείδητων φόβων εκτίθεται «Ο Νάρκισσος» του Καραβάτζιο.

Ανακτήθηκαν 29.4.2016 <http://www.museostoriaeartetrieste.it/lanima-dellacqua/>

http://www.comune.milano.it/wps/portal/ist/it/news/primopiano/archivio_2007-2011/cultura/cultura_anima%20dellacqua

2007

11. Οκτωβρίου 2007 – 11. Δεκεμβρίου 2007

Καθεδρικός Ναός Αγ. Ιωάννη, Valletta, Μάλτα

Τίτλος έκθεσης: "Caravaggio και πίνακες ρεαλισμού στην Μάλτα"

Ο Αποκεφαλισμός του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή απέναντι από τον Άγιο Ιερώνυμο που γράφει είναι τα δύο αριστουργηματικά έργα που φιλοτέχνησε ο Καραβάτζιο, όταν κατέφυγε στην Μάλτα, για τον δεύτερο καθεδρικό ναό της Βαλέτα. Ο Αποκεφαλισμός του Αγίου Ιωάννη ένα εξαιρετικό δείγμα σύζευξης δραματικού θεάματος και ευλάβειας, το μόνο έργο που έχει την υπογραφή του καλλιτέχνη, ευδιάκριτη, στο αίμα από το λαιμό του Αγίου Ιωάννη, ως μέρος της σκηνής. Είναι το μεγαλύτερο έργο που δημιούργησε ο Καραβάτζιο σε καμβά. Πόλος έλξης σε μη τουριστική περίοδο για τους επισκέπτες.

Ανακτήθηκε 29.4.16 http://www.maltacultureguide.com/index.php?page=article&article_id=10

13. Οκτωβρίου 2007 - 10. Φεβρουαρίου 2008

Ίδρυμα Ferrero, Alba, Ιταλία

Τίτλος έκθεσης: "Dal Duecento a Caravaggio a Morandi"

Η γενέτειρα του μεγάλου ιστορικού και ερευνητή τέχνης R. Longhi, υποδέχεται εβδομήντα ένα έργα της ιδιωτικής συλλογής του, προσφέροντας στους επισκέπτες της έκθεσης δωρεάν είσοδο. Η παρουσίαση χωρίζεται σε επτά ενότητες, αντίστοιχες με την χρονολογική σειρά των έργων. Η κάθε ενότητα περιλαμβάνει πίνακες από τον εκάστοτε αιώνα, ξεκινώντας με έργα του 12ου αιώνα και καταλήγοντας στον 18ο αιώνα. Στην έκτη ενότητα αντιπροσωπευτικά έργα του 17ου αιώνα εκτίθενται: *Αγόρι που το δαγκώνει σαύρα* του Καραβάτζιο, με πίνακες από τους Caracciolo, Battistiello, Mattia Preti, Carlo Saraceni, Mattias Stromer και Guido Reni.

Ανακτήθηκαν 30.4.2016 <http://www.studioesseci.net/mostra.php?IDmostra=352>

<http://www.100torri.it/newsite/?p=5327>

15. Δεκέμβρη 2007 – 14. Μαρτίου 2008

Μουσείο Pepoli, Trapani, Σικελία

Τίτλος έκθεσης: "Caravaggio. L'immagine del divino. Un tribute a Sir Mahon" Η εικόνα του θείου. Φόρος τιμής στον Sir Mahon.

Μετά από την έκθεση στην πρωτεύουσα της Μάλτας Βαλέτα, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, που διήρκησε ένα μήνα, η έκθεση έρχεται στην Σικελία με αφορμή τα τετρακόσια χρόνια από το πέραςμα του Καραβάτζιο από την Σικελία, γιορτάζοντας ταυτόχρονα τα 97^α γενέθλια του Σέρ Mahon για την συμβολή του κορυφαίου μελετητή και ερευνητή του 17^{ου} αιώνα. Την έκθεση επιμελήθηκε ο Σέρ Denis Mahon, και φιλοξενεί το μόνιμο δάνειο του ίδιου από το μουσείο Almolean της Οξφόρδης *Οι χαρτοκλέφτες*. Η έκθεση φιλοξενεί μια εξαιρετική επιλογή έργων που έφτασαν από το Πρίνστον: *Η θυσία του Ισαάκ*, και *Άγιος Φραγκίσκος σε έκσταση*, *Η θυσία του Ισαάκ* από την Μόντενα, δύο εκτελέσεις του έργου *Άγιος Φραγκίσκος σε έκσταση*, από τα μουσεία Cívica της πόλης Udine, και Cremona, *Ο Άγιος Ιωάννης* από τη Ρώμη και *Ο Άγιος Ιωάννης στην πηγή* από ιδιωτική συλλογή, *Το προσκύνημα των ποιμένων* και η *Ανάσταση του Λαζάρου* από το μουσείο της Μεσσήνης. Η έκθεση αποτελεί μία πρώτης τάξης ευκαιρία για τους ερευνητές του έργου Καραβάτζιο, αφού συγκεντρώνει πολλαπλές εκτελέσεις ίδιων θεμάτων.

Ανακτήθηκαν 30.4.2016 http://caravaggio.trapaniwelcome.it/mostra_caravaggio_trapani.php

http://www.artearti.net/magazine/articolo/Caravaggio_L_immagine_del_divino/

5. Μαρτίου 2007 – 29. Ιουλίου 2007

Palazzo della Ragione, Verona

Τίτλος έκθεσης: "Il settimo splendore. La modernita della malinconia" Η εβδομη λάμψη. Η καινοτόμα μελαγχολία.

Η έκθεση αξίζει να αναφερθεί, όχι για την παρουσία του Καραβάτζιο σε αυτήν, μίας και τα εκτιθέμενα έργα του είναι ελάχιστα, αλλά για την τρανή προσπάθεια των τεσσάρων ετών που κατεβλήθησαν, ώστε να επιτευχθεί μία έκθεση, επιτομή της ιστορίας τέχνης, με δάνεια από τα σημαντικότερα ιταλικά και ευρωπαϊκά μουσεία. Δομημένη σε έξι ενότητες με εναρκτήριο αριστουργηματικό καλλιτέχνη τον Μιχαήλ Αγγελο, καλύπτει τις περιόδους από τον 15^ο έως τον 20^ο αιώνα με 180 έργα ζωγραφικής ετερογενών καλλιτεχνών κάτω από την ομπρέλα της κρίσης του ανθρωπισμού και την αλλαγή του τοπίου της φύσης. Έργα των Tintoretto, Giorgione, Lotto, Ribera, El Greco, De Chirico, Pussin και άλλων.

Ανακτήθηκε 30.4.2016 <http://1995-2015.undo.net/it/mostra/50279>

24. Οκτωβρίου 2007 – 10.Ιανουαρίου 2008

Μοναστήρι SanDomenicoMaggiore, Νάπολη

Τίτλος έκθεσης: “La mostra impossibile” Η ανέφικτη έκθεση.

Μια εξαιρετική έκθεση αριστουργηματικών έργων, που σε καμία περίπτωση δεν θα ήταν δυνατή, αφού πρόκειται για τα πιο μεγαλειώδη έργα των πιο μεγάλων καλλιτεχνών μαζεμένα σε ένα μόνο χώρο. Η ψηφιακή τεχνολογία όμως κάνει το αδύνατο δυνατό, με αναπαραγωγές των σημαντικότερων έργων του Λεονάρντο, Ραφαήλ και Καραβάτζιο. Σε υψηλή ανάλυση με χρονική σειρά, άψογα φωτισμένα, σε πραγματικό μέγεθος προβάλλονται 117 αναπαραγωγές πινάκων και τοιχογραφιών των τριών τεράστιων ονομάτων της Ιστορίας Τέχνης. Μία καταπληκτική ψηφιακή έκθεση, η οποία πραγματικά κάνει το αδύνατον, δυνατό, και μάλιστα με το μικρό αντίτιμο των πέντε ευρώ. Η έκθεση ταξίδεψε στις μεγαλύτερες πόλεις της Ιταλίας και στην Αμερική, ξεκινώντας το 2005 πάλι από την Νάπολη και τελειώνοντας στη Ρώμη κατά το επετειακό έτος του Καραβάτζιο το 2010, χωρίς όμως να κατορθώσει να φτάσει στην γειτονική Ελλάδα.

Ανακτήθηκαν 30.4.2016 <http://www.mostreimpossibili.rai.it/>

http://napoli.repubblica.it/cronaca/2014/01/04/foto/la_mostra_impossibile-75112504/1/#15

<http://www.mostreimpossibili.rai.it/>

30. Μαρτίου 2007 – 20.Ιανουαρίου 2008

Παλάτι του Μπάκινγχαμ, Λονδίνο

Τίτλος έκθεσης: “The art of Italy in the royal collection Renaissance and Barock”

Η βασιλική γκαλερί του Αγγλικού θρόνου ανοίγει τις πόρτες της για τους επισκέπτες με πάνω από εξήντα έργα από την αναγέννηση και την εποχή του μπαρόκ. Στην συλλογή βρίσκονται δύο έργα του Καραβάτζιο, ένα από τα πρώτα του έργα: «Νέος που καθαρίζει φρούτο» και το δεύτερο από την ύστερη περίοδο «Το κάλεσμα των αγίων Πέτρο και Ανδρέα». Η συλλογή μπαρόκ περιλαμβάνει σύγχρονους του Καραβάτζιο και συνεχιστές του.

Ανακτήθηκαν 30.4.2016

<http://studiointernational.com/index.php/italian-paintings-and-drawings-the-royal-collection>

<http://www.thearttribune.com/The-Art-of-Italy-in-the-Royal.html>

2006

9. Σεπτεμβρίου 2006 – 7. Ιανουαρίου 2007

Museum Kunstplast, Ντύσελντορφ, Γερμανία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. Auf den Spuren eines Genies” Στα χνάρια μιας ιδιοφυίας.

Η έκθεση «Καραβάτζιο-Στα ίχνη μίας ιδιοφυίας» παρουσιάζει μαζί με αυθεντικά έργα και αντίγραφα, όπως και αμφισβητήσιμους πίνακες. Δέκα αναγνωρισμένα αυθεντικά έργα, εννέα αμφισβητήσιμα και είκοσι έργα καλλιτεχνών που ασχολούνται με τη δημιουργία αντιγράφων απαρτίζουν την έκθεση. Παρουσιάζεται η Μέδουσα, η οποία από το 1997 και μετά ισχύει σαν γνήσιο έργο του Καραβάτζιο. Παρουσιάζονται επίσης και οι δύο αποδόσεις του έργου «Η Μάρθα μαλώνει την Μαγδαληνή», η μία δίπλα στην άλλη, η μία εκ των οποίων είναι αντίγραφο από την Christ Church Picture Gallery της Οξφόρδης, δίπλα στο γνήσιο δάνειο από την πόλη του Ντίτροϊτ. Θεωρώ πως η γοητεία της έκθεσης έγκειται στην μίξη των πιστοποιημένων έργων με αυτά που είναι υπό αμφισβήτηση, όπως και με αντιγραφές. Έτσι η έκθεση ανοίγει ένα διάλογο μεταξύ ιδιόχειρων έργων και αντιγράφων, ενώ η αντιπαράθεση δίνει την ευκαιρία στον θεατή να υποβάλει σε δοκιμασία την αντίληψη και τα κριτήρια εκτίμησής του.

Αξιόλογος είναι και ο κατάλογος της έκθεσης, που προσφέρει διευκρινήσεις για κάθε έργο και την προέλευσή του, όσον αφορά την αποκατάστασή και τις τεχνολογικές εξετάσεις που υπέστη όπως και ενδελεχές σχόλιο, το οποίο σταθμίζει τις διαπιστώσεις για αυθεντικότητα ή μη του έργου, καταλήγοντας σε ένα συμπέρασμα. Στα άρθρα των συγγραφέων, όλοι έγκριτοι, μακροχρόνιοι ερευνητές των έργων του Καραβάτζιο, παρατίθενται δύο αντιμαχόμενες απόψεις, που προσπαθούν να πείσουν επιχειρηματολογώντας για την θεώρησή τους.

Ο τύπος, μετά και την πρόσφατη έκθεση του Άμστερνταμ, ανέδειξε την έκθεση λόγω της σύγκρισης ως μη επιτυχή. Σαν αποτυχία κρίθηκε και η σκηνική παρουσίαση των πινάκων, με συχνές αναφορές στον μικρό όγκο διασήμων έργων. Επίσης επικρίθηκε και ο κατά τα άλλα αξιολογότερος κατάλογος, ως ιδιαίτερα απαιτητικός και εξειδικευμένος για την πλειονότητα των επισκεπτών. Ο απόηχος της σημαντικής ωστόσο έκθεσης δίνει έναυσμα σε συγγραφείς για την συγγραφή εμπνευσμένων έργων από την έκθεση βιβλίων όπως ο Henning Manhell, η Ingrid Noll και το e-book “Der Meister aus Caravaggio” της Τάνια Κίνγκελ.

Ανακτήθηκαν 02.05.2016 Arthist.net/reviews/380/mode=exhibitions#note1

www.kunstduesseldorf.de/museums-galerie-ausstellungen

www.tanja-klinkel.de

27. Απριλίου 2006 – 30. Ιουνίου 2006

Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio e il Seicento” Καραβάτζιο και 17^{ος} αιώνας

Μια από τις σπάνιες ευκαιρίες για το ελληνικό κοινό να απολαύσει έργα του μεγάλου δημιουργού και των συγχρόνων του σε ελληνικό έδαφος, στα πλαίσια του εορτασμού των 20 χρόνων από την λειτουργία του μουσείου.. Η προηγούμενη έκθεση είχε λάβει χώρα δέκα χρόνια πριν στην Θεσσαλονίκη, όταν αυτή ήταν πολιτιστική πρωτεύουσα. Τρία μεγάλα μεγέθους έργα, θρησκευτικού περιεχομένου του Καραβάτζιο που συνοδεύονται από 13 έργα συνεχιστών και ανταγωνιστών του, έρχονται σε μια συνεργασία ανταλλαγής κυκλαδικών ειδωλίων του μουσείου, με την «Ανάσταση του Λαζάρου» του μουσείου της Μεσίνα, έργο που δεν εγκαταλείπει συχνά το Πολυθεματικό Μουσείο της Μεσίνα λόγω των μεγάλων διαστάσεών του. Πλάι σε αυτό φτάνει από την Ρώμη, των Μουσείων Capitolini, «Ο άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής» και από ιδιωτική συλλογή «Η θλιμμένη Μαγδαληνή». Τα έργα των συνεχιστών και ανταγωνιστών του, αν και λίγα, είναι αντιπροσωπευτικά: «Ο Άγιος Πέτρος θεραπεύει τον ανάπηρο» του βάν Μπαμπούρεν, «Στιγματισμός του αγίου Φραγκίσκου» του Χόντχορστ, «Ιδε ο Άνθρωπος» του ντε Ριμπέρα, «Ο Χριστός και η Χανααναία» του Πρέτι κ.ά. Κατά την διάρκεια της έκθεσης προβάλλεται η ταινία Ungeioinfuga του βρετανού Derek Jarman. Η έκθεση έτυχε μεγάλης ανταπόκρισης, σε όλη την διάρκεια της, γεγονός που δυσχέραινε την θέαση των πινάκων, καθώς τόσο η στενότητα του χώρου -δεδομένου του μεγέθους των έργων- όσο και ο φωτισμός ήταν κακοί σύμβουλοι για τον θεατή.

Ανακτήθηκε 02.05.2016

<http://www.kathimerini.gr/248635/article/politismos/arxeio-politismoy/karavatzio-kai-karavatzisti>

24. Φεβρουαρίου 2006 – 18. Ιουνίου 2006

VanGoghMuseum, Άμστερνταμ

Τίτλος έκθεσης: “Rembrandt - Caravaggio” Από τον Ρέμπραντ στον Καραβάτζιο

Με αφορμή τα τετρακοσιοστά γενέθλια του Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606-1669) ξεκίνησαν οι Ολλανδοί μια πανηγυρική φιέστα με τίτλο “Rembrandt 400” σε όλα τα σημαντικά μουσεία της χώρας. Στο πλαίσιο αυτό οργανώθηκε και η κορυφαία έκθεση των δύο μεγίστων της ζωγραφικής, με τετρακόσιους χιλιάδες επισκέπτες. Η θεματική της έκθεσης, κοινή και στους δύο αντιπαραβαλλόμενους καλλιτέχνες, κινείται στις διαχρονικές έννοιες του έρωτα, της θρησκείας, της σεξουαλικότητας, της βίας. Τον απόηχο της αναπόφευκτης σύγκρουσης των δύο γιγάντων σε αυτή την έκθεση περιγράφει ο SamuelHerzog, κριτικός τέχνης στην εφημερίδα Züricher με μία παρομοιώδη μεταφορά. «Είναι σαν να ήθελε κανείς να συγκρίνει τον Jim Jarmusch με τον QuentinTarantino, να συναγωνιστεί το Dead Man με το Kill Bill. Το φως και η σκιά, η ρεαλιστική απόδοση στον Καραβάτζιο είναι σχεδόν σοκαριστική. Η νίκη του Caravaggio είναι αδιαμφισβήτητη», δήλωσε στις 4 Μαρτίου του 2006.

Με περισσότερους από τριάντα πίνακες από όλο τον κόσμο σκηνοθετήθηκε η συνάντηση των δύο έξοχων του Μπαρόκ για πρώτη φορά σε μία αναπόφευκτη σύγκριση: το έργο του Rembrandt «Ιερή Οικογένεια» του 1634 δίπλα στον ομότιτλο πίνακα του Caravaggio του 1603. Νέοι δίπλα σε νέους ή γυναικείες φιγούρες δίπλα σε άλλες γυναικείες φιγούρες. «Ο Απόστολος Παύλος αρνείται τον Ιησού», έργο του 1660 του Ρέμπραντ, δίπλα στην «Προδοσία του Ιησού», έργο του 1602 του Καραβάτζιο. «Η τύφλωση του Σαμψών» του Ρέμπραντ, δίπλα από τον «Αποκεφαλισμό του Ολοφέρνη» του Καραβάτζιο. Ο πίνακας του Καραβάτζιο «Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής» το τελευταίο έργο εκτέθηκε σε αυτήν την έκθεση πρώτη φορά για το κοινό, προερχόμενο από

ιδιωτική συλλογή του Μονάχου. . Το 1976 θεωρήθηκε ως μη γνήσιο και χρονολογείται στα 1610, αλλά μετά από τελευταίες έρευνες θεωρήθηκε γνήσιο έργο. Σύμφωνα με τους ερευνητές βρισκόταν στην κατοχή του καλλιτέχνη όταν αυτός ξεψύχησε στο Πόρτο Ερκόλε και έκτοτε χάθηκαν τα ίχνη του. Η κριτική σε όλα τα μέσα ήταν διθυραμβική, όπως καταδεικνύουν οι χαρακτηριστικοί τίτλοι εφημερίδων «τόση ομορφιά που δεν μπορείς να συγκρατήσεις τα δάκρυα σου», «υπάρχουν στιγμές που σαν θεατής θέλεις να πέσεις στα γόνατα», «μία γιορτή της ζωγραφικής» κ.ά.

Ανακτήθηκαν 03.05.2016

<http://www.summacultura.de/magazine/2006/09-2006/rembrandt>

<https://www.welt.de/print-welt/article200436/In-Amsterdam-werden-Kunstwerke-von-Rembrandt-und.html>

<http://www.kathimerini.gr/251420/article/politismos/arxeio-politismoy/remprant---karavatzio-sto-amsterntam>

2005

15. Οκτωβρίου 2005 – 6. Φεβρουαρίου 2006 / PalazzoReale, Μιλάνο

5. Μαρτίου 2006 – 9. Ιουλίου 2006 / LiechtensteinMuseum, Βιέννη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio el’ Europa. Il movimento caravagesco international da Caravaggio a Mattia Preti” Καραβάτζιο και Ευρώπη. Το διεθνές караβατζικό κίνημα από τον Καραβάτζιο ως τον Ματία Πρέτι.

Έγινε με αφορμή τα τριακόσια χρόνια από το θάνατο του Πρέτι (1613-1699), του τελευταίου σημαντικότερου αντιπροσώπου των Καραβατζιστών. Οργανώθηκε από κοινού με το δήμο του Μιλάνου και το μουσείο Liechtenstein της Βιέννης. Η έκθεση παρουσιάστηκε πρώτα στο Μιλάνο και έπειτα μεταφέρθηκε στη Βιέννη. Περιλαμβάνει 14 ιδιόχειρα έργα του Καραβάτζιο και αντιπροσωπευτικά έργα συγχρόνων της τεχνοτροπίας του και συνεχιστών του στην Ιταλία και την Ευρώπη έως τα τέλη του 1635.

Ανακτήθηκαν 03.05.2016

http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20051012_OTS0284/caravaggio-ausstellung-im-palazzo-reale-in-mailand-und-im-liechtenstein-museum-in-wien-bild

<http://www.art-port.cc/artikel/caravaggio-schau-kommt-nach-wien/>

25. Νοεμβρίου 2005 – 5. Μαρτίου 2006

SantaMariadellaScala, PalazzoSquarcialupi, Σιέννα

Τίτλος έκθεσης: “Siena e Roma. Raffaello, Caravaggio ei Protagonisti di un legame antico” Σιέννα και Ρώμη. Ραφαέλο, Καραβάτζιο οι πρωταγωνιστές σε σύνδεση με την αρχαιότητα.

Η έκθεση καταδεικνύει την συνεχή σχέση των δύο πόλεων στα θέματα πολιτισμού, θρησκείας και τέχνης από την αρχαιότητα ως τον μεσαίωνα και μέχρι την αναγέννηση. Με στόχο να ανακατασκευάσει και να απεικονίσει την αλληλεπίδραση τους τόσο στην ιστορία της τέχνης όσο και στην πολιτική ζωή παρουσιάζει 170 έργα μεταξύ των οποίων χαρακτηριστικά, γλυπτά, κοσμήματα, αρχειακά έγγραφα, σχέδια, πλάι στους πίνακες των μεγίστων Ραφαήλ και Καραβάτζιο. Η θεματική περιλαμβάνει οκτώ διαδρομές, σύμφωνες με τα εκθέματα, πολλά εκ των οποίων έχουν φτάσει από μουσεία της Ευρώπης και της Αμερικής. Ο Καραβάτζιο εκπροσωπείται με τον «Νάρκισσο» από την Ρώμη και τους «Μουσικούς» από το μητροπολιτικό μουσείο της Νέας Υόρκης.

Ανακτήθηκαν 04.05.2016

http://www.civita.it/mostre_e_musei/mostre/siena_e_roma_raffaello_caravaggio_e_i_protagonisti_di_un_legame_antico

<http://www.verniceprogetti.it/siena-e-roma-raffaello-caravaggio-e-i-protagonisti-di-un-legame-antico/>

23. Φεβρουαρίου – 22. Μαΐου 2005 / National Gallery, Λονδίνο

23. Οκτωβρίου 2004 – 23. Ιανουαρίου 2005 / Μουσείο Capodimonte, Νάπολη

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. The final years” Καραβάτζιο. Τα τελευταία χρόνια

Αυτή η έκθεση αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω των έργων της, που φιλοτεχνήθηκαν μετά την φυγή του Καραβάτζιο από τη Ρώμη, και βρέθηκε περιπλανώμενος δραπέτης από το νόμο τα τελευταία τέσσερα έτη της ζωής του. Παρόλο που δεν είχε κατορθώσει να κλείσει τα τριανταενέα χρόνια της ζωής του όταν ξεψύχησε στην εξορία, είχε καταφέρει να αναπτύξει ένα συγκεκριμένο και ώριμο, και πιο σκοτεινό και συναισθηματικό ρεαλισμό, παρόμοιο με αυτόν του εξηντάχρονου Ρέμπραντ ή του εβδομηντάχρονου Τιτσιάνο. Ίσως σε αυτό να συντέλεσε η απόσταση από τη Ρώμη και η πίεση που ασκούσαν εκεί η παράδοση ή και τα πρότυπα της αρχαιότητας.

Τα δεκαέξι έργα του από τα είκοσι τρία συνολικά που σίγουρα αποδίδονται στον Καραβάτζιο στα τέσσερα τελευταία χρόνια της ζωής του εκτίθενται με χρονολογική σειρά. Σκοπός είναι η ανάδειξη της αλλαγής της τεχνικής του καλλιτέχνη που καταδεικνύεται στην αρχή της έκθεσης μέσα από τον παραλληλισμό και τη σύγκριση δύο εκδοχών του έργου του καλλιτέχνη, του «Δείπνου εις τους Εμμαούς». Στο πρώτο έργο που βρίσκεται στη National Gallery ο Ιησούς με ανάλαφρες κινήσεις στέκεται πάνω από το καλάθι φρούτων, αποδίδοντας μια πραγματικά νεκρά φύση. Πέντε χρόνια αργότερα, στον πίνακα με το ίδιο θέμα της Πινακοθήκης Μπρέρα οι χειρονομίες μετριάζονται, βαραίνουν, κυριαρχεί μονοχρωμία του καφέ χρώματος, οι σκιές είναι βαθύτερες, το τραπεζομάντηλο βρώμικο και αντί ενός μικρού κοτόπουλου υπάρχουν μόνο ψωμί και κρασί από ένα πήλινο κανάτι. Τα έργα τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο, καταδεικνύουν μεγαλειωδώς την αλλαγή στην εξέλιξη. Ακόμα και η φιγούρα του αναστηθέντα Ιησού δεν είναι αυτή που του νέου άνδρα του πρώιμου έργου, αλλά ενός γηραιότερου, με ίσως μεγαλύτερη σοφία, και πιο ήρεμη χειρονομία, πάνω από την αριστερή γωνία του καμβά υπάρχει ένας μεγάλος σκοτεινός τόπος χωρίς φως. Αυτός ο σκοτεινός άδειος χώρος είναι ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται στα τελευταία έργα του Καραβάτζιο. Η έκθεση συγκέντρωσε 200.000 επισκέπτες, ένα τεράστιο νούμερο, αν λάβει κανείς υπόψη την ιδιαίτερα δύσκολη προσβασιμότητα στο μουσείο, λόγω μη ύπαρξης μέσων μαζικής μεταφοράς αλλά και την παντελή

έλλειψη χώρου στάθμευσης για ιδιώτες. Σύμφωνα με τους διοργανωτές τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ένα θρίαμβο πέραν κάθε προσδοκίας. Η έκθεση μεταφέρθηκε με τρία λιγότερα έργα ένα μήνα μετά την λήξη της στο Λονδίνο, με τον ίδιο τίτλο.

Ανακτήθηκε 06.05.2016

<http://www.repubblica.it/2005/b/sezioni/arte/classifiche/17febb/17febb/17febb.htm>

18. Οκτωβρίου 2005 – 15.01.2006

Εθνικό Μουσείο της Καταλονίας, Βαρκελώνη, Ισπανία

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio και η ευρωπαϊκή ζωγραφική του ρεαλισμού”

Τον πυρήνα της έκθεσης αποτελεί η ανατρεπτική ζωγραφική του Καραβάτζιο με 12 έργα του, από εθνικά και διεθνή μουσεία, ιδιωτικές συλλογές, ένας πρωτοφανής όγκος έργων για την Καταλονία, πλαισιωμένα από 70 έργα δημιουργών του 17^{ου} αιώνα του ευρωπαϊκού ρεαλισμού. Τα έργα του Καραβάτζιο ανοίγουν την έκθεση και είναι χρονολογικά τοποθετημένα, με πρώτο «Αγόρι που το τσιμπάει σαύρα» και τελευταίο «Το μαρτύριο της αγίας Ούρσουλας». Η επιρροή του γίνεται άμεσα κατανοητή με τα έργα των ιταλών και ισπανών караβατζιστών που ακολουθούν.

Ανακτήθηκαν 07.05.2016 http://elpais.com/diario/2005/10/08/cultura/1128722402_850215.html

<http://www.museunacional.cat/ca/caravaggio-i-la-pintura-realista-europea-0>

2004

14. Φεβρουαρίου 2004 – 2. Μαΐου 2004

MuseoCivicoAlaPonzone, Κρεμόνα

Τίτλος έκθεσης: *Pittori della realita: le Ragioni di una Rivoluzione da Ferra e Leonardo a Caravaggio e Ceruti* ”Ζωγράφοι της πραγματικότητας. Λόγοι για μια επανάσταση από τον Φάππα και τον Λεονάρντο στον Καραβάτζιο και Τσερούτι.

Η έκθεση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, της Νέας Υόρκης, και μεταφέρθηκε εκεί στις 27 Μαΐου για τρεις μήνες, μετά την λήξη της στην Κρεμόνα. Με περισσότερα από 110 έργα υποστηρίζεται η μεγάλη διαδρομή της νατουραλιστικής ζωγραφικής στην Λομβαρδία, αρχίζοντας από το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα και καταλήγοντας στον 18^ο αιώνα. Στόχος της έκθεσης είναι η ανάδειξη της Λομβαρδίας σαν τόπο γέννησης του σύγχρονου ρεαλισμού με την καθοριστική συμβολή του Λομβαρδού Καραβάτζιο στην εξάπλωση της νατουραλιστικής επανάστασης στην Ευρώπη, με πρόδρομο τον Leonardo και στην συνέχεια με ζωγράφους του Μπέργκαμο και Μπρέσια. Πρόκειται για μία αξιοθαύμαστη προσπάθεια του συνόλου των πολιτιστικών και δημοτικών φορέων της γεωγραφικής περιοχής της Κρεμόνα να εδραιώσουν αυτήν την ερμηνεία σε όλο τον κόσμο, μεταξύ των ιστορικών τέχνης και το ευρύ κοινό. Τα έργα των VincenzoForra και Leonardo στα τέλη του 15^{ου} αιώνα ανοίγουν την έκθεση, ο 16^{ος} αιώνας αντιπροσωπεύεται από τον Καραβάτζιο και την έκθεση κλείνουν έργα του 18^{ου} αιώνα των Fra’ Galgario και Ceruti.

Ανακτήθηκε 07.05.2016 <http://1995-2015.undo.net/it/mostra/18000>

26. Μαρτίου 2004 – 23. Μαΐου 2004

Museo Bagatti Valsecchi, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: *“Caravaggio: La Medusa. Lo splendore degli Scudi da parata del Cinquecento”* **Καραβάτζιο: Η Μέδουσα. Το μεγαλείο των ασπίδων στην αίγλη του 15^{ου} αιώνα.**

Με κεντρικό θέμα την «Μέδουσα» εκτίθενται διάφοροι τύποι κυκλικών ασπίδων με το μοτίβο της Μέδουσας πάνω σε κατεργασμένο δέρμα, ανάγλυφο χάλυβα και χαραγμένο ή ζωγραφισμένο σε τροχούς. Είναι η μοναδική φορά που η γοργόνα εγκαταλείπει τα Uffizi μετά από την έκθεση του R. Longhi το 1951 και την αποκατάστασή της το 2002. Στα πλαίσια της έκθεσης διοργανώνεται κύκλος σεμιναρίων για τους λόγους και τις συμβολικές συνέπειες που έγινε η Μέδουσα η δημοφιλέστερη απεικόνιση σε ασπίδες και πανοπλίες του 16^{ου} αιώνα.

Ανακτήθηκαν 07.05.2016

<http://museobagattivalsecchi.org/it/evento/28/caravaggio: la medusa.html>

http://www.civita.it/mostre_e_musei/mostre/caravaggio_la_medusa_lo_splendore_degli_scudi_da_parata_del_cinquecento

21. Μαΐου – 20. Ιουνίου 2004 / Galleria Borghese, Ρώμη

02. Ιουλίου – 29. Αυγούστου 2004 / Pinacoteca Ambrosiana, Μιλάνο

03. Σεπτεμβρίου – 10. Οκτωβρίου 2004 / Gallerie di Palazzo Montanari, Βιτσένζα

Τίτλος έκθεσης: *“L’ultimo Caravaggio. Il Martirio di Sant’ Orsola restaurato”* **Ο Καραβάτζιο των τελευταίων χρόνων. Το μαρτύριο της Αγίας Ούρσουλας και η αποκατάσταση.**

Ο πίνακας θεωρείται το τελευταίο έργο του καλλιτέχνη. Υπέστη σοβαρές ζημιές ήδη αμέσως μετά την ολοκλήρωσή του, στην βιασύνη του Καραβάτζιο να το στεγνώσει, εκθέτοντας το στον ήλιο, με την προοπτική να το στείλει στην Γένοβα. Το έργο ταξίδεψε πράγματι από την Νάπολη στις 27. Μαΐου 1610 για την Γένοβα, και έφτασε με σοβαρές φθορές στο χρώμα, με αποχρωματισμούς μεγάλων σημείων και σε κακή κατάσταση. Αυτός ήταν ίσως ο σοβαρότερος λόγος για τον οποίο το έργο αποδίδονταν έως το 1972 στον Mattia Preti και πουλήθηκε για οκτώ εκατομμύρια λιρέτες στην Τράπεζα Intesa. Πρώτη η μαθήτρια του R. Longhi, Mina Gregori το 1973 απέδωσε το έργο στον Καραβάτζιο. Μετά από την εκτενή αποκατάσταση του, αποκαλύφθηκαν νέα στοιχεία, όπως το χέρι της αγίας Ούρσουλας σε πρώτο πλάνο, που φαίνεται να προστατεύει το σώμα της από το βέλος. Ο πίνακας μετά από την αποκατάσταση του εκτίθεται σε Ρώμη, Μιλάνο και Βιτσένζα.

Ανακτήθηκε 08.05.2016 http://milano.corriere.it/speciali/2004/07_Luglio/01/caravaggio.shtml

16. Οκτωβρίου 2004 – 01. Ιανουαρίου 2005

Μουσείο Diocesano, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio. Η σύλληψη του Χριστού”

Εκτίθεται το δάνειο της Εθνικής Πινακοθήκης Ιρλανδίας από το Δουβλίνο «Η σύλληψη του Χριστού». Το έργο έχει μια ταραγμένη πορεία. Ανατέθηκε το 1602 στον Καραβάτζιο από τον Marquis Ciriaco Mattei, όπου και παρέμεινε στις συλλογές της οικογένειας έως το 1802, όταν πουλήθηκε σε ένα Σκωτσέζο ευγενή σαν έργο όχι του Καραβάτζιο, αλλά του καραβατζιστή van Honthorst. Το 1921 το έργο δημοπρατήθηκε και πέρασε στα χέρια μίας ιρλανδής κυρίας, η οποία το χάρισε μετά το θάνατο της σε ένα κολλέγιο Ιησουϊτών. Το 1990 το τάγμα Ιησουϊτών ανέθεσε την φύλαξη του στην Εθνική Πινακοθήκη του Δουβλίνου, ως μόνιμο δάνειο. Μετά από διεξοδική αποκατάσταση το έργο αναγνωρίστηκε ως αυθεντικό του Καραβάτζιο, χωρίς ωστόσο να συμφωνεί σε αυτό όλη η ερευνητική κοινότητα.

Ανάκτηση 9.05.2016 <http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=11012&IDCategoria=204>

2003

26. Ιουνίου – 22. Οκτωβρίου 2003 / Palazzo Strozzi, Φλωρεντία

6. Δεκεμβρίου 2002 – 23. Φεβρουαρίου 2003 / Kunsthalle Kulturstiftung, Μόναχο

Τίτλος έκθεσης: “La natura morta Italiana: da Caravaggio al Settecento” Η Ιταλική νεκρή φύση: ο Καραβάτζιο του 17^{ου} αιώνα. / “StileWelt. Italienisches Stilleben. Antimboldo, Caravaggio, Strozzi” Το στυλ της Ιταλικής Νεκρής Φύσης. Αντιμπόλντο, Καραβάτζιο, Στρότσι.

Μια έκθεση μεγάλης έκτασης για την νεκρή φύση στην ιταλική ζωγραφική, με αφετηρία τα έργα του Καραβάτζιο έως τον 18^ο αιώνα. Η τελευταία μεγάλη έκθεση με την ίδια θεματική παρουσιάστηκε στη Νάπολη σαράντα περίπου χρόνια πριν. Εκτίθενται 227 έργα, πολλά από αυτά για πρώτη φορά, καλύπτοντας όλη την επικράτεια της Ιταλίας και τις ιταλικές σχολές με τους κύριους αντιπροσώπους τους. Εκτίθενται τα έργα του Καραβάτζιο «Βάκχος», «Αγόρι που δαγκώνεται από σαύρα». Η ίδια έκθεση έλαβε χώρα για τρεις μήνες, έως τον Φεβρουάριο του 2003, στο Μόναχο της Γερμανίας, γνωρίζοντας τεράστια επιτυχία, με σημαντικές προσθήκες και αντικαταστάσεις, όπως την αμφιλεγόμενη εκδοχή του «Λαουτοπαίχτη», που παρουσιάστηκε και στην έκθεση της Νάπολης «Βάκχος του Καραβάτζιο» το Μάρτιο του ίδιου έτους.

Ανακτήθηκαν 09.05.2016 <http://www.electaweb.it/mostre/scheda/la-natura-morta-italiana-da-caravaggio-al-settecento/it>

<http://www.repubblica.it/2005/b/sezioni/arte/saggi/paolucci/paolucci/paolucci.html>

<http://www.nove.firenze.it/a306260714-la-natura-morta-italiana-da-caravaggio-al-settecento.html>

20. Μαρτίου 2003 - 18. Μαΐου 2003

Μουσείο Capodimonte, Νάπολη

Τίτλος έκθεσης: “Βάκχος του Καραβάτζιο”

Η ιδιαιτερότητα της έκθεσης έγκειται στην δυνατότητα της προσέγγισης των πρώιμων πιστοποιημένων έργων του Καραβάτζιο: η αυτοπροσωπογραφία «Άρρωστος Βάκχος», «Ο Βάκχος» και «Το Αγόρι που δαγκώνεται από σαύρα», με την αμφισβητούμενη έκδοση του «Λαουτοπαίχτη», έργο που πιστοποιήθηκε από την MinaGregori και τον SirMahon ως γνήσιο, ανοίγοντας όμως ένθερμες συζητήσεις για την γνησιότητά του. Το έργο αγοράστηκε το 1726 από τον δούκα Beaufort και παρέμεινε έως το 1969 στον πύργο του Badminton, ώσπου πρόσφατα εμφανίστηκε σε ιδιωτική συλλογή. Έτσι ερευνητές και θεατές έχουν την ευκαιρία να συγκρίνουν το έργο με τα τρία άλλα έργα της ίδιας χρονικής περιόδου. Την ίδια περίοδο επίσης, από τις 26. Απριλίου έως την 1. Ιουνίου, παρουσιάζεται στην Νάπολη, στο CastelSant' Elmo η αξιόλογη ψηφιακή έκθεση του συνόλου των έργων του Καραβάτζιο "Η ανέφικτη έκθεση". (Εκτεταμένη αναφορά για την έκθεση γίνεται στο έτος 2007)

Ανακτήθηκαν 10.05.2016 <http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=6875>

<http://www2.stile.it/cultura-e-spettacoli/arte/le-mostre-dedicare-a-caravaggio-a-napoli/>

14. Οκτωβρίου 2003 - 18. Ιανουαρίου 2004

Πτέρυγα Carlo Magno, Βατικανό

Τίτλος έκθεσης: *"Οράματα και έκσταση. Αριστουργήματα της Ευρωπαϊκής τέχνης του μεταξύ του 17ου και 18ου αιώνα"*

Η έκθεση πραγματοποιήθηκε μετά από την επαναλειτουργία της πτέρυγας, που παρέμεινε για μία δεκαετία κλειστή, με την ευκαιρία των εικοσιπέντε χρόνων του Ποντίφικα Πάππα Ιωάννη Παύλου II. Το θέμα που επέλεξε η επιστημονική επιτροπή εμπειρογνομόνων, προς τιμή του Πάππα, είναι η μυστικιστική έκσταση αγίων σε στιγμές προσευχής ή διαλογισμού στην θρησκευτική τέχνη του 17ου και 18ου αιώνα, το ίδιο θέμα που είχε και η διδακτορική διατριβή του Ποντίφικα. Η έκθεση περιλαμβάνει 100 περίπου έργα και χωρίζεται σε τέσσερις θεματικές ενότητες. Στην πρώτη εκτίθενται έργα της "κλήσης", με απεικονίσεις αγίων σε διαλογισμό ή προσευχή, στη δεύτερη η ανταπόκριση, με απεικονίσεις μαρτυρίων, στην τρίτη τα εκστατικά οράματα και η παρηγοριά και στην τέταρτη η ιερότητα του θανάτου, που ανοίγει τις πόρτες για την δόξα του παραδείσου. Την έκθεση ανοίγει "Ο Άγιος Φραγκίσκος σε διαλογισμό", του Καραβάτζιο, και στην τρίτη ενότητα εκτίθεται και "Η Μαρία Μαγδαληνή σε έκσταση" από ιδιωτική συλλογή. Ο κατάλογος της έκθεσης αφιερώθηκε στην μνήμη του φραγκισκανού μοναχού Ιωσήφ Cupertino, τον οποίο το Βατικανό ανακήρυξε Άγιο, και το 2003 τιμούσαν τετρακόσια χρόνια από την γέννηση του.

Ανακτήθηκαν 11.05.2016 http://www.vatican.va/special/visioni_estasi/comunicato_it.html

<http://www.arte.it/notizie/italia/visioni-estatiche-2717>

2002

17. Νοεμβρίου 2002 – 16. Φεβρουαρίου 2003

Palazzina di Caccia di Stupinigi, Τορίνο

**Τίτλος έκθεσης: “Da Tiziano a Caravaggio a Tiepolo: capolavori di tre secoli di arte Italiana”
Από τον Τιτσιάνο στον Καραβάτζιο και τον Τιεπόλο: αριστουργήματα τριών αιώνων της
Ιταλικής τέχνης.**

Η έκθεση έφτασε στην πόλη του Τορίνο μετά απο την περιοδεία της στις δύο μεγάλες πόλεις της Αυστραλίας, την Καμπέρα και την Μελβούρνη, γνωρίζοντας τεράστια επιτυχία. Αν και τρεις αιώνες ιταλικής τέχνης είναι πολύ δύσκολο να καλυφθούν με τα 72 έργα της παρούσας έκθεσης, ωστόσο η παρουσίαση θεωρήθηκε από τον τύπο ως εξαιρετικά επιτυχής χάρη στην δόμηση της σε σχολές αν εποχή με μεγαλειώδη έργα των αντιπροσώπων τους. Ο Καραβάτζιο παρουσιάζεται με δύο διαφορετικής θεματολογίας έργα: τον "Νάρκισσο" και τον "Άγιο Φραγκίσκο σε Διαλογισμό".

Ανακτήθηκαν 12.05.2016 <http://drammaturgia.fupress.net/recensioni/recensione1.php?id=1805>

<http://www.comune.torino.it/ucstampa/2002/tiepolo.html>

http://www.repubblica.it/online/spettacoli_e_cultura/stupinigi/stupinigi/stupinigi.html

2001

20. Ιανουαρίου – 16. Απριλίου 2001 / RoyalAcademyofArts, Λονδίνο

10. Μαΐου – 31. Ιουλίου 2001 / PalazzoVenezia, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “The genius of Rom 1592 - 1623” Η ιδιοφυΐα της Ρώμης 1592 – 1623

Για πρώτη φορά συγκεντρώνονται στην Αγγλία τόσα έργα κυρίως ιταλικής και ευρωπαϊκής τέχνης μπαρόκ με κυρίαρχο αντιπρόσωπο τον Καραβάτζιο. Η έκθεση συγκεντρώνει πάνω από 250 έργα, πενήντα καλλιτεχνών. Με 13 δάνεια και δύο έργα από αγγλικά μουσεία, τα έργα του Καραβάτζιο είναι παρόντα και στις οκτώ αίθουσες που εκτίθεται η έκθεση. Στην πραγματικότητα είναι μια ωδή προς τον Καραβάτζιο, επειδή τα έργα του επισκιάζουν τα υπόλοιπα και όπως αναφέρεται στον τύπο το βλέμα μαγνητίζει αναπόφευκτα το εκάστοτε έργο του και καθηλώνει. Η έκθεση ανοίγει με το έργο που δημιούργησε ο Καραβάτζιο στα 1592 "Νέος που καθαρίζει φρούτο". Στην συνέχεια εκτίθενται τα πρώτα του έργα "Χειρομάντισσα", "Χαρτοκλέφτες", "Λαουτοπαίχτης", "Αγόρι με καλάθι φρούτων", "Συναυλία", ενώ παράλληλα εκτίθενται έργα του σύγχρονου ανταγωνιστή του AnnibaleCaracci πλάι σε μεταγενέστερους Φλαμανδούς και Ιταλούς δημιουργούς όπως ο Rubens, van Dyck, Oratio και Artemisia Gentileschi, Guercino, Reni. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα έργα του Καραβάτζιο με αυτά της ίδιας θεματικής άλλων δημιουργών, που εκτίθενται στις ίδιες αίθουσες ισχυροποιώντας την υπεροχή των έργων του έναντι των άλλων. Στα εκτιθέμενα έργα του συμπεριλαμβάνονται και έργα της ύστερης περιόδου της δημιουργίας του όπως η "Παναγία του Λορέτο", ο "Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής", η "Ταφή του Κυρίου", καλύπτοντας έτσι όλη την ιστορική διαδρομή του καλλιτέχνη. Τα μεγάλα θρησκευτικά έργα εκτίθενται στην μεγαλύτερη αίθουσα του μουσείου που προσομοιάζει με χώρο μιας μπαρόκ εκκλησίας. Κρεμάστηκαν σε τέτοιο ύψος, ώστε η οπτική να είναι η ίδια με την αρχική θέση των έργων. Ο κατάλογος της έκθεσης περιλαμβάνει εκτενείς αναφορές στην εποχή με ιστορικά, πολιτιστικά και ηθογραφικά στοιχεία, πολύ διαφορετικός απο τους συνήθεις καταλόγους εκθέσεων, μπορεί να χαρακτηριστεί σαν διατριβή της απαρχής του μπαρόκ στυλ στην ζωγραφική περί το 1600, με βιογραφικά στοιχεία των καλλιτεχνών και συγκριτικές εκτιμήσεις. Ο κατάλογος μεταφράστηκε σε άλλες γλώσσες με τον τίτλο "Η γέννηση του μπαρόκ".

Ανακτήθηκαν 14.05.2016 <https://www.theguardian.com/culture/2001/jan/23/artsfeatures>

<https://www.welt.de/print-welt/article431483/Wo-die-schoenen-Gassenjungen-locken.html>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/ausstellung-royal-academy-feiert-die-kunst-des-roemischen-barock-114648.html>

26. Ιανουαρίου – 15. Μαΐου 2001 / PalazzoGiustiniani, Ρώμη

15. Ιουνίου – 09. Σεπτεμβρίου 2001 / AltesMuseum, Βερολίνο

Τίτλος έκθεσης Ρώμης: "Ο Καραβάτζιο και οι Τζιουστινιάνι. Αγγίζοντας με το χέρι μια συλλογή του 17^{ου} αιώνα."

Τίτλος έκθεσης Βερολίνου: "Ο Καραβάτζιο στη Πρωσία: Η συλλογή Τζιουστινιάνι και η Gemäldegalerie Βερολίνου"

Η επιτυχία και πραγματοποίηση της ρωμαϊκής έκθεσης οφείλεται αφενός στην συνεργασία του Ιταλικού πανεπιστημίου LaSapienza της Ρώμης με το μουσείο Gemäldegalerie του Βερολίνου, κι αφετέρου στην συνδρομή Ιταλικών και διεθνών μουσείων. Εκτίθεται η άλλοτε περίφημη συλλογή των Τζιουστινιάνι, που αριθμούσε περί το 1590 εξακόσιους πίνακες και αναρίθμητα γλυπτά, που κοσμούσαν όλες τις αίθουσες του παλατιού. Με αυτήν την έκθεση επιστρέφουν για πρώτη φορά στον τόπο προέλευσής τους εβδομήντα έργα από τον θησαυρό των Τζιουστινιάνι. Η περίφημη συλλογή δημοπρατήθηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στο Παρίσι όταν οι απόγονοι της οικογένειας Τζιουστινιάνι περιήλθαν σε δραματική οικονομική δυσχέρεια. Στην κατοχή τους υπήρχαν δεκαπέντε έργα του Καραβάτζιο. Για την έκθεση αυτή δεν απαιτείται η φυσική παρουσία, αφού το μουσείο δίνει την δυνατότητα στο κοινό να επισκεφτεί ψηφιακά την συλλογή στην διαδικτυακή σελίδα. Η έκθεση του Βερολίνου έλαβε χώρα μετά την περάτωση της έκθεσης στη Ρώμη. Η θεματική της έκθεσης «ο Καραβάτζιο στην Πρωσία» αποτίνει φόρο τιμής στον βασιλέα της Πρωσίας FriedrichWilhelmIII (1772-1786), υποστηρικτή καινοτόμων απόψεων για την τέχνη, που το 1815 αγόρασε στο Παρίσι εκατόν πενήντα επτά, ως επί το πλείστον Ιταλικά έργα, από την περίφημη συλλογή των αδελφών Τζιουστινιάνι, που μετά τον 18^ο αιώνα σκορπίστηκε ανά την υφήλιο, από τον έμπορο τέχνης FerolBonnemaison. Μαζί με την αποκτηθείσα συλλογή του Άγγλου εμπόρου EdwardSolly το 1821, σχημάτισε η συλλογή Τζιουστινιάνι τον πυρήνα της Gemäldegalerie, όταν την άνοιξη του 1830 πρωτολειτούργησε. Τον κεντρικό άξονα της έκθεσης αποτελούν πέντε σημαντικά έργα του Καραβάτζιο, εκ των δεκαπέντε που υπήρχαν στην συλλογή Τζιουστινιάνι.

Δίπλα στον κεντρικό άξονα των πέντε έργων εκτίθενται Φλαμανδοί και Ολλανδοί Καραβατζίιστι, ενώ από το μουσείο Ερμιτάζ έφτασε «Ο Λαουτιέρης», από το Potsdam «Ο άπιστος Θωμάς», καθώς και ο μόνιμος κάτοικος του μουσείου «Νικηφόρος έρως», που δημιουργήθηκε κατά παραγγελία των αδελφών Τζιουστινιάνι. Στην αφοσίωση των αδελφών Τζιουστινιάνι οφείλεται και η συλλογή των έργων των συνεχιστών του Καραβάτζιο, όχι μόνο από την Ιταλία, αλλά και Γαλλία και Ολλανδία.

Ένα διεθνές Multimedia–Project με τον τίτλο “Giove–The Giustiniani Collection in a virtual environment” δημιουργεί ένα επιπρόσθετο δίκτυο πληροφοριών. Το project συντονίζει το τμήμα ενημέρωσης και τεχνικής επικοινωνίας των κρατικών μουσείων του Βερολίνου με την χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παίρνουν μέρος το πανεπιστήμιο FreieUniversität του

Βερολίνου, το μουσείο Kunsthistorisches της Βιέννης, το ίδρυμα Πρωσικών ανακτόρων και κήπων Βερολίνου–Βραδυμβούργου του Potsdam, όπως και το τμήμα ιστορικών τέχνης του πανεπιστημίου της Ρώμης.

Όλα τα επιστημονικά συμπεράσματα της διεθνούς έρευνας που αφορούν τη συλλογή Τζιουστινιάνι συνδέονται σε αυτήν την πλατφόρμα. Έτσι συστηματοποιείται η δυνατότητα μίας γενικής εικόνας αναφορικά με το επίκαιρο στάδιο της έρευνας. Το ιντερνέτ δίνει τη δυνατότητα σε μία συνθετική ομαδική έκθεση: τα έργα που αλλιώς βρίσκονται μεμονωμένα μπορούν τώρα να παρατηρηθούν στο σύνολό τους σε ένα κοινό ιστορικό πλαίσιο. Παράλληλα για την εν λόγω έκθεση, ο οργανισμός κρατικών μουσείων Βερολίνου δημιούργησε μια εικονική αναπαράσταση του παλαιού μουσείου, όπως αυτό υπήρξε το 1830 με τα έργα των Τζιουστινιάνι, όπως αυτά κρέμονταν στους τοίχους του μουσείου.

Η εικονική αναπαράσταση συμβάλλει αποφασιστικά στην κατανόηση της κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας, χωρίς τους περιορισμούς των συνόρων προσβάσιμη σε κάθε χώρα. Από την έκθεση απουσιάζουν τα τρία έργα του Καραβάτζιο που θεωρείται πως κήκων στο αντιαεροπορικό καταφύγιο του Friedrichshain. Στην απεικόνισή τους βρίσκεται μία απλή λακωνική περιγραφή «πιθανόν απολεσθέν κατά την πυρκαγιά του 1945 στο καταφύγιο του Friedrichshain».

Ανακτήθηκαν 17.05.2016 <http://web.fu-berlin.de/giove/exhibit/presse.htm>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst/caravaggio-in-berlin-ein-liebesgruss-aus-den-uffizien-1582435.html>

<http://www.tagesspiegel.de/kultur/sammlung-giustiniani-die-caravaggio-connection/198290.html>

<http://www.bz-berlin.de/artikel-archiv/das-alte-museum-zeigt-caravaggio-in-preuen>

04. Μαρτίου 2001 – 20. Μαΐου 2001

Palazzo Ziino, Παλέρμο

Τίτλος έκθεσης: “Sulle Ormedi Caravaggio: tra Roma e la Sicilia” Στα χνάρια του Καραβάτζιο μεταξύ Ρώμης και Σικελίας.

Η έκθεση εντάσσεται στο πλαίσιο των παρουσιάσεων που γίνονται τα τελευταία χρόνια στη Σικελία και είναι αφιερωμένες στην ανάλυση των ερωτημάτων που προκύπτουν από το σύντομο διάστημα της παραμονής του Καραβάτζιο στο νησί και στην βαθιά επιρροή που άσκησε στους Σικελούς ζωγράφους. Ένας δεύτερος συνδετικός κρίκος μεταξύ του Καραβάτζιο και του νησιού είναι η φιλία που τον έδενε σε όλη τη διάρκεια της ζωής του με τον Σικελό Μάριο Μινίτι και τον Αλόνζο Ροντρίγκες, ενώ και η θεραπεία του στο νοσοκομείο λίγο μετά την άφιξή του στη Ρώμη, οφείλεται στις φιλότιμες προσπάθειες του Σικελού ηγούμενου, για τον οποίο ζωγράφισε πολλά έργα, τα οποία δεν έχουν εντοπιστεί. Τους δεσμούς αυτούς θέλει η Σικελία να ανακατασκευάσει με μια σειρά αξιόπιστων εκδηλώσεων. Για την έκθεση αυτή επιστρέφει ο Καραβάτζιο στο Παλέρμο με το έργο "Άγιος Φραγκίσκος σε διαλογισμό" μετά από την πρόσφατη αποκατάστασή του και με το "Ίδου ο Άνθρωπος" ιδιωτικής συλλογής και έργα που αποδίδονται σε αυτόν, όπως το "Δείπνο στους Εμμαούς", "Άπιστος Θωμάς" και αρκετά αντίγραφα. Παράλληλα εκτίθενται έξι έργα του Μινίτι με θρησκευτικά θέματα που ζωγράφισε και ο Καραβάτζιο, έργα του Ροντρίγκες και άλλων συγχρόνων Σικελών ζωγράφων.

Ανακτήθηκε 20.05.2016 <http://www.arte.it/notizie/italia/sulle-orme-di-caravaggio-tra-roma-e-la-sicilia-1282>

2000

12. Δεκεμβρίου 2000 - 18. Μαρτίου 2001 / Santa Marie della Pieta, Cremona

04. Απριλίου - 01. Ιουλίου 2001 / Kunsthistorisches Museum, Βιέννη

Τίτλος έκθεσης: " Η Μουσική στη ζωγραφική του 16ου και 17ου αιώνα"

Με την σύμπραξη των δύο μουσείων οργανώθηκε η μεγάλη έκθεση πρώτα στην πόλη της μουσικής Cremona, σαν γενέτειρα του διάσημου κατασκευαστή βιολιών Antonio Stradivari, και αμέσως μετά ακολούθησε η παρουσίαση στην Βιέννη. Σκοπός της έκθεσης είναι η ανάδειξη της έντονης και ουσιαστικής σχέσης που υπάρχει μεταξύ της ζωγραφικής και της μουσικής, στην οποία ωστόσο δεν έχει δοθεί η δέουσα προσοχή, ιδιαίτερα ότι αφορά την μουσειακή παρουσίαση. Η ιστορική εξέλιξη της μουσικής από τον 15ο αιώνα και μετά διαφοροποιείται από την φωνητική με την χειραφέτηση της ενόργανης μουσικής και στην διάρκεια του 16ου αιώνα το μουσικό όργανο γνωρίζει πρωτοφανή ανάπτυξη, η οποία βρίσκει έκφραση στη ζωγραφική έως το 1700. Η έκθεση με διακόσια εκθέματα, εκατό εκ των οποίων είναι οι πίνακες ζωγραφικής, πλάι σε σχέδια, χαρακτηριστικά, διακοσμητικά αντικείμενα, καταμερισμένα σε έξι τμήματα, καταδεικνύει πως η ζωγραφική αξιοποιεί το σύνολο της μουσικής και το επεκτείνει σαν μέσο έκφρασης κατάλληλο να συμμετάσχει στην πολιτιστική σκηνή της εποχής. Τα δάνεια προέρχονται όχι μόνο από την Βιέννη και την Ιταλία αλλά από όλο τον κόσμο: Ουάσινγκτον, Νέα Υόρκη, Βαρσοβία, Λονδίνο, Δρέσδη, τρία μουσεία της Ισπανίας, Λος Άντζελες και από την Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών φτάνει το έργο του καραβατζιστή Ceccodei Caravaggio " Νεαρός μουσικός σε εργαστήριο μουσικών οργάνων". Έργα του Καραβάτζιο "Λαουτοπαίχτης", "Συναυλία", "Ανάπαυση κατά τη φυγή στην Αίγυπτο".

Ανακτήθηκαν 22.05.2016 <http://www.khm.at/en/visit/exhibitions/2001/dipingere-la-musica/>
http://www.marketpress.info/notiziario_det.php?art=117434

29. Μαρτίου 2000 - 26. Ιουνίου 2000

PalazzodelleEsposizioni, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: "Η ιδέα της ομορφιάς στον Καραβάτζιο. Ταξίδι στη Ρώμη του 17ου αιώνα με τον Giovan Pietro Bellori"

Το θέμα της έκθεσης εμπνέεται από την θεωρία για την τέχνη που κυριαρχούσε τον δέκατο έβδομο αιώνα και ενέπνευσε πολλούς καλλιτέχνες, σύμφωνα με την οποία τέχνη θα έπρεπε να θεωρείται η απομίμηση της φύσης σε απόδοση μιας εξιδανικευμένης μορφής που θα καθορίζεται από τάξη και μέτρο. Την θεωρία αυτή ανέπτυξε σε μια σημαντική του ομιλία ο Giovan Bellori, το 1664 στην AccademiadiSanLuca, και είναι ο κυρίως τίτλος της έκθεσης. Ο υπότιτλος αναφέρεται στην δομή της έκθεσης που είναι σχεδιασμένη σαν μια διαδρομή μέσα από μια ιδιαίτερα πυκνή ιστορική καλλιτεχνική περίοδο, και ακολουθεί την διαδρομή των βιογραφιών από το βιβλίο *LeVitte* των καλλιτεχνών που υπηρέτησαν την ιδέα της ομορφιάς, αλλά και των άλλων, όπως ο

Caravaggio, Rubens, Van Dyck, των οποίων τα έργα άν και με διαφορετικό προσανατολισμό, ο Bellori αναγνώρισε την εξαιρετική δύναμη και καινοτομία τους. Ο Bellori δεν είναι ο μόνος όμως που ενδιαφέρεται για την τέχνη. Φωτισμένοι άνδρες της εποχής του 17ου αιώνα ο Romano και ο Cammilo Massimo, παπικός επίτροπος αρχαιοτήτων, οργανώνουν και καταγράφουν τα πολυάριθμα και σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα που έφερνε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη. Η έκθεση είμαι μια μαρτυρία για μια περίοδο που όχι μόνο υλοποιήθηκαν έργα τέχνης που επηρέασαν τις ευρωπαϊκές τάσεις, αλλά και που έθεσαν τα θεμέλια για τη σύγχρονη αρχαιολογία καθώς και την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Έτσι το ενδιαφέρον στην έκθεση αποτελεί η άμεση σύγκριση ανάμεσα στο αρχαίο και σύγχρονο, αφού τα εκθέματα απαρτίζουν όχι μόνο πίνακες ζωγραφικής αλλά και αρχαιολογικά ευρήματα του 17ου αιώνα. Πάνω από 800 έργα, εκτίθενται σε δύο ενότητες. Η πρώτη περιλαμβάνει έργα ζωγραφικής σύμφωνα με την βιογραφία του Bellori μαζί με επιλεγμένα γλυπτά, αγάλματα, νομίσματα, που ήταν οι πηγές έμπνευσης για τους καλλιτέχνες. Η δεύτερη με δύο διαδοχικά τμήματα παρουσιάζει τα αρχαιολογικά ευρήματα αποκλειστικά του 17ου αιώνα. Πέντε έργα του Caravaggio, "Μαρία Μαγδαληνή" από την Galeria Pamphilj, "Η Θυσία του Ισαάκ" από τα Uffizi, "Δείπνο στους Εμμαούς" από την Πινακοθήκη Brera δικαιώνουν με το μεγαλείο τους τον τίτλο της έκθεσης.

Ανακτήθηκε 24.05.2016

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2000/03/29/il-bello-del-seicento-il-barocco-di.html>

12. Απριλίου 2000 – 2. Ιουλίου 2000

Accademia Carrara, Μπέργκαμο

Τίτλος έκθεσης: "Caravaggio. La luce Pittura Lombarda" Καραβάτζιο. Το φως της Λομβαρδίας στην ζωγραφική.

Η έκθεση επιδιώκει να προσδιορίσει τις σχέσεις του Καραβάτζιο με την ζωγραφική και τους ζωγράφους της Λομβαρδίας. Με την παρουσίαση των έργων του και μια σειρά ημερίδων επιχειρείται η διερεύνηση για την αισθητική παιδεία του καλλιτέχνη και η επανεκτίμηση της εξαιρετικής ποιότητας των έργων του. Ερωτήματα γύρω απο το πολιτιστικό κλίμα που ωρίμασε η ιδιοφύια του Καραβάτζιο, εάν οι επιρροές του προέρχονται απο την λομβαρδική κουλτούρα των τελευταίων δεκατιών του 16ου αιώνα ή εάν είχε βαθειά ριζωμένη την παράδοση της βόρειας Ιταλίας, που αποτελούν πεδίο μάχης μεταξύ κριτικών, θα ερευνηθούν με την βοήθεια αρχαιακών εγγράφων και τελευταίων ερευνών στο πρόγραμμα της Accademia. Εκτίθενται 18 έργα του Καραβάτζιο: "Ιουδήθ και Ολοφέρνης", "Η Θυσία του Ισαάκ", "Μαρία Μαγδαληνή", "Δείπνο στους Εμμαούς" κ.ά., που πλαισιώνονται απο 22 έργα συγχρόνων του, που σίγουρα γνώριζε, και καλλιτεχνών που επηρεάστηκαν απο την τέχνη του.

Ανακτήθηκε 25.05.2016 <http://static.publisher.iccrea.bcc.it/archivio/158/73403.PDF>

[IDCategoria=46](#)

04. Οκτωβρίου 2000 – 25. Φεβρουαρίου 2001

Palazzo Reale, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: “Il Cinquecento Lombardo. Da Leonardo a Caravaggio” Ο 15^{ος} αιώνας στη Λομβαρδία. Από τον Λεονάρντο στον Καραβάτζιο.

Με διακόσια εκθέματα ανοίγει η έκθεση για να γιορτάσει την περιφέρει της Λομβαρδίας και την συμβολή των καλλιτεχνών της στην επιρροή των ευρωπαϊκών τάσεων. Εκτός των πινάκων ζωγραφικής εκτίθενται γλυπτά, ταπισερί από ιταλικά και ξένα μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Η έκθεση χωρίζει την εικαστική δημιουργία της Λομβαρδίας στις τρεις περιοχές της περιφέρειας, δομημένες σε εννέα ενότητες. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην χρήση του φωτισμού, και στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Η έκθεση είναι σε ένα μεγάλο μέρος της ένα αφιέρωμα στον R. Longhi, που ανέδειξε τους καλλιτέχνες της περιοχής, πρώτα με την έρευνα και δημοσίευση του βιβλίου του στα 1943 "Νεώτερες μελέτες για τον Καραβάτζιο και τον κύκλο του" και την μεγάλη του έκθεση που ακολούθησε το 1951, και περαιτέρω με την συγγραφή ενός τόμου και την διοργάνωση της έκθεσης "Ζωγράφοι του Ρεαλισμού στην Λομβαρδία" το 1953. Ο ίδιος απέδωσε το 1950 στον Masaccio το έργο "Παρθένος με τον Υιό" (1426), όπως και την "Παρθένο του Βιβλίου" στον Forra (π.1475), έργα που παρουσιάζονται επίσης στην έκθεση. Στον Μικελάντζελο Μερίζι αφιερώνει η έκθεση το τελικό τμήμα της, που φέρει τον τίτλο "Ερωτήματα "Caravageschi", τίτλος που παραπέμπει στο ομότιτλο δοκίμιο του R.Longhi αλλά και στην αμφισβητούμενη αυθεντικότητα τριών εκ των συνολικά επτά εκτιθέμενων έργων του Καραβάτζιο. Παρουσιάζονται "Η Θυσία του Ισαάκ", "Νάρκισσος", "Άρρωστος Βάκχος" και οι πίνακες "Κοιμώμενος Έρωτας" (Ινδιανόπολη), "Μέδουσα" όπως και μια απόδοση του "Λαουτοπαίχτη", και τα δύο έργα από ιδιωτικές συλλογές, των οποίων η αυθεντικότητα αμφισβητείται.

Ανακτήθηκαν 25.05.2016 <http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=1531>

http://www.archive-it-2012.com/it/1/2012-11-21_717975_2/about-us/

10. Σεπτεμβρίου 2000 – 17. Δεκεμβρίου 2000

Galleria del' ArteModena e Contemporanea, Μπέργκαμο

Τίτλος έκθεσης: “La Luce del vero: Caravaggio, LaTour, Rembrandt, Zurbaran” Το φως των αληθινών: Καραβάτζιο, Λα Τουρ, Ρέμπραντ, Ζουρμπάραν.

Η πόλη του Μπέργκαμο αφιερώνει την έκθεση αυτή στον Καραβάτζιο, σαν πρωτοπόρο της ρεαλιστικής απόδοσης και στην ζωγραφική του 17ου αιώνα με αριστουργηματικά έργα του, που συνοδεύονται από έργα των Λα Τουρ, Ρέμπραντ, και Ζουρμπάραν. Προωθείται από την επισκοπή του Μπέργκαμο και σχεδιάζεται προς τιμήν του Όσιου Πάπα Ιωάννη XXIII. Τα έργα είναι όλα θρησκευτικού περιεχομένου. Η έκθεση πήρε τις καλύτερες κριτικές για τους ιδιαίτερα ευρύχωρους χώρους του μουσείου, με τέσσερα έργα ανα αίθουσα, όπως και για τον εξαιρετικό φωτισμό των έργων που αναδύονταν από το σκοτάδι της αίθουσας και παρείχαν στο θεατή τέλεια οπτική. Πολύ θετικά ήταν επίσης τα σχόλια του τύπου για την έξυπνη τοποθέτηση των επεξηγηματικών πάνελ τόσο για την σαφήνεια και περιεκτικότητά τους, όσο και για την τοποθέτησή τους έξω από τις αίθουσες, ώστε να αποφεύγεται η παρεμπόδιση στον παρατηρητή. Οι δύο πρώτες αίθουσες καλύπτονται από τα έργα του Καραβάτζιο, όλα αντιστοιχούν στην πιο ώριμη φάση της δημιουργίας του, με την "Θυσία του Ισαάκ", τον μελαγχολικό "Ιωάννη τον Βαπτιστή" από το Τολέδο, "Στέφανος εξ ακάνθων" από την Βιέννη, και το απόλυτο έργο του καλλιτέχνη από το Βατικανό "Ταφή του Κυρίου".

Ανακτήθηκαν 27.05.2016 <http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=1442>

<http://www.anonimatalenti.com/index.php?id=142>

1999

21. Σεπτεμβ. – 21. Νοεμβ. 1999 / Μαδρίτη, Museo National del' Prado

29. Νοεμβ. 1999 – 23. Ιανουαρ. 2000 / Bilbao, Museo des Bellas Artes

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio”

Είναι η πρώτη μονογραφική έκθεση του Καραβάτζιο που γίνεται στη χώρα. Πραγματοποιείται στα πλαίσια της πολιτιστικής συμφωνίας "Ιταλία-Ισπανία 2000", με σκοπό την διεύρυνση και ανταλλαγή γνώσης της πολιτιστικής κληρονομιάς μεταξύ των δύο χωρών. Παρά την μεγάλη επιρροή των ισπανών ζωγράφων της εποχής του Μπαρόκ απο το έργο του Καραβάτζιο και μία απο τις κύριες ευρωπαϊκές χώρες της επέκτασης των караβατζιστών, τα έργα του στις ισπανικές μουσειακές συλλογές είναι λίγα, διάσπαρτα και μερικές φορές απρόσιτα, έτσι ένα απο τα επιτεύγματα της έκθεσης είναι η συγκέντρωση όλων των έργων του καλλιτέχνη που διατηρούνται στη χώρα. Το σύνολο των έργων που εκτίθενται είναι δέκα εννέα, ένας ικανός αριθμός για να τεκμηριώσει την δημιουργική πορεία του Καραβάτζιο με έργα της νεότητας και της ώριμης δημιουργίας. Οι πίνακες παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά. Μεταξύ άλλων: "Χειρομάντισσα" (Χάρτγορντ), "Συναυλία"(Νέα Υόρκη), "Νάρκισσος"(Ρώμη), "Θυσία του Ισαάκ"(ιδιωτική συλλογή BarbaraPiasecka), αμέσως μετά την αποκατάστασή του "Ιουδίθ και Ολοφέρνης"(Ρώμη), "Παναγία Palafrenieri" (Ρώμη), "Σαλώμη με το κεφάλι του Βαπτιστή" (Μαδρίτη), "Δαβίδ και Γολιάθ" (Ρώμη).

Ανακτήθηκαν 29.05.2016 <https://www.museobilbao.com/exposiciones/caravaggio-10>

<https://www.museodelprado.es/aprende/enciclopedia/voz/caravaggio/1f1e076b-24c5-44db-96eb-f46d7690779a>

18. Φεβρουαρίου – 09. Μαΐου 1999 / Palazzo Barberini, Ρώμη

15. Μαΐου – 01 Αυγούστου 1999 / Palazzo Zabarella, Πάντοβα

Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio ei suoi percorsi caravaggeschi da Palazzo Barberini” Ο Καραβάτζιο και οι διαδρομές των Καραβατζιστών στο παλάτι Barberini.

Με εξήντα έργα που ανήκουν σχεδόν όλα στην συλλογή της Εθνικής Πινακοθήκης του Palazzo Barberini η έκθεση αποτελεί συνέχεια των εκθέσεων που πραγματοποιήθηκαν τον προηγούμενο χρόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Βραζιλία. Τέσσερα είναι τα έργα του Καραβάτζιο που παρουσιάζονται, πλάι τους σημαντικοί συνεχιστές του και σύγχρονοι του, όπως ο ανταγωνιστής του Baglione, που δεν μπόρεσε να αντισταθεί στην καινοτόμα γοητεία της τέχνης του Καραβάτζιο. Εκτίθενται ο "Νάρκισσος", μετά ένα μήνα από την έναρξη της έκθεσης στη Ρώμη (πιο πρίν σε έκθεση του Μιλάνου), "Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής" απο την Galleria Corsini, "Άγιος Φραγκίσκος σε διαλογισμό" απο το Carpineto Romano και "Ιουδίθ και Ολοφέρνης" απο την συλλογή Barberini.

Ανακτήθηκαν 30.05.2016

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/02/22/formidabile-quel-mucchio-selvaggio.html>

31. Μαρτίου 1999 - 31. Μαΐου 1999

SantaMariadel' Carmine, Φλωρεντία

**Τίτλος έκθεσης: “Caravaggio al Carmine: il restaurato della Decollazione del Battista di Malta”
Ο Καραβάτζιο στην Carmine: η αποκατάσταση του έργου “Αποκεφαλισμός του Ιωάννη του Βαπτιστή” από την Μάλτα**

Το έργο έφτασε στην Φλωρεντία ήδη τρία χρόνια πριν, παρουσιάστηκε στο κοινό σε δύο εκθέσεις το 1996 και 1998, αλλά ο πρωταρχικός σκοπός της της άφιξής του απο το Ορατόριο του Καθεδρικού Ναού Αγίου Ιωάννη της Βαλέττα ήταν η προσπάθεια να επισκευαστεί ένα βαθύ κόψιμο στην επιφάνεια του καμβά και να αποκατασταθεί το χρώμα απο την υγρασία. Μετά απο την αποκατάσταση του η κυβέρνηση της Μάλτας συμφώνησε να παραταθεί η παραμονή του έργου για την παρούσα έκθεση. Ο γιγάντιος πίνακας, 5.20 μέτρα μήκος και 3.60 μέτρα ύψος, είναι το μόνο έργο του Καραβάτζιο που φέρει την υπογραφή του.

Ανακτήθηκαν 02.06.2016 <http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=498>

http://www1.adnkronos.com/Archivio/AdnAgenzia/1999/04/17/Cultura/CARAVAGGIO-IN-MOSTRA-A-FIRENZE-IL-BATTISTA-DECOLLATO_120100.php

14. Μαΐου 1999 – 29. Αυγούστου 1999

Pinacoteca di Brera, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: “Il Seicento a Roma: “da Caravaggio a Salvator Rosa”

Ο δέκατος έκτος αιώνας στη Ρώμη: από τον Καραβάτζιο στον Σαλβαδόρ Ρόζα.

Η έκθεση συμπίπτει με τον εγκαινιασμό της ανακαινισμένης αίθουσας του Πάθους της Πινακοθήκης και εισάγει μια σειρά από μικρές αλλά σημαντικές καινοτομίες στις υπηρεσίες του μουσείου, όπως ηλεκτρονικά εισιτήρια, ηχητικές οδηγίες, μια μεγάλη βιβλιοθήκη ιστορίας τέχνης, με τίτλους που δεν μπορεί να βρει κανείς αλλού και όχι μόνο στην ιταλική γλώσσα κ.ά. Σηματοδοτεί επίσης την έναρξη για την εφαρμογή της *Grande Brera*, την υλοποίηση της ιδέας, που καθιστά το γειτονικό παλάτι Citterio επέκταση της Πινακοθήκης, για την παρουσίαση εκθεμάτων, άνω των χιλίων, τα οποία λόγω στενότητας χώρου δεν μπορούν να εκτεθούν. Σήμερα, 15 χρόνια μετά από την έναρξη της αποκατάστασης του μνημειακού συγκροτήματος Citterio, βρίσκονται εκεί οι μόνιμες συλλογές του 20ου αιώνα της Πινακοθήκης, διενεργούνται περιοδικές εκθέσεις και φιλοξενείται η Ακαδημία Καλών Τεχνών. Η έκθεση παρουσιάζει 27 έργα ζωγραφικής του 17ου αιώνα, δάνεια των Μουσείων του Καπιτωλείου Ρώμης, και έργα των Μουσέων του Μιλάνου. Τα έργα του Καραβάτζιο ανοίγουν την έκθεση: *Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής, Βάκχος, Η θυσία του Ισαάκ, Μέδουσα*, και *Δείπνο στους Εμμαούς*, της Πινακοθήκης Brera.

Ανακτήθηκαν 04.06.2016

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/05/10/brera-raddoppia.html>

<http://yankomodo.top/329907/il-seicento-romano-da-caravaggio-a-salvator-rosa-catalogo-della-mostra-milano-pinacoteca-di-brera-14-maggio-31-agosto-1999.html>

23. Μαΐου 1999 – 12. Νοεμβρίου 1999

PalazzodeiCardinalliPallota, Cardarola - Macerata

Τίτλος έκθεσης: *“Caravaggio, GuidoReni, Mattia Preti: le stranze del Cardinale Caldarola” Τα δωμάτια του καρδινάλιου.*

Η έκθεση επιδιώκει την επαναξιολόγηση της ιστορικής και καλλιτεχνικής σημασίας του Καρδινάλιου Pallota, λάτρη και συλλέκτη έργων τέχνης. Μετά από προσεκτικές και χρόνιες έρευνες σε ιδιωτικά και δημόσια αρχεία έγινε δυνατή η ανασυγκρότηση της συλλογής του Καρδινάλιου, που μετά τον θάνατο του το 1668 πουλήθηκε από τους κληρονόμους του, για να καλύψουν τα χρέη που είχε αφήσει. Με την συνεργασία πολλών μουσείων της Ρώμης, της Φλωρεντίας, το μουσείο Capodimonte της Νάπολης, το PalazzoRosso της Γένοβας επιστρέφουν έτσι μετά από 400 χρόνια απουσίας πίσω στον χώρο τους τα έργα που αγάπησε και ανέθεσε για το θαυμάσιο παλάτι του ο Καρδινάλιος Pallota. Συνολικά εκτίθενται πενήντα έργα. Η Παναγία Palafronieri, έργο που είχε καλλιτεχνήσει ο Καραβάτζιο δεν βρίσκεται στα δωμάτια. Οι επιμελητές της έκθεσης εκθέτουν την "Μετανοούσα Μαγδαληνή" και τον "Άγιο Φραγκίσκο σε διαλογισμό", σαν συγγενή έργα.

Ανακτήθηκαν 05.06.2016 http://www.lestonzedelcardinale.it/?page_id=150

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/05/10/brera-raddoppia.html>

1998

28. Νοεμβρίου 1998 – 28. Φεβρουαρίου 1999

MuseodiSantaGiulia, Brescia

Τίτλος έκθεσης: *“Da Caravaggio a Cerutti. La scena di genere e l' imagine dei pitocchi nella pittura Italiana Brescia” Από τον Καραβάτζιο εως τον Τσερούτι: Η σκηνή του είδους και της απεικόνισης της φτώχειας στην Ιταλική ζωγραφική.*

Θέμα της έκθεσης είναι η ηθογραφία του 17ου και 18ου αιώνα. Ξεκινώντας με την ανατρεπτικά ρεαλιστική απόδοση του Καραβάτζιο η παρουσίαση των έργων ζωγραφικής συνεχίζεται με έργα του 18ου αιώνα, στον απόηχο της ελευθερίας της σύνθεσης και της φωτοσκίασης που ενέπνευσε η επαναστατική ζωγραφική του Καραβάτζιο.

Ανακτήθηκε 05.06.2016

<https://www.maremagnum.com/libri-antichi/da-caravaggio-a-ceruti-la-scena-di-genere-e-l-immagine-dei/131640807>

02. Ιουλίου 1998 – 31. Οκτωβρίου 1998

PalazzoPitti, Φλωρεντία

Τίτλος έκθεσης: *“La natura morta a Palazzo ein villa. Le collezioni dei Medici e dei Lorena”*
Νεκρή φύση σε παλάτια και βίλες. Η συλλογή των Μεδίκων και των Λορένα.

Στην κατοικία των Μεδίκων και σημερινό μουσείο Pitti, εκτίθενται οι πίνακες του δούκα προερχόμενες από τις συλλογές των διαφόρων κατοικιών του. Πάνω από σαράντα πέντε ζωγράφοι με δημιουργίες "νεκρής φύσης", που κοσμούσαν το παλάτι Pitti και τις βίλες των Μεδίκων, που αργότερα πέρασαν στην κατοχή των Λορένα συγκεντρώνονται από την γύρω περιοχή της Τοσκάνης. Ο Καραβάτζιο εκπροσωπείται με τον *Βάκχο*.

Ανακτήθηκε 06.06.2016 <http://www.mecenate.info/firenze-il-gran-teatro-della-natura/>

1997

16. Απριλίου 1997 – 15. Ιουνίου 1997

Θεσσαλονίκη, Κυβερνείο

Τίτλος έκθεσης: *“Ο Καραβάτζιο και οι πρώτοι συνεχιστές του”*

Στις εκδηλώσεις που διοργάνωσε η πόλη της Θεσσαλονίκης ως πολιτιστική πρωτεύουσα Ευρώπης για το έτος 1997, είναι αυτή η εικαστική έκθεση του Καραβάτζιο και των συνεχιστών του η σημαντικότερη. Για πρώτη φορά φτάνουν στην Ελλάδα, μετά την έκθεση του Ζαππείου *“Έργα του Caravaggio και της σχολής του”* το 1962, με την συνεργασία του Ιδρύματος Longhi και την επιστημονική επιμέλεια της διευθύντριας του ιδρύματος Mina Gregori, εννέα έργα του Καραβάτζιο, από τις πρώιμες και μεταγενέστερες δημιουργίες του, που συνοδεύονται από οκτώ έργα συνεχιστών του. Την έκθεση συμπληρώνουν φωτογραφίες των έργων πάνω σε φωτεινά πανό με βοηθητικά κείμενα, που παρουσιάζουν στον επισκέπτη, με την τεχνολογική βοήθεια της υπερύφους και υπέρυθρης ακτινοβολίας, τον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης ζωγράφιζε τους πίνακες του. Έργα του Καραβάτζιο που εκτίθενται: *«Παιδί που δαγκώνεται από σαύρα»*, *«Στέφανος εξ ακανθών»*, *«Η Θυσία του Ισαάκ»*, *«Ιππότης της Μάλτας»*, *«Φρα Αντόνιο Μαρτέλλι»*, *«Άγιος Ιερώνυμος»*, *« Η Χειρομάντισσα»*, *«Ο Δαβίδ με το κεφάλι του Γολιάθ»*, και το αμφισβητούμενο έργο *«Ο Οδοντίατρος»*.

Η έκθεση άφησε έναν αρνητικό απόηχο, τόσο για την πενιχρή αντιπροσώπευση των συνεχιστών του, όσο και για την κακή παρουσίαση των πινάκων στο χώρο. Μια επιπλέον σοβαρή έλλειψη ήταν η απουσία καταλόγου, τουλάχιστον για τον πρώτο μήνα, από τους συνολικά δύο, που λειτουργούσε η έκθεση. Στους επισκέπτες δίνονταν δωρεάν μαζί με το εισιτήριο και ένα μικρό πολύπτυχο με ένα υποτυπώδες κείμενο για τον κάθε καλλιτέχνη, τον τίτλο κάθε έργου στα ελληνικά και στα ιταλικά, την τεχνική, τις διαστάσεις του και το όνομα του μουσείου στο οποίο ανήκει. Μια καλή ιδέα που όμως δεν υποκαθιστά τον κατάλογο αλλά διανέμεται σε εκείνους που δεν έχουν τα χρήματα να τον αγοράσουν, όπως επισημαίνει σε άρθρο της η εφημερίδα "το Βήμα". Η ίδια αξιολογεί την έκθεση ως ανεπαρκή, κάνοντας εκτενή αναφορά στα κακόγουστα έπιπλα που σχεδιάστηκαν ειδικά για την έκθεση, όπως και για εκείνα που προ υπήρχαν και δεν

απομακρύνθηκαν, αλλά σπρώχτηκαν βιαστικά σε σημεία που δυσχεραίνουν τον επισκέπτη στην παρατήρηση.

Ανακτήθηκαν 08.06.2016 <http://www.hri.org/culture97/gr/suggest/karavatzo.html>

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=88064>

21. Φεβρουαρίου 1997 – 11. Μαΐου 1997

Kunst u Ausstellungshalle, Βόννη

Τίτλος έκθεσης: „*Zwei Gesichter der Ermitage St. Petersburg. Die großen Sammlungen VI.*”
Τα δύο πρόσωπα του Ερμιτάζ, Saint Petersburg. Οι μεγάλες συλλογές VI.”

Ο τίτλος αναφέρεται στις δύο διαφορετικές συλλογές που φτάνουν από την Αγία Πετρούπολη στην τέως πρωτεύουσα της Γερμανίας. Η πρώτη αφορά τους Σκύθες και τα εργαλεία και σκεύη τους από χρυσό: “*Οι Σκύθες και ο χρυσός τους*” και η δεύτερη έχει τον τίτλο “*Απο τον Caravaggio στον Poussin*” . Η παρουσίαση περιλαμβάνει εξήντα πέντε πίνακες ζωγραφικής και πενήντα σχέδια τοπίων και πορτρέτων της μπαρόκ εποχής. Εκτός από τον «*Λαουτοπαίχτη*» του Καραβάτζιο εξαιρετική είναι η αντιπροσώπηση των συνεχιστών του από τις ευρωπαϊκές χώρες. Η ιταλική σχολή Caravaggeschi με έργα των Caracci, Guercino, Ισπανών: Velasquez, Murilo, Zurbaran, Ribera, Γάλλων: Valentin, Tournier, έως τον Poussin και Lorrain.

Ανακτήθηκε 12.06.2016 <http://www.aerzteblatt.de/pdf/94/15/a1008.pdf>

1996

21. Σεπτεμβρίου 1996 - 12. Ιανουαρίου 1997 / Santa MariadellaPietà, Cremona

11. Φεβρουαρίου 1997 – 13. Απριλίου 1997 / Μουσείο Prado, Μαδρίτη

Τίτλος έκθεσης: “*Imagine del Sentire, Icinqueseni dell’ arte. Η τέχνη των πέντε αισθήσεων.*”

Μία μεγάλη έκθεση με έναν κατάλογο που έτυχε ιδιαίτερης μνείας από τα μέσα για την αναλυτική αλλά όχι λαβυρινθοειδή ερμηνεία των αισθήσεων στην τέχνη. Επαίνους επέσυρε επίσης η άψογη εικονογράφηση του καταλόγου αλλά και οι σαφήνεια στις λεζάντες. Η παρουσίαση απευθύνεται στις πέντε αισθήσεις: όραση, ακοή, όσφρηση, αφή με εβδομήντα έργα, κυρίως του 17ου αιώνα και λιγότερα από τον 16ο και 18ο αιώνα. Χωρίζεται σε δεκατρείς ενότητες που ταξινομούνται σύμφωνα με την κάθε αίσθηση: για την όραση πίνακες ζωγραφικής και το τηλεσκόπιο του Γαλιλαίου, για την ακοή μουσικά θέματα, για τη γεύση θέματα γαστρονομικά, πίνακες νεκρής φύσης με άνθη ενισχύουν την όσφρηση, ενώ την αφή ικανοποιούν η γλυπτική με δυνατότητα αφής σε ένα όμορφα σχηματισμένο στήθος. Εκτίθεται «*Ο Νάρκισσος*» του Καραβάτζιο αλλά και έργα συνεχιστών του.

Ανακτήθηκαν 14.06.2016

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1996/10/21/se-il-quadro-odora-dicipolla.html>

http://www1.adnkronos.com/Archivio/AdnAgenzia/1996/09/20/Altro/MOSTRE-IMMAGINI-DEL-SENTIRE-A-CREMONA_115800.php

28. Σεπτεμβρίου 1996 - 08. Δεκεμβρίου 1996

Fondazio nearte e civilita, Μιλάνο

Τίτλος έκθεσης: "Τα αριστουργήματα της γκαλερί Pamphilj"

Η συλλογή του Palazzo Pamphilj της Ρώμης περιλαμβάνει στο σύνολο της περί τα τετρακόσια έργα. Εξ αυτών επιλέχθηκαν αποκλειστικά ζωγραφικοί πίνακες καλλιτεχνών από τον 15ο έως τον 18ο αιώνα. Την παρουσίαση ανοίγει ο Τιτζιάνο και κλείνει ο Velasquez. Στην συλλογή ανήκουν τα έργα του Καραβάτζιο "Ανάπαυση κατά τη φυγή στην Αίγυπτο" και "Μαρία Μαγδαληνή" που συμπεριλαμβάνονται στην έκθεση του Μιλάνου. Το εξώφυλλο του καταλόγου κοσμεί η εικονογράφηση του έργου "Ανάπαυση κατά τη φυγή στην Αίγυπτο".

Ανακτήθηκε 14.06.2016

http://www.comune.caravaggio.bg.it/upload/caravaggio/gestionedocumentale/SezioneCaravaggio-Bibliografia2015_784_2262.pdf

20. Ιουνίου 1996 – 30. Σεπτεμβρίου 1996

Palazzo Vecchio, Φλωρεντία

Τίτλος έκθεσης: "Caravaggio da Malta a Firenze" Ο Caravaggio από την Μάλτα στην Φλωρεντία.

Με την ευκαιρία της Ευρωπαϊκής συνόδου κορυφής που πραγματοποιείται στην Φλωρεντία, ο σύμβουλος πολιτισμού του δήμου Φλωρεντίας ζήτησε από την κυβέρνηση της Μάλτας τον πίνακα *Αποκεφαλισμός Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου* ως δάνειο με αντάλλαγμα την αποκατάσταση του από φθορές στο χρώμα και ένα σκίσιμο που προκλήθηκε από βανδαλισμό ή απόπειρα κλοπής το 1991. Το έργο εκτίθεται μαζί με τον *Κοιμώμενο Έρωτα* και το *Πορτρέτο Ιππότη της Μάλτας φρα Αντόνιο Μαρτέλλι*. Μετά από την αποκατάστασή του το έργο εκτέθηκε στην *Santa Mariadella Carmine* στην Φλωρεντία. (Σχετική αναφορά στο έτος 1999).

Ανακτήθηκαν 20.06.2016 <http://www.mega.it/review/art/tcarvg.htm>

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1996/06/13/mostre-tante-polemiche-nella-firenze-simbolo.html>

1995

4. Απριλίου 1995 – 30. Μαΐου 1995

Galleria Nazionale d'Arte Antica di Palazzo Barberini (Salone Pietro da Cortona), Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: "Caravaggio e la collezione Mattei" Ο Καταβάτζιο και η συλλογή Mattei.

Μετά απο δύο αιώνες συγκεντρώνονται για την έκθεση οι πίνακες της συλλογής Mattei που μετά το 1802 διακορπίστηκαν απο τους κληρονόμους, λόγω οικονομικής ασφυξίας. Η ιστορική ανασύσταση των έργων της συλλογής, που διαδραματίζουν θεμελιώδη ρόλο στην τέχνη του 17ου αιώνα, καταδεικνύει το προοδευτικό καλλιτεχνικό ενδιαφέρον των Mattei. Τρία έργα του Καραβάτζιο συμπεριλαμβάνονται στην συλλογή. Το *Δείπνο στους Εμμαούς*, σήμερα στην Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου, ο *Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής* των μουσείων του Καπιτωλίου, που αγοράστηκε το 1749 απο τον πάπα Βενέδικτο XVI και εγκαταστάθηκε στο Καπιτώλειο και το κορυφαίο έργο η *Σύλληψη του Ιησού*, που ανατέθηκε απο τον Ciriaco Mattei καταβάλλοντας 125 κορώνες στις 2 Ιανουαρίου 1603. Μετά το θάνατο του Ciriaco ο πίνακας πουλήθηκε το 1802 μαζί με άλλα έργα. Από τότε είχε εξαφανιστεί και μόλις πριν απο δύο χρόνια ανακαλύφθηκε στην βιβλιοθήκη κοινότητας των Ιησουιτών στο Δουβλίνο, σήμερα στην Εθνική Πινακοθήκη της ίδιας πόλης. Στην συλλογή περιλαμβάνονται έργα των Pietro da Cortona, Paul Brill, Passarotti, Serodine και άλλων.

Ανακτήθηκε 22.06.2016 <http://www.bta.it/txt/a0/00/bta00077.txt>

15. Δεκεμβρίου 1995 – 14. Απριλίου 1996

Musei Capitolini, Ρώμη

Τίτλος έκθεσης: “La natura morta altempo di Caravaggio”

Το θέμα της νεκρής φύσης του 16ου και 17ου αιώνα παραμένει ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα που συζητήθηκαν στην ιστορία της ιταλικής τέχνης κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια. Επίμαχο σημείο η απόδοση των έργων σε καλλιτέχνες που ζωγράφιζαν στον απόηχο του Καραβάτζιο, ιδιαίτερα μετά την δημιουργία του «*Καλάθι με φρούτα*» (περ. 1958), που θεωρήθηκε ήδη από τους συγχρόνους του αριστουργηματικό, λόγω της ασύγκριτης αρτιότητας του. Τα έργα της έκθεσης είναι περίπου εβδομήντα. Εκτίθεται «*Ο Άρρωστος Βάκχος*», «*Λαουτοπαίχτης*», «*Αγόρι που το δαγκώνει σαύρα*». Το έργο από την Πινακοθήκη Αμβροσιάνα «*Καλάθι με φρούτα*» δεν εκτίθεται, επειδή το δάνειο δεν χορηγήθηκε από την Πινακοθήκη.

Ανακτήθηκε 26.06.2016

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1995/12/14/in-mostra-la-natura-morta-di-caravaggio.html>

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το μουσείο ως τόπος συνύπαρξης του ιστορικού παρελθόντος και παρόντος κατέχει συμβολικό χαρακτήρα για την πόλη. Όπου υπάρχουν πόλεις υπάρχουν και μουσεία. Ιδιαίτερα παντοδύναμες πόλεις έχουν να επιδείξουν παντοδύναμα μουσεία, που συγκροτούν ισχυρή προσωπική ταυτότητα με δυναμική δημόσια εικόνα. Η ταυτότητα του μουσείου σήμερα στον Ευρωπαϊκό χώρο δε λειτουργεί μόνο ως φύλακας της εκάστοτε εθνικής κληρονομιάς αλλά αποσκοπεί στην επίτευξη επιστημονικής γνώσης και έρευνας. Μουσεία μικρότερα και μεγαλύτερα δεν επαφίενται στις μόνιμες συλλογές μακρότατης διάρκειας, που περιορίζουν τις επικοινωνιακές δυνατότητες του μουσείου, αλλά αυξάνουν το ενδιαφέρον του κοινού με περιοδικές εκθέσεις, ώστε η εναλλαγή να καθιστά το μουσείο επίκαιρο, με προσέλευση νέου κοινού, αξιοποιώντας ταυτόχρονα και τις μόνιμες συλλογές.

Περισσότερες από ογδόντα περιοδικές εκθέσεις του Καραβάτζιο έχουν καταγραφεί στην παρούσα εργασία στα τελευταία είκοσι χρόνια σε ευρωπαϊκά μουσεία. Αυτό καταδεικνύει την αυξανόμενη ανάγκη για πρόσβαση στην πολιτισμική γνώση και πληροφορία μέσα στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Ταυτόχρονα, κάθε μουσείο που φιλοξένησε μία έκθεση λειτούργησε ως μηχανισμός διαμόρφωσης πολιτισμικής κριτικής, δίνοντας την δυνατότητα, με την προσέγγιση των εκθεμάτων του παρελθόντος, να διατυπωθούν νέα ερευνητικά ερωτήματα και συμπεράσματα για την ιστορική κατανόηση. Η περιοδική έκθεση του Άμστερνταμ το 2006, αξιοποιώντας τα έργα του Καραβάτζιο και Ρέμπραντ, δύο γιγαντιαίων καλλιτεχνών σε συγκριτική θεματολογία, λειτούργησε ως μέσο διδασκαλίας της ιστορίας, με αυθεντική, βιωματική και εμπειρική γνώση. Η περιοδική έκθεση του Ντύσελντορφ την ίδια χρονιά, με ιδιόχειρα έργα και αντιγραφές έθεσε το κέντρο βάρους όχι στην *αφήγηση* αλλά στην *ανάγνωση* και την *έρευνα*. Οι δύο αυτές εκθέσεις, όπως και πληθώρα άλλων, με εργαλεία την μοναδικότητα της σύνθεσης συγκεκριμένων έργων μιας θεματικής περιοχής, ενσωματώνουν- εκτός από την ιστορική πραγματικότητα- και την ερευνητική αρχή. Δίνεται έτσι η δυνατότητα της ταυτόχρονης προσέγγισης τεκμηρίων του παρελθόντος για να διατυπωθούν νέα ερευνητικά συμπεράσματα και ερμηνείες, αποδεικνύοντας τον πολυδιάστατο θεσμό του μουσείου με τη θεμελιώδη λειτουργία του, αυτήν της επικοινωνίας.

Στο πνεύμα των οικονομικών συνθηκών των τελευταίων ετών της ευρωπαϊκής οικονομικής ύφεσης, οι δήμοι και κοινότητες της γειτονικής Ιταλίας, κυρίως αυτοί που στις πόλεις τους εδρεύουν μικρά και μεσαία μουσεία, χρηματοδοτούν τις εκθέσεις με σκοπό να αναδείξουν την σημασία της πόλης τους, να ενδυναμώσουν τους κατοίκους της, αλλά και να συμβάλουν στην κοινωνική αειφορία με την προσέλευση τουρισμού. Ακόμα και πολύ μικρές πόλεις, όπως η γενέτειρα του καλλιτέχνη, το χωριό Καραβάτζιο, η μικρή πόλη Άλμπα, γενέτειρα του Ρομπέρτο Λόγκι, το χωριό Πόρτο Έρκολε, όπου πέθανε ο Καραβάτζιο, αξιοποιούν την ταυτότητα του τόπου τους με μουσειακές δράσεις, προσελκύοντας πολιτιστικό τουρισμό. Αντίστοιχα και η εκκλησία ως θεσμός διοργανώνει και χρηματοδοτεί εκθέσεις, όπως αυτή στο Μπέργκαμο το 2000, έκθεση με εξαιρετική επιτυχία στον σχεδιασμό του συστήματος φωτισμού, ιδιαίτερα δύσκολο επίτευγμα για τα σκοτεινά έργα του Καραβάτζιο. Στη λειτουργία του μουσείου ως μέσου ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής και της διαμόρφωσης ταυτότητας του τόπου έδρασαν οι περιοδικές εκθέσεις του Μιλάνου και του Μπέργκαμο το 2000, πλαισιωμένες από εκπαιδευτικά προγράμματα και ημερίδες. Πρόκειται για δύο έξοχα παραδείγματα της περιφέρειας της Λομβαρδίας, όπου γεννήθηκε ο Καραβάτζιο, με σκοπό την ανάδειξη του τόπου ως πολιτιστικού πυρήνα ήδη από την

εποχή της Αναγέννησης. Μέσα από τα επιτεύγματα και την καινοτομία της τέχνης των καλλιτεχνών που δημιουργούσαν εκεί, οι εκθέσεις αφηγούνται την ιστορία των πόλεων της περιφέρειας και των ανθρώπων της και δρουν ως δείκτες υπερηφάνειας και μοναδικότητας, δίνοντας συνέχεια χωρική και χρονική στην ιστορική συνοχή των σημερινών κατοίκων της.

Μια άλλη πετυχημένη μουσειακή πρακτική που παρατηρήθηκε είναι η σύμπραξη μουσείων για το δανεισμό εκθεμάτων, τόσο σε εθνική όσο και διεθνή σχέση. Σε εθνικό επίπεδο, τα δάνεια ίσως να φαίνονται ευκολότερα, ιδίως όταν αυτά δεν είναι μεγάλα σε αριθμό και πλαισιώνουν μικρότερες εκθέσεις. Η περιοδική έκθεση-συνεργασία της σχετικά μικρής πόλης Κρεμόνα με το μεγάλο μουσείο της Βιέννης το 2000/1 καταδεικνύει ωστόσο την δυνατότητα καλλιέργειας σχέσεων μικρότερων μουσείων με πολύ μεγαλύτερα, και αυτό όχι μόνο σε ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και σε διεθνή και μάλιστα με παντοδύναμα μουσεία, όπως η συνεργασία του μητροπολιτικού μουσείου της Νέας Υόρκης με το μουσείο της Κρεμόνα το 2004.

Η κινητικότητα των εκθεμάτων συνιστά πρόσφορο μέσο προσέγγισης και γνωριμίας των ευρωπαϊκών πολιτισμών, στο πλαίσιο της οικοδόμησης μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Τα ιταλικά μουσεία έχουν αναπτύξει πολιτιστικούς δεσμούς με όλα τα κράτη-μέλη της ευρωπαϊκής ένωσης, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας με το δανεισμό εκθεμάτων στην έκθεση της Θεσσαλονίκης το 1997 και της Αθήνα το 2006.

Στην προσέγγιση του διεθνούς κοινού μέσω των περιοδικών εκθέσεων συμβάλλει η συνεργασία μεταξύ ευρωπαϊκών και ιταλικών μουσείων με δίκτυο διεθνών σχέσεων, όπως με την έκθεση *Ο Καραβάτζιο και οι πρώτοι συνεχιστές του* σε δύο πόλεις στην Γαλλία το 2012, σε συνεργασία με τα μουσεία της Ιταλίας και Αγγλίας και την μεταφορά της κατόπιν στο Λος Άντζελες και το 2013 στην πόλη του Χάρντφορντ. Η παραπάνω έκθεση είναι ένα εξαιρετικό παράδειγμα για τα αποτελέσματα της καλλιέργειας σχέσεων διεθνούς δικτύου, την ένταξη μουσείων σε προγράμματα ανταλλαγής, με την συμμετοχή της Γαλλίας στο πρόγραμμα FRAME, ώστε να επιτυγχάνεται η διάδοση γνώσης και πολιτισμού της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών και να προωθείται η πολυμορφία των πολιτισμών της Ευρωπαϊκής ένωσης. Με αυτόν τον τρόπο επιτελείται η βασική επικοινωνιακή λειτουργία του μουσείου.

Την πρόσβαση στα μουσεία ομάδων επισκεπτών που είναι αποκλεισμένες λόγω μερικής ή ολικής τύφλωσης έχουν να επιδείξουν οι περιοδικές εκθέσεις στο Λονδίνου και στο Βουκουρέστι το 2012/13, που διενεργήθηκαν με κρατική χρηματοδότηση. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η ελληνική μουσειακή πραγματικότητα έχει να επιδείξει παρόμοιες δράσεις: ο δήμος Αθηναίων διενήργησε το 2007 μια περιοδική έκθεση για άτομα με απώλεια όρασης. Η διεύρυνση όλο και περισσότερων ομάδων επισκεπτών, ιδιαίτερα για έργα καλλιτεχνών μεγάλου εκτοπίσματος, επιτυγχάνεται επίσης με την πολυαισθητηριακή εμπειρία. Το μουσείο Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης διοργάνωσε το 2013 μια πολυαισθητηριακή περιοδική έκθεση αξιοποιώντας τον πίνακα *Λαουτοπαίχτης* της μόνιμης συλλογής του, διευρύνοντας το κοινό του με ομάδες κάθε μορφωτικού και ηλικιακού επιπέδου ή με δυσκολίες στην κατανόηση των εκθεμάτων.

Το πλεονέκτημα της περιοδικής έκθεσης είναι σαφώς η προσβασιμότητα σε έργα που θα παρέμεναν σε μεγάλο αριθμό επισκεπτών άγνωστα ή μη προσβάσιμα. Εύκολα κανείς διαπιστώνει πως η διευρυμένη μουσειακή πρακτική της περιοδικής έκθεσης με ψηφιακά, τεχνολογικά και διαδραστικά μέσα είναι κοινός τόπος στο εξωτερικό, ενώ στον ελλαδικό χώρο περιορίζεται σε μεγάλα μουσεία και αυτό όχι πολύ συχνά. Η προσφυγή ωστόσο στην σύγχρονη τεχνολογία δεν βρίσκει εφαρμογή μόνον στην ερευνητική μουσειακή πράξη. Η ιδέα του *φανταστικού μουσείου* του AndreMalraux βρίσκει πλέον εφαρμογή στις σύγχρονες μουσειακές πρακτικές. Η *οπτική*

πραγματικότητα έχει γίνει ένα χρήσιμο μουσειακό εργαλείο. Η εκπληκτική ψηφιακή έκθεση που ταξίδεψε για πέντε χρόνια σε όλη την Ιταλία και την Αμερική μεταξύ του 2005-2010, με 117 ψηφιακά έργα σε απόλυτη αντιστοιχία των αυθεντικών και άψογο φωτισμό, καταδεικνύει πως το τεχνολογικό αυτό δεδομένο έχει γίνει πλέον μια πραγματικότητα στο χώρο των μουσείων.

Την καινοτόμα επικοινωνιακή πρακτική μουσείων που θέλουν να επικοινωνήσουν την περιοδική έκθεση σε κοινωνικές ομάδες με ποικίλες προσδοκίες και ενεργή συμμετοχή βλέπουμε στο παράδειγμα της γκαλερί Παμφίλι στη Ρώμη, στην διάρκεια της πεντάμηνης αποκατάστασης δύο έργων το 2013. Οι επισκέπτες μπορούσαν να παρακολουθήσουν την πρόοδο της συντήρησης των έργων τόσο με φυσική παρουσία στο χώρο αλλά και από το σπίτι τους μέσω ενός webcam της επίσημης ιστοσελίδας του μουσείου. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να διεισδύσουν σε πρακτικές άγνωστες και να ιδιοποιηθούν την αξία της τέχνης.

Όλα τα παραπάνω συνηγορούν στο συμπέρασμα πως ο θεσμός του μουσείου σήμερα είναι διευρυμένος και με έμφαση στην περιοδική έκθεση επιτυγχάνεται ο διαπολιτισμικός διάλογος, προωθείται η κατανόηση της κοινής πολιτιστικής ευρωπαϊκής κληρονομιάς, ενισχύονται οι τοπικές κοινωνίες οικονομικά, αποτελούν δείκτες υπερηφάνειας του τόπου διεξαγωγής τους και διδάσκουν ότι το παρελθόν δεν είναι ποτέ τελείως παρωχημένο. Γιατί ο άνθρωπος πράγματι κάνει την ιστορία του, αλλά κυρίως η ιστορία κάνει τον κάθε άνθρωπο να είναι αυτό που είναι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Banks, O.(1990). Επίσημα έγγραφα αφορώντα τη ζωή του Caravaggio. Στο Α. Αποστολίδης (μτφ), *Η μανία με τον Καραβάτζο* (σσ.317-344). Αθήνα: Άγρα
- Hibbard, H. (1988). *Caravaggio*. Λονδίνο: ThamesandHudson.
- Cappelletti F. (2013). *Caravaggio*. Αθήνα: National Geographic Society
- Dehnel, R. (2014). *Einmal in die Sowjetunion und zurück*, *Arsprototo*, 4, 34-41.
- Ebert-Schifferer, S. (2016). *Caravaggio in Neapel. Kurze Zeit, groÙe Wirkung*. Στον κατάλογο έκθεσης: Caravaggios Erben: Barock in Neapel 14.10.2016 - 12.02.2017, (σ.49-65) Μουσείο Wiesbaden, (επιμ.) Forster, M., Oy-Marra E., Damm H. Μόναχο: Hirmer.
- Ebert-Schifferer, S. (2012). *Caravaggio: Sehen-Staunen-Glauben. Der Maler und sein Werk*. Μόναχο: Beck
- Friedlaender, W. (1955). *Caravaggio studies*. Πρίνστον: Princenton University Press
- Michaelis, R. (1995). *Dokumentation der Verluste*. Βερολίνο: Staatliche Museen zu Berlin.
- Kaiser-Schuster, B. (2014). *Die Kriegsschicksale der Sammlungen*, *Arsprototo*, 4, 20-23.
- Λάγκτον, Ε. (2003). *Μικελάντζελο Μεριζίντα Καραβάτζο*. Αθήνα: Μικρή Άρκτος.
- Λάντσει, Ε. (2009). *Η μυστική ζωή των μεγάλων ζωγράφων*. Αθήνα: Αιώρα
- Peccatori S. και Zuffi S. (2005[2006]). *Caravaggio*, μτφ. Ν. Παπακωνσταντίνου. Αθήνα: Ημερησία
- Schütze, S. (2015). *Caravaggio*. Κόλν: Taschen.
- Strinati, C. (2006). Καραβάτζιο και 17^{ος} αιώνας. Στον κατάλογο έκθεσης: *Καραβάτζιο και 17^{ος} αιώνας*. 27.04-30.06.2006, (σσ. 12-14) Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα (Επιμ). Comerlati D. και Αδαμοπούλου Π. Μιλάνο: Skira
- Wermusch, G. και Goldmann, K. (2001). *Vernichtet, Verschollen, Vermarkt*. Asendorf: Mutverlag
- Χόνορ, Χ., Φέμινγκ, Τ. (1992). *Ιστορία της τέχνης*. Τόμος 3. Αθήνα: Υποδομή

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.noz.de/deutschland-welt/kultur/artikel/138329/zeige-mir-deine-wunde>

http://www.fondazione-longhi.it/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=515&lang=en

<http://www.art-magazin.de/kunst/8668-rtkl-roberto-longhi-paris-mit-dem-blick-denken>

<https://left.gr/news/apokalyfthike-thysayros-ergon-tehnis-klemmenon-apo-nazi-sto-monaho>

<http://www.lifo.gr/team/arts/53102>

satt.org-kunst/01_09_caravaggio_1.html

<http://www.thetoc.gr/politismos/article/i-germania-suretai-se-amerikaniko-dikastirio-gia-klemmena-erga-texnis>

<http://www.thetoc.gr/politismos/article/sto-mouseio-texnis-tis-bernis-ta-klemmena-erga-apo-tous-nazi>

<http://www.in2life.gr/features/notes/article/239032/fbi-ta-pio-diashma-klemmena-erga-tehnhs.html>

<http://www.onalert.gr/stories/1280-erga-texnhs-klemmena-apo-nazi-sto-mouseio-bernhs/38757>

<http://www.protagon.gr/epikairota/h-gennisi-tou-karavatzio-epestrepse-52409>

<http://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/millionen-kunstraub-caravaggio-gemaelde-in-berlin-sichergestellt-1998656.html>

<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-41213166.html>

<https://www.welt.de/kultur/kunst-und-architektur/article133707040/Forscher-raetseln-ueber-fragwuerdiges-Caravaggio-Bild.html>

<https://www.welt.de/vermishtes/article149899929/Ein-30-Millionen-Euro-Gemaelde-von-Mauesen-zerfressen.html>

http://www.deutschlandradiokultur.de/ein-wahrer-kunstkrimi.1013.de.html?dram:article_id=165093

<http://kulturmeister.de/kartenspiele/kunstraube/articles/caravaggio-christi-geburt-mit-st-franziskus.html>

<http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/experten-entdecken-100-caravaggio-zeichnungen-a-842878.html>

<http://www.zeit.de/kultur/kunst/2012-07/caravaggio-gemaelde-kunst>

www.musee-jacquemart-andre.com/en/events/giotto-caravaggio

www.art-magazin.de/kunst/8668-rtkl-roberto-longhi-paris-mit-dem-blick-denken

kunstgeschichte.info/2015/02/23/homage-an-michelangelo_bundeskunsthalle-bonn/www.comune.sansecondodipinerolo.to.it/eventi/784-mostra-qcaravaggio-e-il-suo-tempo-al-castello-di-miradolo.html

ditacta.tumblr.com/to-see-the-mona-lisa

www.tiamoitalia.de/italien-nachrichten/caravaggio-ausstellung-in-novara

www.lerma.it

www.lastampa.it/2013/01/28/cultura/arte/alla-galleria-doria-pamphilj-di-roma-restaurato--aperte-aperte-per-caravaggio-e-vasari-EvTd084b9Q1DqJPigy5560/pagina.html

http://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/what-s-on/temp_exh/1999_2013/hm4_1_113/?lng=

i.lgiornalledellarte.com/articoli/2012/2/111962.html

la-critica-darte-in-mostra-a-ravenna-13693-default.aspx

www.letteratura.ra.it/articoli/giovanni-testori-e-la-grande-pittura=europea

www.spaziod.it/magazine/n0801/vd.asp?id=2692

Poloromano.benoculturali.it/index.php?it/22/eventi/70/Caravaggio-la-capella-contarelli

www.repubblica.it/speziali/arte/recensioni/2011/03/18/news/quanto_caravaggio_sbagliana_una_mostra_sulla_contarelli_13777456/

www.beniculturali.it/mibac/export/MIBAC/Contenuti/MibacUnif/Eventi/visualizza_asset.html

<http://www.portoercole.org/webs/caravaggio1/index.html>

<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/art/reviews/caravaggios-friends-foes-whitfield-fine-art-london-2021115.html>

<http://artdaily.com/news/38372/Caravaggio-s-Friends-and-Foes-Opened-at-Whitfield-Fine-Art#.WDLFWuaLTDC>

<http://www.timesofmalta.com/articles/view/20100513/world/caravaggios-friends-and-foes-a-major-loan-exhibition.307045>

<http://www.doriapamphilj.it/genova/caravaggio-e-la-fuga/>

www.nationalmuseum.se/sv/English/startpage/Exhibitions/Past-exhibitions-/Caravaggio-x-z/

<http://kunstundfilm.de/2010/11/hommage-an-caravaggio/>

www.smb.museum/ausstellungen/detail/hommage-an-caravaggio/16102010.html

http://www.icastelli.it/event_details-1287232292-caravaggio_ed_altri_pittori_del_seicento_castel_sismondo_di_rimini-it.php

<http://caravaggio-bacon.dieci-grandimostre.it/>

http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/Eventi/EventiInEvidenza/InItalia/visualizza_asset.html_2087320246.html

<http://padovacultura.padovanet.it/it/musei/caravaggio-lotto-ribera>

Kultur-online-net/node/751

http://milano.repubblica.it/cronaca/2016/10/27/news/caravaggio_milano-150703495/

<http://www.electaweb.it/mostre/scheda/brera-ospita-caravaggio-milano-pinacoteca-di-brera/it>

<http://www.daringtodo.com/featured/ritorno-al-barocco-sei-mostre-e-trenta-itinerari-per-ritrovare-gli-splendori-napoletani.php>

<http://www.ilsole24ore.com/art/SoleOnLine4/Tempo%20libero%20e%20Cultura/2009/12/ritorno-barocco-napoli.shtml>

1035

<http://www.teknemedia.net/archivi/2008/11/15/mostra/34116.html>http://www.artearti.net/magazine/articolo/Faccia_a_faccia_con_Caravaggio_La_conversione_di_Saulo_in_mostra_a_Milano/

<http://1995-2015.undo.net/it/presentazione/69200>

www.libroco.it/dl/aa.vv/Silvana-Editoriale/9788836611133/Caravaggio-I-Bari-delle-Collezione-Mahon-Edizione-Italiana-e-Inglese/cw540341782733619.html

<http://www.museostoriaeartetrieste.it/lanima-dellacqua/>

http://www.comune.milano.it/wps/portal/ist/it/news/primopiano/archivio_2007-2011/cultura/cultura_anima%20dellacqua

http://www.maltacultureguide.com/index.php?page=article&article_id=10

<http://www.studioesseci.net/mostra.php?IDmostra=352>

<http://www.100torri.it/newsite/?p=5327>

http://caravaggio.trapaniwelcome.it/mostra_caravaggio_trapani.php

http://www.artearti.net/magazine/articolo/Caravaggio_L_immagine_del_divino/

<http://1995-2015.undo.net/it/mostra/50279>

<http://www.mostreimpossibili.rai.it/>

http://napoli.repubblica.it/cronaca/2014/01/04/foto/la_mostra_impossibile-75112504/1/#15

<http://www.mostreimpossibili.rai.it/:http://www.kathimerini.gr/248635/article/politismos/arxeio-politismoy/karavatzio-kai-karavatzisti>

http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20051012_OTS0284/caravaggio-ausstellung-im-palazzo-reale-in-mailand-und-im-liechtenstein-museum-in-wien-bild

http://www.art-port.cc/artikel/caravaggio-schau_kommt_nach_wien/

http://www.civita.it/mostre_e_musei/mostre/siena_e_roma_raffaello_caravaggio_e_i_protagonisti_di_un_legame_antico

<http://www.verniceprogetti.it/siena-e-roma-raffaello-caravaggio-e-i-protagonisti-di-un-legame-antico/>

<http://www.repubblica.it/2005/b/sezioni/arte/classifiche/17febb/17febb/17febb.html>

<http://www.museunacional.cat/ca/caravaggio-i-la-pintura-realista-europea-0>

http://elpais.com/diario/2005/10/08/cultura/1128722402_850215.html

<http://1995-2015.undo.net/it/mostra/18000>

http://milano.corriere.it/speciali/2004/07_Luglio/01/caravaggio.shtml

<http://www.electaweb.it/mostre/scheda/la-natura-morta-italiana-da-caravaggio-al-settecento/it>

<http://www.repubblica.it/2005/b/sezioni/arte/saggi/paolucci/paolucci/paolucci.html>

<http://www.nove.firenze.it/a306260714-la-natura-morta-italiana-da-caravaggio-al-settecento.html>

<http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=6875>

<http://www2.stile.it/cultura-e-spettacoli/arte/le-mostre-dedicate-a-caravaggio-a-napoli/2016>

http://www.vatican.va/special/visioni_estasi/comunicato_it.html

<http://www.arte.it/notizie/italia/visioni-estatiche-2717>

<http://drammaturgia.fupress.net/recensioni/recensione1.php?id=1805>

<http://www.comune.torino.it/ucstampa/2002/tiepolo.html>

http://www.repubblica.it/online/spettacoli_e_cultura/stupinigi/stupinigi/stupinigi.html

<http://web.fu-berlin.de/giove/exhibit/presse.htm>

<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/kunst/caravaggio-in-berlin-ein-liebesgruss-aus-den-uffizien-1582435.html>

<http://www.tagesspiegel.de/kultur/sammlung-giustiniani-die-caravaggio-connection/198290.html>

<http://www.bz-berlin.de/artikel-archiv/das-alte-museum-zeigt-caravaggio-in-preuen>

<http://www.arte.it/notizie/italia/sulle-orme-di-caravaggio-tra-roma-e-la-sicilia-1282>

<http://www.khm.at/en/visit/exhibitions/2001/dipingere-la-musica/>

http://www.marketpress.info/notiziario_det.php?art=117434

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2000/03/29/il-bello-del-seicento-il-barocco-di.html>

<http://static.publisher.iccrea.bcc.it/archivio/158/73403.PDF>

[IDCategoria=46](#)

<http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=1442>

<http://www.anonimatalenti.com/index.php?id=142>

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/02/22/formidabile-quel-mucchio-selvaggio.html>

<http://www.exibart.com/notizia.asp?IDNotizia=498>

http://www1.adnkronos.com/Archivio/AdnAgenzia/1999/04/17/Cultura/CARAVAGGIO-IN-MOSTRA-A-FIRENZE-IL-BATTISTA-DECOLLATO_120100.php

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/05/10/brera-raddoppia.html>

<http://yankomodo.top/329907/il-seicento-romano-da-caravaggio-a-salvator-rosa-catalogo-della-mostra-milano-pinacoteca-di-brera-14-maggio-31-agosto-1999.html>

http://www.lestanzedelcardinale.it/?page_id=150

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1999/05/10/brera-raddoppia.html>

<https://www.maremagnum.com/libri-antichi/da-caravaggio-a-ceruti-la-scena-di-genere-e-l-immagine-dei/131640807>

<http://www.mecenate.info/firenze-il-gran-teatro-della-natura/>

<http://www.hri.org/culture97/gr/suggest/karavatz0.html>

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=88064>

<http://www.aerzteblatt.de/pdf/94/15/a1008.pdf>

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1996/10/21/se-il-quadro-odora-di-cipolla.html>

http://www1.adnkronos.com/Archivio/AdnAgenzia/1996/09/20/Altro/MOSTRE-IMMAGINI-DEL-SENTIRE-A-CREMONA_115800.php

http://www.comune.caravaggio.bg.it/upload/caravaggio/gestionedocumentale/SezioneCaravaggio-Bibliografia2015_784_2262.pdf

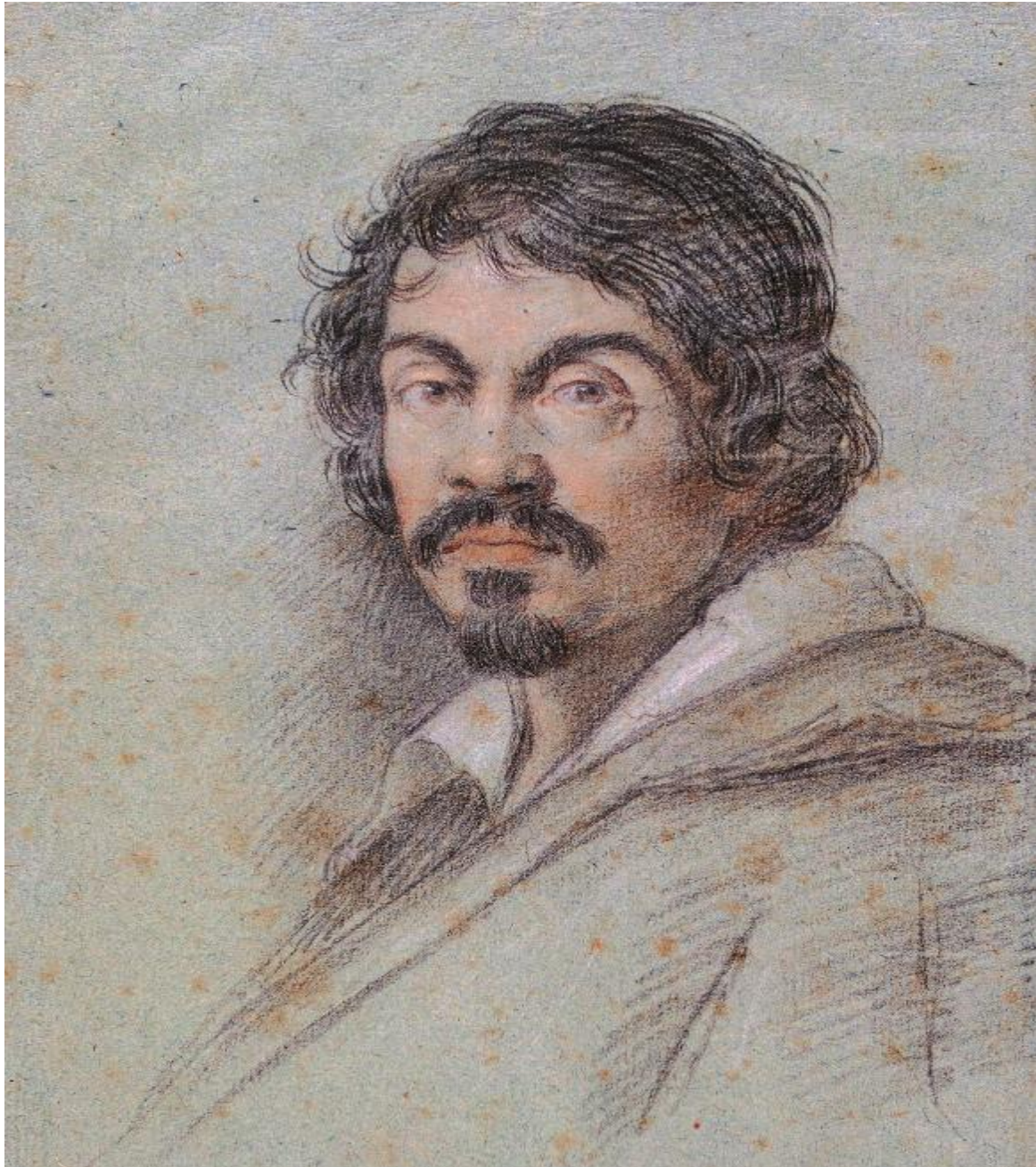
<http://www.mega.it/review/art/tcarvg.html>

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1996/06/13/mostre-tante-polemiche-nella-firenze-simbolo.html>

<http://www.bta.it/txt/a0/00/bta00077.txt>

<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/1995/12/14/in-mostra-la-natura-morta-di-caravaggio.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Αυτοπροσωπογραφία του άρρωστου Βάκχου (1593/94)
Galleria Borghese, Ρώμη

2. Αγόρι με καλάθι φρούτων (1593/94)
Ρώμη, Galleria Borghese

3. Αγόρι που το δαγκώνει σάυρα (1593/94)

Λονδίνο, National Gallery

4. Οι μουσικοί ή Η Συναυλία (1593/94)
Νέα Υόρκη, Metropolitan museum of Art

5. Ο Λαουτιέρης (1595/96)
Αγία Πετρούπολη, Hermitage Museum

6. Καλάθι με φρούτα (1595/96)
Μιλάνο, Pinacoteca Ambrosiana

7. Οι Χαρτοπαίχτες (1595/96)

Fort Worth, Kimbell Art museum

8. Η Χειρομάντισσα (1595/96)

Ρώμη, Μουσείο Capitolini

9. Μαρία Μαγδαληνή ή Μετανοούσα Μαγδαληνή (1595/96)
Ρώμη, Galleria Doria Pamphili

10. Μεταρσίωση του Αγίου Φραγκίσκου (1595/96)
Hartford, Μουσείο Wadsworth Atheneum

11. Η φυγή στην Αίγυπτο (1596/97)

Ρώμη, Galleria Doria Pamphilji

12. Ο Βάκχος (1596/97)

Φλωρεντία, Galleria degli Uffizi

13. Μέδουσα (1597/98)

Φλωρεντία, Galleria degli Uffizi

14. Νάρκισσος (1597/98)

Ρώμη, Galleria Nazionale d'Arte Antica di palazzo Barberini

15. Ποσειδώνας και Πλούτωνας (1597-99)

Ρώμη, Βίλα Boncompagni Ludovisi

16. Η Αγία Αικατερίνη της Αλεξάνδρειας (1597/98)
Μαδρίτη, Μουσείο Thyssen – Bornemisza

17. Πορτραίτο Φίλιντε Μελαντρόνι (1598/99)
Τέως Μουσείο Kaiser – Friedrich, Βερολίνο
(χαμένο στην πυρκαγιά του Friedrichshain το 1945)

18. Η Αγία Μάρθα μαλώνει την Αγία Μαγδαληνή(1598/99)
Ντιτρόιτ, The Detroit Institute of Art

19. Πορτραίτο Μαφέο Μπαρμπερίνι (1598/9)
Φλωρεντία, Ιδιωτική Συλλογή

20. Δαβίδ με το κεφάλι του Γολιάθ (1598/99)
Φλωρεντία, Ιδιωτική Συλλογή

21. Ιουδίθ και Ολοφέρνης (1598/99)

Ρώμη, Galleria Nazionale d' Arte Antica, Palazzo Barberini

22. Η Κλήση του Αγίου Ματθαίου (1599/1600)
Ρώμη, San Luigi dei Francesi, Cappella Contarelli

22α. Το μαρτύριο του Αγίου Ματθαίου (1599/1600)
Ρώμη, San Luigi dei Francesi, Cappella Contarelli

23. Ο Άγιος Ματθαίος με τον Άγγελο
(χαμένο στην πυρκαγιά του Friedrichshain το 1945)
Τέως Μουσείο του Kaiser – Friedrich, Βερολίνο

23α. Ο Άγιος Ματθαίος και ο Άγγελος (1602)
Ρώμη, εκκλησία San Luigi dei Francesi, παρεκκλήσι Contarelli

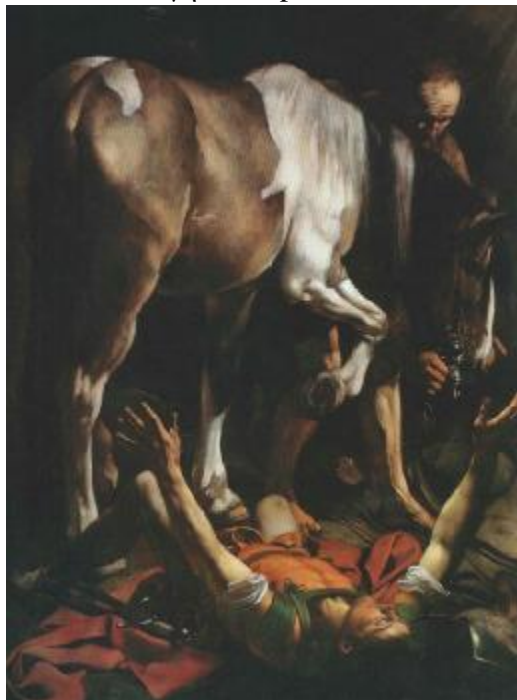
24. Εσωτερικό του βωμού της Santa Maria del Popolo, Cappella Cerasi (1600/02), με τα πλευρικά έργα του Caravaggio, αριστερή πλευρά *Η Σταύρωση του Αγίου Πέτρου* και δεξιά πλευρά *Η Μεταστροφή του Αγίου Παύλου*, με κεντρικό έργο την *Ανάληψη της θεοτόκου* από τον Annibale Carracci.

25. Η Σταύρωση του Αγίου Πέτρου (1600/01)
Ρώμη, Santa Maria del Popolo, Cappella Cerasi

26. Η Μεταστροφή του Αποστόλου Παύλου (1600/01)
Pallazzo Odescalchi
Συλλογή Principessa Nicoletta Odescalchi

26.α. Η Μεταστροφή του Αποστόλου Παύλου(1600/01)
Ρώμη, Santa Maria del Popolo, Capella Cerasi

27. Ο Θεός Έρωτας υποτάσσει τον Κόσμο, τη Σάρκα και το Διάβολο (1601) Μπαλιόνε

Κρατικό μουσείο του Βερολίνου

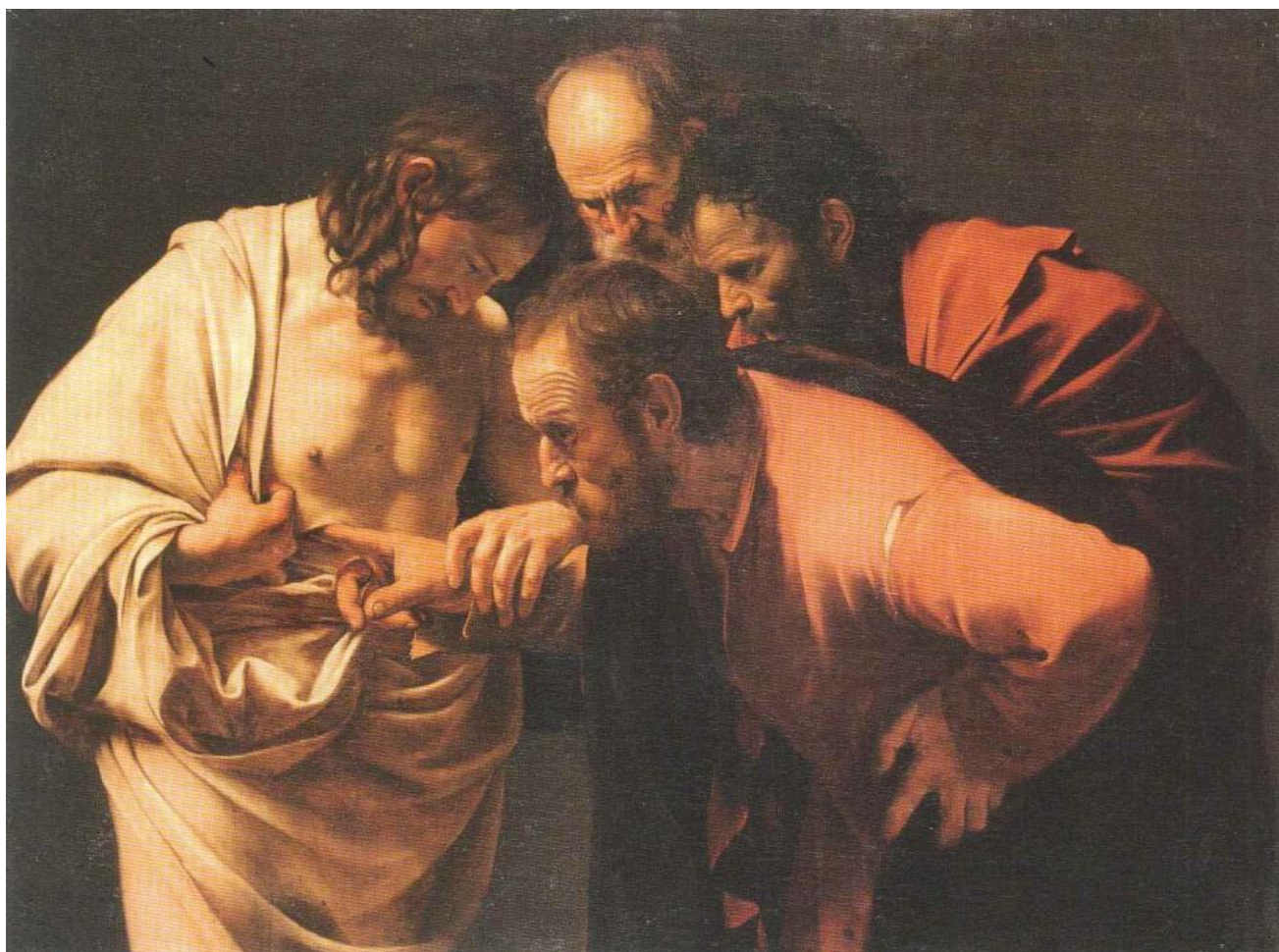
27.α. Ο Θεός Έρωτας υποτάσσει τον Κόσμο, τη Σάρκα και το Διάβολο (1601) (δεύτερη εκδοχή)

28. Δείπνο εις τους Εμμαούς (1601/02)
Λονδίνο, Εθνική Πινακοθήκη

28.a. Δείπνο εις Εμμαούς (1607/08)
Πινακοθήκη Μπρέρα, Μιλάνο

29. Ο Άπιστος Θωμάς (1601/02)

Potsdam, παλάτι Sanssouci, Εικαστική Πινακοθήκη

30. Νικηφόρος Έρωσ (1601/02)

Βερολίνο, Staatliche Museen, Εικαστική Πινακοθήκη

31. Άγιος ο Ιωάννης ο Βαπτιστής με το κριάρι (1602)
Ρώμη, Πινακοθήκη, Musei Capitolini

32. Η Σύλληψη του Χριστού (1602)
Δουβλίνο, National Gallery of Ireland

31. Η Θυσία του Ισαάκ (1602/03)
Φλωρεντία, Galleria degli Uffizi

34. Στέφανος εξ ακάνθων (1602/03)

Βιέννη, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie

35. Ο Ενταφιασμός του Κυρίου (1602/03)
Βατικανό, Πινακοθήκη Βατικανού

36. Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής (1602/03)
Κάνσας, Nelson - Atkins Museum of Fine Art

37. Η Μαντόνα του Λορέτο (1603/05)
Ρώμη, Άγιος Αυγουστίνος, Cappella Cavalletti

38. Η Παναγία του Ροζάριο (1604/05)
Βιέννη, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie

39 . Ο Ιησούς στο όρος των Ελαιών (1604/05)
(έργο χαμένο στη πυρκαγιά Friedrichshain το 1945)
Τέως μουσείο Kaiser Friedrich, Βερολίνο

40. Ο Άγιος Ιερώνυμος γράφων (1605/06)
Ρώμη, Villa Borghese

41. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (1601/06)
Παρίσι, Μουσείο του Λούβρου

42. Παναγία των Παλαφρενιέρι (1605/06)
Ρώμη, Galleria Borghese

43. Άγιος Φραγκίσκος σε διαλογισμό (1605/06)
Carpineto Romano, Chiesa di San Pietro
Μόνιμο δάνειο στο Palazzo Barberini, Ρώμη

44. Τα επτά έργα του ελέους (1606/07)

Νάπολη, Chiesa del Pio Monte della Misericordia

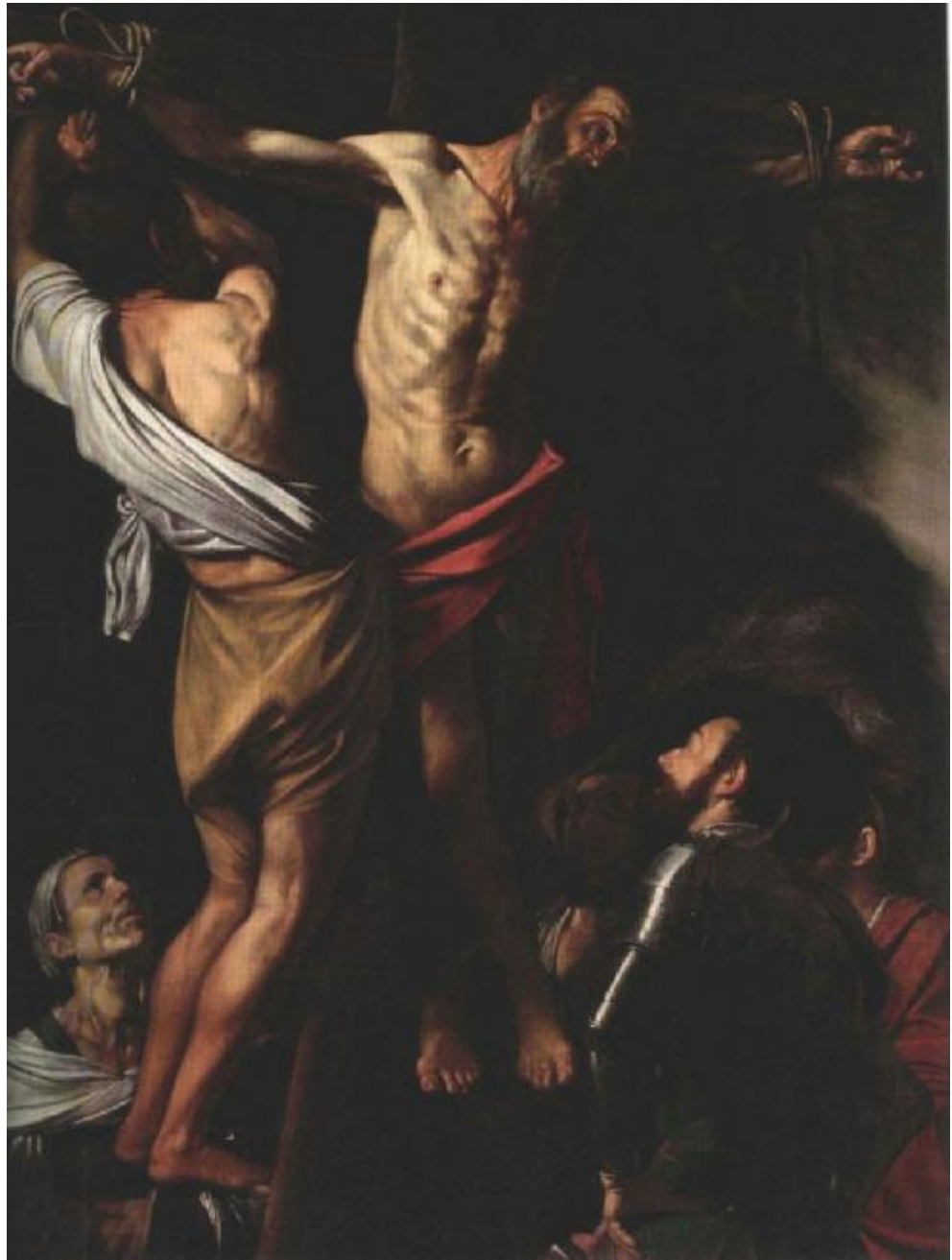
45. Δαβίδ με κεφάλι Γολιάθ (1606/07)

Βιέννη, Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie

46. Η Μαστίγωση του Ιησού ή Ο Ιησούς στην Κολόνα (1607)

Νάπολη, San Domenico Maggiore

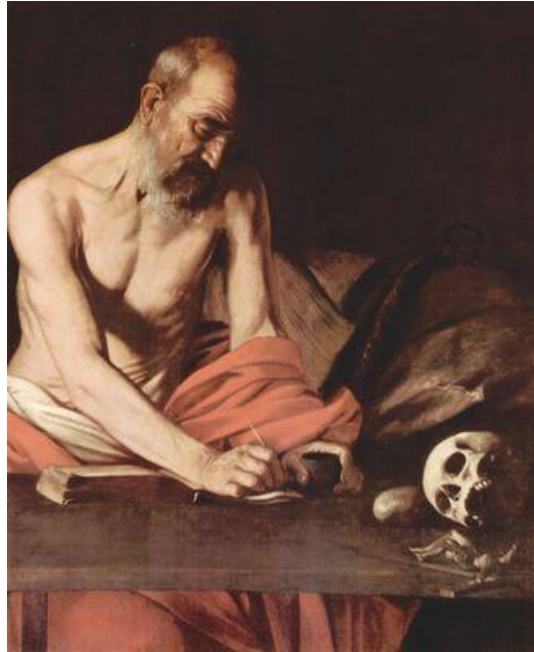
47. Η Σταύρωση του Άγιου Ανδρέα (1607)
Cleveland, The Cleveland Museum of Art

48. Το πορτραίτο του Αλόφ ντε Βινιακούρ (1607/08)
Παρίσι, μουσείο Λούβρου

49. Ο Αποκεφαλισμός του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή (1607/08)
Βαλλέττα, Oratorio di San Giovanni Battista dei Cavalieri

50. Άγιος Ιερώνυμος (1607/08)

Βαλλέτα, San Giovanni Battista dei Cavalieri

51. Κοιμώμενος Έρως (1608)

Φλωρεντία, Palazzo Pitti, Galleria Palatina

52. Η Ταφή της Αγίας Λουκίας (1608)
Συρακούσες, Museo Regionale di Palazzo Bellomo

53. Πορτραίτο του Ιππότη της Μάλτας φρα Αντόνιο Μαρτέλλι (1608)
Φλωρεντία, Palazzo Pitti, Galleria Palatina

54. Η Ανάσταση του Λαζάρου (1609)
Messina, Μουσείο Regionale

55. Το προσκύνημα των ποιμένων (1609)
Μεσίνα, Μουσείο Regionale

56. Η Σαλώμη με το κεφάλι του Ιωάννη του Βαπτιστή (1609)
Μαδρίτη, Patrimonio Nacional, Palacio Real

57. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (1609)
Nancy, Musee des Beaux – Arts

58. Η Προσκύνηση του Χριστού με τους Αγίους Φραγκίσκο και Λαυρέντιο (1609)
Εκλάπη το 1969 από το Ορατόριο του San Lorenzo στο Παλέρμο

59. Ο Δαβίδ με το κεφάλι του Γολιάθ (1609/10)

Ρώμη, Galleria Borghese

60. Η άρνηση του Αγίου Πέτρου (1609/10)

Νέα Υόρκη, μουσείο
Metropolitan

61.

Άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής (1610)

Ρώμη, Galleria Borghese

62. Το μαρτύριο της Αγίας Ούρσουλας (1610)
Νάπολη, Palazzo Zevallos Stigliano

63. Μαρία Μαγδαληνή σε Έκσταση (1609)
Ιδιωτική Συλλογή